

VITALIJA SKĖRUVIENĖ

CIVILINĖ TEISĖ

MOKOMOJI KNYGA

KAUNAS, 2018

Leidinyi rekomenduotas leidybai Kauno kolegijos AD katedros posėdžio 2018-03-01 protokolo Nr. 5 nutarimu.

Recenzentas

Marius Kuzminovas (Mykolo Riomerio universiteto lektorius; advokatas)

Kalbos redaktorė

Aušra Didjurgienė (Kauno kolegijos Vadybos ir ekonomikos fakultetas)

ISBN 978-9955-27-548-0

© Vitalija Skėruvienė, Kaunas 2018

Turinys

Mokomoji knyga.....	1
Civilinės teisės reguliavimo dalykas.....	6
Civilinės teisės šaltiniai.....	6
Civilinių santykių teisinio reguliavimo principai	7
Civilinis teisinis santykis	8
Juridiniai faktai. Sandoriai.....	9
Sandorių samprata ir rūšys.....	10
Negaliojantys sandoriai.....	12
Civilinių teisių objektai.....	15
Terminai	18
Kontroliniai klausimai	22
Fiziniai asmenys.....	23
Juridiniai asmenys.....	26
Juridinių asmenų rūšys.....	34
Kontroliniai klausimai	48
Daiktinė teisė	49
Paveldėjimo teisė	54
Prievolių teisė. Bendrosios nuostatos	55
Kontroliniai klausimai	75
Žodynėlis.....	76
Praktinės užduotys	77
Literatūra.....	120

ĮVADAS

Mokomoji knyga skirta visų studijų programų studentams, studijuojantiems teisės pagrindus, teisę ir verslo teisę. Knyga parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos Civiliniu kodeksu, jo komentarais, Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartimis, bei kita mokslinė-metodine literatūra. Pirmoje knygos dalyje pateikiamos Civilinio kodekso bendrosios nuostatos. Antroje knygos dalyje supažindinama su svarbiausiomis nuostatomis apie fizinius ir juridinius asmenis, apibūdinami atskirų teisių formų juridiniai asmenys. Trečioje dalyje pristatomos bendrosios sutarčių nuostatos. Knygoje pateikiamos svarbiausios Civilinės teisės temos, skirtos teisės dalyko rezultatams pasiekti.

Pagrindinis mokomosios knygos tikslas — formuoti studentų savarankiško darbo įgūdžius, įsisavinant pagrindines civilinės teisės nuostatas, siekti, kad studentai gebėtų analizuoti civilinės teisės reglamentuojamus santykius ir mokėtų juos pritaikyti praktiškai.

Išstudijavę „Civilinės teisės“ dalyką studentai turi:

- Suprasti Civilinio kodekso bendrąsias nuostatas;
- Išmanyti juridinių asmenų rūšis ir jų veikimo galimybes;
- Išmanyti sutarčių teisės bendrąsias nuostatas;
- Gebėti sudaryti atskiras sutarčių rūšis;
- Parengti atitinkamos teisinės formos juridinio asmens steigimo dokumentus;
- Gebėti analizuoti Civilinės teisės nuostatas ir jas taikyti praktiškai.

I DALIS

CIVILINĖS TEISĖS REGULIAVIMO DALYKAS

Kiekviena teisės šaka turi santykinai atribotą teisinio reguliavimo dalyką ir reguliavimo metodą.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1 knygos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šis kodeksas reglamentuoja asmenų turtinius santykius ir su šiais santykiais susijusius asmeninius neturtinius santykius, taip pat šeimos santykius. Įstatymu nustatytais atvejais šis kodeksas taip pat reglamentuoja ir kitokius asmeninius neturtinius santykius.

Turtiniais laikomi tokie santykiai, kurių dalykas yra turtas plačiuoju požiūriu — daiktai, turtinės teisės ir pareigos, vertybiniai popieriai, pinigai ir t. t. Turtiniai santykiai visada turi piniginę išraišką, t. y. jų dalyką galima įvertinti pinigais.

Su turtiniais susiję asmeniniai neturtiniai santykiai yra tokie, kurių dalykas — intelektualinės veiklos rezultatai, pvz.: literatūros, meno kūriniai ir t. t.

Asmeniniai neturtiniai santykiai — tai civiliniai santykiai, kurių dalykas yra asmeninės neturtinės vertybės, t. y. teisės ginamos vertybės, neturinčios piniginės išraiškos — asmens garbė ir orumas, privatus gyvenimas, teisė į vardą ir t. t. (CK 1.114 – 1.115 str.). Šios vertybės nesiejamos nuo asmens, jų negalima perleisti, pasisavinti.

Tačiau ne visus santykius, atsirandančius dėl šių savybių reguliuoja civilinės teisės normos. Daugelį jų reguliuoja Konstitucinės teisės normos.

CK 1.1 straipsnio antroje dalyje nustatyta, kad turtiniams santykiams, kurie pagrįsti įstatymu nustatytu asmenų pavaldumu valstybės institucijoms ir kurie tiesiogiai atsiranda, kai valstybės institucijos atlieka valdžios funkcijas (realizuojamas pavaldumas) arba įstatymu nustatytas asmenims pareigas valstybei, ar jos taiko įstatymų nustatytas administracines ar baudžiamąsias sankcijas, įskaitant valstybės mokesčių, kitų privalomų rinkliavų ar įmokų valstybei ar jos institucijoms, valstybės biudžeto santykius bei kitiems santykiams, kuriuos reglamentuoja viešosios teisės normos, šio kodekso normos taikomos tiek, kiek šių santykių nereglamentuoja atitinkami įstatymai, taip pat šio kodekso įsakmiai nurodytais atvejais.

To paties straipsnio trečioje dalyje nustatyta, kad darbo santykius reglamentuoja specialūs įstatymai. Šio kodekso normos taikomos tiek, kiek jų nereglamentuoja specialūs įstatymai.

CIVILINĖS TEISĖS ŠALTINIAI

Civilinės teisės šaltiniai yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, Civilinis kodeksas, kiti įstatymai. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys (CK 1.3 str.1 d.).

„Civilinei teisei svarbu daugelis Konstitucijos nuostatų. Konstitucija įtvirtina bendruosius teisės principus, kurie kartu yra ir civilinės teisės šaltinis, pagrindines civilines teises, pavyzdžiui, nuosavybės teisę, nustato objektus, kuriuos gina teisė ir kartu yra civilinių teisių objektas (žmogaus laisvė, gyvybė, orumas, privatus gyvenimas) ir panašiai“¹.

Civilinis kodeksas — kodifikuotas teisės aktas, sudarytas iš šešių knygų. Pirmoji kodekso knyga reglamentuoja bendrąsias nuostatas. Antroji kodekso knyga nustato fizinių ir juridinių asmenų teisinį statusą, reikalavimus juridinių asmenų pertvarkymui ir likvidavimui. Trečioji kodekso knyga skirta šeimos teisiniams santykiams. Ketvirtoji kodekso knyga reglamentuoja daiktines teises. Penktoji kodekso knyga nustato paveldėjimo pagrindus. Šeštoji kodekso knyga — prievolių teisė: nustato prievolių bendrąsias nuostatas ir reglamentuoja atskiras sutarčių rūšis.

Jeigu yra CK ir kitų įstatymų prieštaravimų, taikomos CK normos, išskyrus atvejus, kai CK pirmenybę suteikia kitų įstatymų normoms.

CK 1.3 str. 3 dalyje nustatyta, kad Vyriausybės nutarimai ir kitų valstybės institucijų teisės aktai civilinius santykius gali reglamentuoti tik tiek, kiek įstatymu nustatyta. Jeigu Vyriausybės ar kitos valstybės institucijos aktas prieštarauja CK ar kito įstatymo normoms, taikomos kodekso ar kito įstatymo normos.

Įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, kituose įstatymuose gali būti nustatytos kitokios negu nustato šis kodeksas, civilinius teisinius santykius reglamentuojančios normos. Tokiu atveju šis kodeksas taikomas tiek, kiek kiti įstatymai nenustato kitaip (CK 1.4 str. 4 d.).

Vyriausybės nutarimai ir kitų valstybės institucijų teisės aktai civilinius santykius gali reglamentuoti tik tiek, kiek įstatymu nustatyta. Jeigu Vyriausybės ar kitos valstybės institucijos teisės aktas prieštarauja šio kodekso ar kito įstatymo normoms, taikomos kodekso ar kito įstatymo normos.

Teismas turi teisę pripažinti negaliojančiu Civiliniam kodeksui ar kitam įstatymui prieštaraujantį teisės aktą ar jo dalį, jeigu šio akto ir Konstitucijos ar įstatymų atitikimo kontrolė neįeina į Konstitucinio Teismo kompetenciją. Teismas, pripažinęs tokį teisės aktą negaliojančiu, sprendimo nuorašą per tris dienas privalo nusiųsti teisės aktą priėmusiai institucijai ar pareigūnui. Įsiteisėjęs teismo sprendimas skelbiamas teisės aktams oficialiai skelbti nustatyta tvarka.

CIVILINIŲ SANTYKIŲ TEISINIO REGULIAVIMO PRINCIPAI

Civiliniai santykiai reglamentuojami vadovaujantis jų subjektų lygiateisiškumo, nuosavybės neliečiamumo, sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių, neleistinumų piktnaudžiauti teise, ir visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principais (CK 1.2 str.)

Civilinis kodeksas nustato, kad civilines teises gali apriboti tik įstatymai ar įstatymo pagrindu — teismas, jeigu toks apribojimas būtinas viešajai tvarkai, geros moralės principams, žmonių sveikatai ir gyvybei, asmenų turtui, jų teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti (CK 1.2 str. 2 d.)

1.1. „Civilinių santykių subjektų lygiateisiškumo principas yra lygiateisiškumo principo išraiška civilinėje teisėje. Lygiateisiškumas reiškia diskriminavimo draudimą, reikalavimą, kad vienodos situacijos būtų vertinamos vienodai, nebent dėl labai svarbių ir objektyvių priežasčių būtų pakankamo pagrindo vertinti jas skirtingai“².

Lygiateisiškumas reiškia, kad visiems asmenims pripažįstamas vienodas civilinis teisnumas.

1.2. Nuosavybės neliečiamumo principas yra konstitucinis. Nuosavybės teisės neliečiamumas nereiškia, kad savininkas gali daryti su jam priklausančiu turtu viską. Siekiant apsaugoti visuomenės ar kitų

1 Mikelėnas V. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. 47 p.

2 Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga, Vilnius. Justitia, 2000. 61 p.

asmenų teises ir teisėtus interesus, galimi tam tikri savininko teisių ribojimai (CK 4.39 str.), taip pat siekiant apginti bendraturčių interesus, nustatomi ribojimai, susiję su daikto, esančio bendrosios nuosavybės teisės objektu, naudojimu, valdymu ir disponavimu.

1.3. Sutarties laisvės principas reiškia, kad kiekvienas veiksnus asmuo turi teisę sudaryti sutartį su kuo nori, o sutarties šalys turi teisę savo susitarimu nustatyti bet kokias sutarties sąlygas neprieštaraujančias imperatyvioms įstatymo normoms, gerai moralei, sąžiningumo, protingumo, teisingumo ir kitiems teisės principams.

1.4. Nesikišimo į privačius reikalus principas yra platesnis nei fizinio asmens privataus gyvenimo neliečiamumo principas. Verslo santykiuose šis principas reiškia draudimą įstatyme neleistiniais būdais ir metodais kištis į verslo santykius. Šis principas nėra absoliutus. Galimi įstatyme, tam tikri šio principo ribojimai.

1.5. Teisinio apibrėžtumo principas atėjęs iš Europos Sąjungos teisės. Šito principo turinį sudaro penkios idėjos:

- 1) pagarba įgytoms teisėms, teisėtai įgytas civilines teises privalu pripažinti, gerbti ir ginti;
- 2) draudimas taikyti civilinius įstatymus atgaline tvarka;
- 3) draudimas pernelyg dažnai keisti civilinius įstatymus;
- 4) suprantamos kalbos reikalavimas;
- 5) senaties termino taikymo reikalavimas.

1.6. „Proporcingumo principas priklauso viešajai teisei ir reiškia, kad įstatymų leidėjo ir kitų valstybės institucijų veiksmai ir taikomos priemonės turi būti proporcingos siekiamiems tikslams. Visuomenės gaunama nauda turi būti didesnė už praradimus, patiriamus dėl vienokių ar kitokių valdžios veiksmų“³.

1.7. „Neleistinumą piktnaudžiauti teise — tai civilinės teisės įgyvendinimas tokiu būdu ir priemonėmis, kurio be teisinio pagrindo pažeidžia ar varžo kitų asmenų teises ar įstatymo saugomus interesus ar daro žalą kitiems asmenims arba prieštarauja įgyvendinamos civilinės teisės paskirčiai“⁴.

1.8. Visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principo esmė, kad asmuo turi teisę teisme ginti bet kurią savo pažeistą civilinę subjekcinę teisę. Todėl visi ginčai, kylantys iš civilinių teisinių santykių priklauso teismo kompetencijai.

CIVILINIS TEISINIS SANTYKIS

Pagrindinės sąvokos

Civilinis teisinis santykis — civilinės teisės normų sureguliuotas faktinis visuomeninis santykis, kurio dalyviai turi subjekcines civilines teises ir pareigas.

Civilinis teisnumas — galėjimas turėti civilines teises pripažįstamas visiems fiziniams asmenims.

Civilinis veiksnumas — bendra subjekcinė teisė savo veiksmais įgyti teises bei sukurti sau pareigas.

Svarbiausi bendrieji teisinių santykių bruožai yra šie:

- civilinis teisinis santykis — kaip ir kiekvienas teisinis santykis yra visuomeninis santykis, t. y. santykis tarp žmonių ir jų kolektyvų, turinčių teisinį subjektyvumą;
- civilinis teisinis santykis atsiranda teisės normų pagrindu ir yra teisės normų reikalavimų įgyvendinimo būdas tų santykių subjektų veiksmais;

3 Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras I knyga, Vilnius. Justitia, 2000. 63 .p

4 Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras I knyga, Vilnius. Justitia, 2000.

- faktinio visuomeninio santykio turinys įgyja teisinį kryptingumą ir apibrėžtumą ir tampa faktiniais teisiniais veiksmais;
- atsiradusių civilinių subjektinių teisių įgyvendinimą garantuoja valstybė.

Civilinės teisės subjektas gali būti kiekvienas asmuo (fizinis ar juridinis), kuriam civilinės teisės normos suteikia galimybę būti civilinių teisių ir pareigų subjektu. Civilinis teisinis subjektiškumas — tai civilinės teisės normomis nustatyta fizinių, juridinių asmenų bei valstybės galimybė būti civilinių teisių santykių subjektais.

Civilinio teisinio santykio turinys — tai civilinės teisės normomis leidžiamas elgesys, susidedantis iš trijų rūšių galimybių:

- galimybės turinčiam teisei asmeniui pasirinkti tam tikrą elgesio variantą;
- galimybės reikalauti iš kitų asmenų tam tikro aktyvaus elgesio;
- galimybės imtis teisėsaugos priemonių savo subjektinei teisei apsaugoti ir ginti.

Civilinės subjektinės pareigos turinys — tai privalomas elgesys, susidedantis iš teisių būtinybių, kurios atitinka teisę turinčio asmens galimybes.

Civilinių teisių santykių rūšys:

- nuosavybės teisiniai santykiai — nuosavybės teisės subjektas vadinamas savininku;
- prievoliniai teisiniai santykiai — kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko;
- asmeniniai neturtiniai santykiai — santykiai, atsirandantys dėl neturtinių gėrybių;
- neturtiniai santykiai — atsirandantys dėl dvasinės kūrybos produktų;
- organizaciniai civiliniai teisiniai santykiai — atsirandantys tų santykių dalyvių lygybės bei koordinacijos pagrindais. Jie susiję su turtiniais ar neturtiniais santykiais.

Civiliniam teisiniui santykiui atsirasti reikalingas teisinis faktinis pagrindas, vadinamas juridiniu faktu. Juridinių faktų sudėtis yra kelių savarankiškų faktų sistema, o sudėtingas juridinis faktas — vieno fakto požymių sistema.

JURIDINIAI FAKTAI. SANDORIAI

Pagrindinės sąvokos

Juridinis faktas — tai toks realios tikrovės reiškinys, su kuriuo civilinės teisės normos sieja civilinio teisinio santykio atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą.

Teisinis aktas — toks teisėtas veiksmas, kuriuo siekiama sukurti, pakeisti ar panaikinti civilinius teisinius santykius. Teisiniai aktai savo ruožtu skirstomi į administracinius aktus ir sandorius.

Teisinis poelgis — civilinės teisės subjekto veiksmas, kuriuo jis nesiekia sukurti civilinių subjektinių teisių ir pareigų, tačiau dėl tokių veiksmų atsiranda teisiniai padariniai, nes tai numato įstatymas (pvz., lobio radimas).

Sandoris — tai veiksmas, kuriuo siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas.

Sandoriais laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas (CK 1.63 str. 1 d.).

Sandoriai gali būti vienašaliai, dvišaliai ir daugiašaliai. Vienašaliu laikomas sandoris, kuriam sudaryti būtina ir pakanka vienos šalies valios (CK 1.63 str. 2–3 d.).

Iš vienašalio sandorio atsiranda pareigos jį sudariusiam asmeniui. Kitiems asmenims iš vienašalio sandorio pareigos atsiranda tik įstatymų nustatytais atvejais arba kai tie asmenys sutinka (CK 1.63 str. 4 d.).

Vienašaliams sandoriams prievolės ir sutartis reglamentuojančios teisės normos taikomos tiek, kiek tai neprieštaruoja įstatymams ir vienašalio sandorio esmei (CK 1.63 str. 5 d.).

Dvišaliu laikomas sandoris, kuriam sudaryti būtina dviejų šalių suderinta valia (CK 1.63 str. 6 d.).

Sąlyginis sandoris

CK 1.66 straipsnyje nustatyta, kad teisių arba pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pabaigą sandoris gali padaryti priklausomus nuo tam tikrų sąlygų buvimo ar nebuvimo. sandoris laikomas sudarytu su atidedama sąlyga, jeigu šalys sandoriu nustatomų teisių ir pareigų atsiradimą padarė priklausomą nuo tokios aplinkybės, kurios buvimas ar nebuvimas nežinomas (ck 1.66 str. 2 d.).

Sandoris laikomas sudarytu su naikinamąja sąlyga, jei šalys sandoriu nustatomų teisių ir pareigų pabaigimą padarė priklausomą nuo aplinkybės, kurios buvimas ar nebuvimas nežinomas (CK 1.66 str. 3 d.).

Jeigu teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pabaigą šalys padarė priklausomus nuo neteisėtos arba viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujančios sąlygos įvykdymo arba nuo neteisėtų veiksmų atlikimo, tai toks sandoris yra niekinis (CK 1.66 str. 4 d.).

Sandorio sudarymo vieta

Vienašalio sandorio sudarymo vieta laikoma sandorio šalies valios išreiškimo vieta (įgaliojimo sudarymo, testamentinio patvirtinimo vieta ir t. t.) (ck 1.69 str. 1 d.).

Dvišalio ar daugiašalio sandorio sudarymo vieta laikoma oferento gyvenamoji ar verslo vieta, jeigu šalių susitarimo ar įstatymų nenumatyta kas kita (CK 1.69 str. 2 d.).

Jeigu sandoriui sudaryti nebūtina, kad oferentas gautų pranešimą apie akceptą, tai sandorio sudarymo vieta laikoma akceptanto gyvenamoji ar verslo vieta arba akceptanto faktinių veiksmų atlikimo vieta (CK 1.69 str. 3 d.).

Rašytinė sandorių forma

CK 1.73 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kokie sandoriai turi būti sudaryti paprasta rašytine forma:

1) fizinių asmenų sandoriai, kai sandorio suma sudarymo metu yra didesnė kaip vienas tūkstantis penki šimtai eurų, išskyrus sandorius, kurie ir įvykdomi sudarymo metu;

2) juridinių asmenų steigimo sandoriai, išskyrus ūkinių bendrijų steigimo sandorius, kurie turi būti sudaromi notarine forma;

3) prekių pirkimo - pardavimo išsimokėtinai sutartys;

4) draudimo sutartys;

5) arbitražiniai susitarimai;

- 6) kilnojamojo daikto nuomos ilgesniam nei vienerių metų terminui sutartys;
- 7) preliminarinės sutartys;
- 8) asmens išlaikymo iki gyvos galvos (rentos) sutartys;
- 9) taikos sutartys;
- 10) motorinės transporto priemonės pirkimo — pardavimo sutartys;
- 11) kiti sandoriai, kuriems šis kodeksas ar kiti įstatymai nustato privalomą paprastą rašytinę formą.

Rašytinės formos sandoriai sudaromi surašant vieną dokumentą, pasirašomą visų sandorio šalių, arba šalims apsieičiant atskirais dokumentais. Rašytinės formos dokumentui prilyginami šalių pasirašyti dokumentai, perduoti telegrafinio, faksimilinio ryšio ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais, jeigu yra užtikrinta teksto apsauga ir galima identifikuoti parašą (CK 1.73 str. 2 d.).

Šalys susitarimu gali nustatyti papildomų rašytinės sandorio formos reikalavimų (tam tikrų asmenų parašų buvimas, dokumento antspaudavimas, specialios formos dokumento surašymas ir t. t.) bei numatyti tokių papildomų reikalavimų nesilaikymo teisinės pasekmes. Kai šalys šių reikalavimų nesilaiko, sandoris laikomas nesudarytu, jeigu šalių susitarimu nenustatyta ko kita (CK 1.73 str.3 d.).

Notarinė sandorių forma

Kokie sandoriai turi būti sudaromi notarine forma nustato (CK 1.74 str.1 d.):

- 1) daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandoriai, išskyrus bankroto proceso metu sudaromus nekilnojamojo daikto perleidimo sandorius, jeigu šiame kodekse nenustatyta kitaip;
- 2) vedybų sutartys (ikivedybinė ir povedybinė);
- 3) uždaryjū akcinių bendrovių akcijų pirkimo — pardavimo sutartys, kai parduodama 25 procentai ar daugiau uždarnosios akcinės bendrovės akcijų arba akcijų pardavimo kaina yra didesnė kaip keturiolika tūkstančių penki šimtai eurų, išskyrus atvejus, kai akcininkų asmeninės vertybinių popierių sąskaitos tvarkomos vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka;
- 4) kiti sandoriai, kuriems šis kodeksas nustato privalomą notarinę formą.

Teisinė sandorių registracija

Įstatymas gali nustatyti privalomą tam tikrų sandorių teisinę registraciją. šalims sandoris galioja, nors ir nėra privalomai įregistruotas. šalių teisės ir pareigos tokiais atvejais atsiranda ne nuo sandorio įregistravimo, o nuo to momento, kuris yra nustatytas įstatyme ar šalių susitarimu, išskyrus atvejus, kai šis kodeksas nustato, kad šalių teisės ir pareigos atsiranda tik nuo sandorio įregistravimo (CK 1.75 str.1 d.).

Neįregistravusios sandorio šalys negali panaudoti sandorio fakto prieš trečiuosius asmenis ir įrodinėti savo teisių prieš trečiuosius asmenis remdamosi kitais įrodymais (CK 1.75 str. 2 d.).

Jeigu tą patį daiktą ar daiktines teises įgijo keli asmenys, tačiau vienas asmuo sandorį įregistravo, o kiti ne, tai laikoma, kad daiktą ar daiktines teises įgijo sandorį įregistravęs asmuo. Jeigu nė vienas asmuo sandorio neįregistravo, laikoma, kad teises įgijo pirmasis sandorį sudaręs asmuo (CK 1.75 str. 3 d.).

Jeigu tas pačias teises į daiktą ar daiktines teises įregistravo keli asmenys, tai laikoma, kad teises įgijo pirmasis sandorį įregistravęs asmuo (CK 1.75 str. 4 d.).

Privalomą sandorių teisinę registraciją atliekančių valstybės institucijų ar kitų organizacijų darbuotojų neteisėtais veiksmais asmenims padarytą žalą atlygina valstybė (CK 1.75 str. 5 d.).

Rašytinės formos sandorių pasirašymas.

Rašytinės formos sandorius turi pasirašyti juos sudarę asmenys. Jeigu fizinis asmuo dėl fizinio trūkumo, ligos ar kitokių priežasčių negali pats pasirašyti, jo pavedimu sandorį gali už jį pasirašyti kitas asmuo. Už kitą asmenį pasirašiusio asmens parašą turi patvirtinti notaras arba įmonės, įstaigos ar organizacijos, kurioje jis dirba ar mokosi vadovas ar jo pavaduotojas, arba stacionarinės gydymo įstaigos, kurioje jis gydomi, vyriausiasis gydytojas ar jo pavaduotojas, arba karinio dalinio vadas ar jo pavaduotojas, kai sandorį sudaro karys, arba tolimajame plaukiojime esančio laivo kapitonas, kartu nurodydami priežastį, dėl kurios sudarantis sandorį asmuo pats negalėjo pasirašyti (CK 1.76 str. 1 d.).

Jeigu sandoris buvo sudarytas panaudojant telekomunikacijų galinius įrenginius, tai visais atvejais privalo būti pakankamai duomenų sandorio šalims nustatyti. Jeigu tokių duomenų nėra, šalys kilus ginčui, negali remtis liudytojų parodymais sandorio sudarymo faktui įrodyti (CK 1.76 str. 2 d.).

Kitokios, negu įstatymo leidžiama, formos sandorių sudarymas. Sandoriai, kuriuos statymas leidžia sudaryti žodžiu, taip pat gali būti sudaromi paprastos rašytinės ar notarinės formos (CK 1.77 str. 2 d.).

Notarinės formos gali būti sandoriai, kuriems sudaryti įstatymas nustato rašytinę formą (CK 1.77 str. 2d.).

NEGALIOJANTYS SANDORIAI

Niekiniai sandoriai	Nuginčijami sandoriai
<p>Sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymais, negalioja, nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu. Šalys negali niekinio sandorio patvirtinti.</p> <p>Ieškinį dėl nuginčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu gali pareikšti tik įstatymų nurodyti asmenys (CK 1.78 str.)</p>	<p>Sandoris, kurį pripažinti negaliojančiu būtinas teismo sprendimas, yra nuginčijamas sandoris.</p> <p>Ieškinį dėl nuginčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu gali pareikšti tik įstatymų nurodyti asmenys (CK 1.78 straipsnis).</p> <p>Šalis, turinti teisę sandorį nuginčyti, gali jį patvirtinti per kitos sandorio šalies arba įstatymų nustatytą terminą. Patvirtinusi sandorį šalis netenka teisės jį ginčyti (CK 1.79 str.).</p>
<p>Imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja.</p> <p>Kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį (restitucija), o kai negalima grąžinti to, ką yra gavusi, natūrala, — atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių (CK 1.80 str.).</p>	<p>Sandoriai, sudaryti privataus juridinio asmens valdymo organų, pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją ar prieštaraujantys juridinio asmens tikslams, gali būti pripažinti negaliojančiais tik tais atvejais, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams.</p> <p>Viešųjų juridinių asmenų sudaryti sandoriai, prieštaraujantys jų veiklos tikslams, gali būti pripažinti negaliojančiais (CK 1.82 str.)</p>

Niekiniai sandoriai	Nuginčijami sandoriai
<p>Viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja.</p> <p>Vienašalė ar dvišalė restitucija galima, jeigu jos taikymas neprieštaruja imperatyvioms įstatymų normoms ar gerai moralei, t.y. kai nebuvo pasiektas viešajai tvarkai ar geros moralės normoms prieštaraujantis sandorio tikslas, o viešosios teisės normos nenustato tokio sandorio šalims turtinių sankcijų (CK 1.81 str.).</p>	<p>Pagal įstatymų nustatyta tvarka neįregistruoto juridinio asmens vardu sudarytą sandorį teisės ir pareigos atsiranda jį sudariusiam asmeniui, jeigu nėra kito pagrindo tokį sandorį pripažinti negaliojančiu (CK 1.83 str.).</p> <p>Pagal sandorius, sudarytus juridinio asmens vardu iki juridinio asmens įregistravimo, šiuos sandorius sudarę asmenys atsako solidariai, jeigu įregistruotas juridinis asmuo neprisiima prievolių pagal tuos sandorius (CK 2.61 str.).</p>
	<p>Nepilnamečio iki keturiolikos metų sudarytas sandoris negalioja, išskyrus smulkius buitinius sandorius, kuriuos pagal šį kodeksą ir kitus įstatymus nepilnamečiai iki keturiolikos metų gali sudaryti savarankiškai.</p> <p>Fizinio asmens, kuris įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas neveiksniu dėl psichinės ligos ar silpnaprotystės, sudarytas sandoris negalioja.</p> <p>Ieškinį dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu gali pareikšti neveiksnaus asmens atstovai pagal įstatymą ir prokuroras. Jeigu sandoris yra naudingas neveiksniam asmeniui, jo atstovas pagal įstatymą įstatymų nustatyta tvarka sandorį gali patvirtinti (CK 1.84 str.).</p>
	<p>Tik dėl akių (neketinant sukurti teisinių pasekmių) sudarytas sandoris negalioja (CK 1.89 str.).</p> <p>Kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį (restitucija), o kai negalima grąžinti to, ką yra gavusi, natūra, — atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių (CK 1.80 str.).</p>
	<p>Jeigu sandoris sudarytas kitam sandoriui pridengti, taikomos sandoriui, kurį šalys iš tikrųjų turėjo galvoje, taikytinos taisyklės.</p> <p>Jeigu apsimestiniu sandoriu yra pažeistos trečiųjų asmenų teisės ar teisėti interesai, šie asmenys, gindami savo teises, gali panaudoti apsimetimo faktą prieš apsimestinio sandorio šalį.</p> <p>Apsimestinio sandorio šalys apsimestinio sandorio sudarymo fakto negali panaudoti prieš trečiuosius asmenis, kurie sąžiningai įgijo teises apsimestinio sandorio pagrindu (CK 1.87 str.).</p>

Niekiniai sandoriai	Nuginčijami sandoriai
	Nepilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų be tėvų ar rūpintojų sutikimo sudarytą sandorį, išskyrus sandorius, kuriuos toks nepilnametis pagal šį kodeksą ar kitus įstatymus turi teisę sudaryti sava-rankiškai, gali būti teismo tvarka pripažintas negaliojančiu pagal to nepilnamečio tėvų ar rūpintojų ieškinį (CK 1.88 str.).
	Fizinio asmens, kuris nors ir būdamas veiksnus, sandorio sudarymo metu buvo tokios būsenos, kad ne-galėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, sudarytas sandoris gali būti teismo tvarka pripažintas negaliojančiu pagal šio fizinio asmens ieškinį (CK 1.89 str.).
	Iš esmės suklydus sudarytas sandoris gali būti teis-mo tvarka pripažintas negaliojančiu pagal klydusios šalies ieškinį. Suklydimu laikoma klaidinga prielaida apie egzis-tavusius esminius sandorio faktus sandorio sudarymo metu (CK 1.90 str.).
	Dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar re-alaus grasinimo, arba dėl vienos šalies atstovo pikta-vališko susitarimo su antrąja šalimi sudarytas sandoris, taip pat sandoris, kurį asmuo dėl susidėjusių aplinkybių buvo priverstas sudaryti labai nenaudingomis sąlygo-mis, gali būti teismo tvarka pripažintas negaliojančiu (CK 1.91 str.).
	Jeigu asmens atstovo galiojimus apribojo įstatymai ar sutartis ir atstovas šiuos apribojimus viršija, toks sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu pagal atsto-vaujamojo ieškinį, jeigu atstovaujамasis sandorio ne-patvirtino (CK 1.92 – 2.133 str.).

Įstatymų reikalaujamos formos nesilaikymas sandorį daro negaliojančią tik tuo atveju, kada toks negaliojimas įsakmiai nurodytas įstatymuose (CK 93 str. 1 d.).

Įstatymų reikalaujamos paprastos rašytinės formos nesilaikymas atima iš šalių teisę, kai kyla ginčas dėl sandorio sudarymo ar jo įvykdymo fakto, remtis liudytojų parodymais šį faktą įrodyti, o įstatymuose įsakmiai nurodytais atvejais sandorį daro negaliojančią (CK 1.93 str. 2 d.).

Reikalavimo teisiškai įregistruoti sandorį nesilaikymo teisinės pasekmės. Įstatymo nustatyto reika-lavimo teisiškai įregistruoti sandorį nesilaikymas sandorio nedaro negaliojančio, išskyrus šio kodekso numatytus atvejus (CK 1.94 str.).

Momentas, nuo kurio pripažintas negaliojančiu, sandoris laikomas negaliojančiu. Pripažintas negalio-jančiu sandoris laikomas negaliojančiu ab initio (nuo jo sudarymo momento).

Jeigu pagal turinį pripažinti sandorio negaliojančiu ab initio negalima, jis gali būti pripažintas negaliojančiu tik nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo (CK 1.95 str.).

Sandorio dalies negaliojimo pasekmės. Sandorio dalies negaliojimas nedaro negaliojančių kitų jo dalių, jeigu galima daryti prielaidą, kad sandoris būtų buvęs sudarytas ir neįtraukiant negaliojančios jo dalies (CK 1.96 str.).

CIVILINIŲ TEISIŲ OBJEKTAI

Pagrindinės sąvokos

Pinigai — tai Lietuvos banko išleidžiami banknotai, monetos ir lėšos sąskaitose, kitų valstybių išleidžiami banko bilietai, valstybės išdo bilietai, monetos ir lėšos sąskaitose, esantys teisėta atsiskaitymo priemonė.

Vertybinis popierius — tai dokumentas, patvirtinantis jį išleidusio asmens (emitento) įsipareigojimus šio dokumento turėtojui.

Akcija — tai vertybinis popierius, patvirtinantis jos turėtojo (akcininko) teisę dalyvauti valdant įmonę, jeigu įstatymai nenustato ko kita, teisę gauti akcinės įmonės pelno dalį dividendais ir teisę į dalį įmonės turto, likusio po jos likvidavimo, ir kitas įstatymų nustatytas teises.

Obligacija — tai vertybinis popierius, patvirtinantis jos turėtojo teisę gauti iš obligaciją išleidusio asmens joje nustatytais terminais nominalią obligacijos vertę, metines palūkanas ar kitokį ekvivalentą arba kitas turtines teises.

Čekis, vertybinis popierius, — tai čekio davėjo surašytas tam tikros formos pavedimas bankui be išlygų išmokėti jame įrašytą pinigų sumą čekio turėtojui.

Vekselis, vertybinis popierius, — tai dokumentas, kuriuo jį išrašantis asmuo be išlygų įsipareigoja tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselyje nurodytam asmeniui arba kuriuo tai padaryti pavedama kitam asmeniui.

Konosamentas, vertybinis popierius — tai dokumentas, įrodantis sutarties sudarymo faktą ir patvirtinantis jo turėtojo teisę gauti iš vežėjo konosamente nurodytus daiktus (krovinį) bei jais disponuoti.

Indėlio liudijimas (sertifikatas) — tai rašytinis banko liudijimas apie piniginių lėšų indėlį, suteikiantis teisę indėlininkui, suėjus nustatytam terminui, gauti indėlį ir palūkanas.

Civilinių teisių objektų rūšys

Civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės (CK 1.97 str. 1 d.).

Daiktai ir turtas, kurių apyvarta yra ribota, gali būti civilinių teisių objektai tikrai įstatymų numatytais atvejais. Daiktai, kurie yra išimti iš civilinės apyvartos ar kurių apyvarta yra ribota, privalo būti įsakmiai nurodyti įstatymuose. Priešingu atveju laikoma, jog tų daiktų ar turto civilinė apyvarta neapribota (CK 1.97 str. 2 d.).

Daiktai, kaip civilinių teisių objektai

Daiktai, kaip civilinių teisių objektai, skirstomi į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius (CK 1.98 str. 1 d.). Nekilnojamieji daiktai yra žemė ir kiti daiktai, kurie susiję su žeme ir kurių negalima perkelti iš vienos

vietos į kitą nepakeitus jų paskirties bei iš esmės nesumažinus jų vertės (pastatai, įrenginiai, sodiniai ir kiti daiktai, kurie pagal paskirtį ir prigimtį yra nekilnojamieji) (CK 1.98 str. 2 d.).

Nekilnojamiesiems daiktams prilyginami įstatymuose numatyti laivai ir orlaiviai, kuriems nustatyta privaloma teisinė registracija. Įstatymai gali pripažinti nekilnojamaisiais daiktais ir kitą turtą (CK 1.98 str. 3 d.).

Daiktai, kuriuos galima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės, laikomi kilnojamaisiais, jeigu įstatymai nenustato ko kita (CK 1.98 str. 4 d.).

Vertybinių popierių

CK 1.101 straipsnio 1 d. nustato, kad vertybinis popierius gali patvirtinti dokumento turėtojo teisę gauti iš emitento palūkanų, dividendų, dalį likviduojamos įmonės turto ar emitentui paskolintų lėšų (akcijų, obligacijų ir kt.), teisę ar pareigą atlygintinai ar neatlygintinai įsigyti ar perleisti kitus vertybinius popierius (pasirašymo teises, būsimuosius sandorius, opciones, konvertuojamas obligacijas ir kt.), teisę gauti tam tikras pajamas ar pareigą sumokėti, pasikeitus vertybinių popierių rinkos kainoms (indeksui ir kt.). Vertybiniu popieriumi taip pat laikomas dokumentas, kuriuo tiesiogiai pavedama bankui išmokėti tam tikrą pinigų sumą (čekiai) ar kuris patvirtina pareigą sumokėti tam tikrą pinigų sumą šiame dokumente nurodytam asmeniui (vekseliai) arba kuris įrodo nuosavybės teisę į prekes (prekiniai vertybiniai popieriai), taip pat dokumentas, patvirtinantis teisę ar pareigą įsigyti ar perleisti prekinis vertybinius popierius (išvestinis prekinis vertybinis popierius). Įstatymų numatytais atvejais leidžiami nematerialūs vertybiniai popieriai, kurie yra pažymimi (įtraukiami į apskaitą) vertybinių popierių sąskaitose.

Įstatymai gali numatyti ir kitokius vertybinius popierius. Investuotojų teisių apsaugos bei kapitalo rinkos priežiūros ir reguliavimo tikslais įstatymai gali nustatyti kitą vertybinių popierių apibrėžimą, kuris vartojamas šiuos santykius reglamentuojančiuose įstatymuose. Jei nenustatyta kitaip, investicijoms šio kodekso normos ir vertybinio popieriaus apibrėžimas taikomi, jei tas investicijas patvirtinantys dokumentai turi šio straipsnio 1 ir 3 dalyse nustatytus požymius (CK 101 str. 2 d.).

Vertybinio popieriaus patvirtinta teisė gali būti perleista kitam asmeniui tik tuo atveju, kai perleidžiamas pats vertybinis popierius, jeigu įstatymai nenumato ko kita. Vertybiniai popieriai perleidžiami pagal įstatymus, nusistovėjusią praktiką ar papročius laisvai be jokių apribojimų. Vertybiniai popieriai perleidžiami perdavimu, nors tai ir reikėtų pažymėti indosamentu (CK 101 str. 3 d.).

Vertybiniai popieriai gali būti pirminiai arba išvestiniai. Pirminiai vertybiniai popieriai patvirtina šio straipsnio 1 dalyje numatytas jų turėtojo teises ir pareigas, išskyrus teisę ar pareigą atlygintinai ar neatlygintinai įsigyti ar perleisti kitus vertybinius popierius, taip pat teisę gauti tam tikrą pajamų ar pareigą sumokėti tam tikrą pinigų sumą pasikeitus vertybinių popierių rinkos kainoms. Šias išskirtines teises ar pareigas patvirtinantys vertybiniai popieriai vadinami išvestiniais vertybiniais popieriais (CK 101 str. 4 d.).

Vertybiniai popieriai gali būti vardiniai, pareikštiniai arba orderiniai. Taip pat jie gali būti piniginiai, nuosavybės ir prekiniai vertybiniai popieriai (CK 101 str. 5 d.).

Piniginis vertybinis popierius suteikia teisę gauti jame nurodytą pinigų sumą (čekis, vekselis, obligacija) (CK 101 str. 6 d.).

Žemės sklypas ir kiti išteklių

Civilinių teisių objektu gali būti identifikuotas ir įstatymų nustatyta tvarka įregistruotas žemės sklypas, taip pat apibrėžti žemės gelmių, vandens, miško plotai, augmenijos ir gyvūnijos objektai (CK 1.109 str.)

Įmonės ir turtiniai kompleksai

Civilinių teisių objektu gali būti įmonė, kaip verslu užsiimančiam (pelno siekiančiam) asmeniui priklausantis turto ir turtinių bei neturtinių teisių, skolų ir kitokių pareigų visuma. Įmonė yra laikoma nekilnojamoju daiktu (CK 1.110 str. 1 d.).

Turtinis kompleksas, kaip civilinių teisių objektas, — tai bendros ūkinės paskirties vienijamų daiktų visuma (CK 1.110 str. 2 d.).

Intelektinės veiklos rezultatai

Civilinių teisių objektais laikomi mokslo, literatūros ir meno kūriniai, išradimų patentai, pramoniniai pavyzdžiai bei kiti intelektinės veiklos rezultatai, išreikšti kuria nors objektyvia forma (rankraščiai, brėžiniai, modeliai ir kt.). Išradimų patentai ir kiti intelektinės veiklos rezultatai civilinių teisių objektais tampa nuo to momento, kai jie intelektinės veiklos rezultatais pripažįstami įstatymų nustatyta tvarka (CK 1.111 str.).

Turtinės teisės

Civilinių teisių objektai yra daiktinės teisės, prievolinės teisės, taip pat teisės, atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų (CK 1.112 str. 1 d.).

Turtinės teisės gali būti perduodamos ir paveldimos (CK 1.112 str. 2 d.).

Veiksmai ir jų rezultatai

Civilinių teisių objektai yra įvairūs veiksmai ir jų rezultatai (krovinių gabenimas, daiktų remontas, patarnavimai ir kt. (CK 1.113 str.)

Asmeninės neturtinės teisės ir vertybės

Civilinė teisė saugo asmenines neturtines teises ir vertybes, t. y. vardą, gyvybę, sveikatą, kūno neliečiamybę, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą, autoriaus vardą, dalykinę reputaciją, juridinio asmens pavadinimą, prekių (paslaugų) ženklus ir kitas vertybes, su kuriomis įstatymai sieja tam tikrų teisių pasekmių atsiradimą (CK 1.114 str. 1 d.).

Asmeninės neturtinės teisės gali būti perduodamos ar paveldimos tik įstatymų numatytais atvejais arba jei tai neprieštarauja šių vertybių prigimčiai bei geros moralės principams ar nėra apribota įstatymų (CK 1.114 str. 2 d.).

Asmeninės neturtinės teisės

Civilinės teisės saugomi objektai yra asmeninės neturtinės teisės, t. y. ekonominio turinio neturtinės ir neatskiriamai susijusios su jų turėtoju teisės (CK 1.115 str. 1 d.). Asmeninės neturtinės teisės gali būti susijusios ar nesusijusios su turtinėmis teisėmis (CK 1.115 str. 2 d.).

Komercinė (gamybinė) ir profesinė paslaptis

Informacija laikoma komercine (gamybine) paslaptimi, jeigu turi tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama dėl šios informacijos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą (CK 1.116 str. 1 d.).

Komercine (gamybine) paslaptimi nelaikoma informacija apie viešuosius interesus atitinkančias paslaugas teikiančių subjektų paslaugų ir prekių kainas bei veiklos sąnaudas. Kitą informaciją, kuri negali būti laikoma komercine (gamybine) paslaptimi, nustato įstatymai (CK 1.116 str. 2 d.).

Informacija, kuri yra komercinė (gamybinė) paslaptis, ginama CK nustatytais būdais (CK 1.116 str. 3 d.).

Asmenys, neteisėtai būdais įgiję informaciją, kuri yra komercinė (gamybinė) paslaptis, privalo atlyginti padarytus nuostolius. Pareigą atlyginti padarytus nuostolius taip pat turi darbuotojai, kurie pažeisdami darbo sutartį atskleidė komercinę (gamybinę) paslaptį, ar kitokios sutarties šalis, atskleidusi gautą komercinę paslaptį pažeisdama sutartį. Nuostoliais šiuo atveju laikomos paslapčiai sukurti, tobulinti, naudoti turėtos išlaidos bei negautos pajamos. Pajamos, gautos neteisėtai naudojant komercinę (gamybinę) paslaptį, laikomos nepagrįstu praturtėjimu (CK 1.116 str. 4 d.).

Komercinę (gamybinę) paslaptį atskleidęs asmuo gali būti atleistas nuo atsakomybės, jeigu įrodo, kad paslapties atskleidimas pateisinamas visuomenės saugumo interesais (CK 1.116 str. 5 d.).

Informacija pripažįstama profesine paslaptimi, jei ją pagal įstatymus ar sutartį privalo saugoti tam tikros profesijos asmenys (advokatai, gydytojai, auditoriai ir kt.). Šią informaciją tie asmenys gauna atlikdami jiems įstatymų ar sutarčių numatytas pareigas. Atvejus, kuriais profesines teises ir pareigas atliekant gauta informacija nepripažįstama profesine paslaptimi, nustato įstatymai. Dėl neteisėto profesinės paslapties atskleidimo padaryta žala atlyginama bendrais šio kodekso nustatytais pagrindais (CK 1.116 str. 6 d.).

TERMINAI

Pagrindinės sąvokos

Garantiniai — tai tokie įstatymo ar šalių nustatyti terminai, kai viena iš šalių atsako už trūkumus.

Pretenziniai terminai — tai tokie įstatymo ar šalių nustatyti terminai, kai viena šalis pareiškia kitai šaliai pretenzijas dėl teisių ir interesų pažeidimo.

Atnaujinamasis — toks terminas, kuriam pasibaigus teismas gali jį atnaujinti, jeigu terminas buvo pakeistas dėl svarbių priežasčių.

Igyjamasis — tai toks terminas, kuriam pasibaigus atsiranda tam tikra civilinė teisė ir pareiga.

Naikinamasis — terminas, kuriam pasibaigus, išnyksta tam tikra civilinė teisė ar pareiga. Jie gali būti teismo arba arbitražo atnaujinti.

Termino pradžia — prasideda rytojaus diena nuo 00 valandų 00 minučių po tos kalendorinės datos ar įvykio, kuriais apibrėžta termino pradžia.

Termino pabaiga — metais skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą paskutinių termino metų mėnesį ir dieną 24:00 val. Mėnesiais skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą termino paskutinio mėnesio dieną 24:00 val. Savaitėmis skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą paskutinės termino savaitės dieną 24:00 val.

Ieškinio senatis — tai įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį.

Termino apibrėžimas

CK 1.117 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įstatymų ar sandorių nustatytas arba teismo paskiriamas terminas nurodomas kalendorine data arba nurodomas metais, mėnesiais, savaitėmis, dienomis ar valandomis skaičiuojamas laikas.

Terminas gali būti apibrėžiamas taip pat ir nurodant įvykį, kuris neišvengiamai turi įvykti. Terminai gali būti atnaujinamieji, įgyjamieji ir naikinamieji (CK 1.117 str. 2 d.).

Metais ir mėnesiais skaičiuojamo termino pabaiga

Metais skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą paskutinių termino metų mėnesį ir dieną dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių (CK 1.119 str. 1 d.).

Mėnesiais skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą termino paskutinio mėnesio dieną dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių (CK 1.119 str. 2 d.).

Jeigu metais ar mėnesiais skaičiuojamo termino pabaiga tenka mėnesiui, kuris atitinkamos dienos neturi, terminas pasibaigia paskutinę to mėnesio dieną (CK 1.119 straipsnis).

Savaitėmis skaičiuojamo termino pabaiga

Savaitėmis skaičiuojamas terminas pasibaigia atitinkamą paskutinės termino savaitės dieną dvidešimt ketvirtą valandą nulis minučių (CK 1.120 str.).

Oficialių švenčių ir nedarbo dienų įskaitymas

Oficialių švenčių ir nedarbo dienos (šeštadieniai ir sekmadieniai) įskaitomos į terminą (CK 1.121 str. 1 d.).

Jeigu paskutinė termino diena tenka nedarbo ar oficialios šventės dienai, termino pabaigos diena laikoma po jos einanti darbo diena (CK 1.121 str. 2 d.).

Veiksmų atlikimas paskutinę termino dieną

Jeigu kuriam nors veiksmui atlikti yra nustatytas terminas, tai šis veiksmas turi būti atliktas iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulis minučių. Tačiau jeigu veiksmas turi būti atliktas organizacijoje, terminas baigiasi tą valandą, kurią šioje organizacijoje pagal nustatytas taisykles baigiasi darbo laikas (CK 1.122 str. 1 d.).

Visi rašytiniai pareiškimai ir pranešimai, įteikti paštui ar telegrafui arba perduoti kitomis ryšio priemonėmis iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulis minučių, laikomi atliktais laiku (CK 1.122 str. 2 d.).

Termino teisinė reikšmė

Jeigu pareigos atsiradimas siejamas su tam tikro termino pabaiga, negalima reikalauti pareigą atlikti, kol baigsis tas terminas (CK 1.123 str. 1 d.).

Jeigu tam tikros sandorio teisinės pasekmės siejamos su termino pabaiga, tai sandoris ar prievolė nuostoja galioti tam terminui pasibaigus (CK 1.123 str. 2 d.).

Preziumuojama, kad terminas nustatytas skolininko naudai, išskyrus atvejus, kai:

- 1) skolininkui iškeliamą bankroto bylą;
- 2) skolininkas sunaikina pateiktą prievolės įvykdymo užtikrinimą;
- 3) skolininkas nepateikia prievolės įvykdymo užtikrinimo, kurį jis privalėjo pateikti (CK 1.123 str. 3 d.).

Ieškinio senaties terminų rūšys:

- 1) Bendrasis IST 10 metų.
- 2) Sutrumpinti ieškinio senaties terminai:
 - 1 mėn. ieškinio senaties terminas taikomas iš konkurso rezultatų atsirandantiems reikalavimams.
 - 3 mėn. — pripažinti juridinio asmens organo sprendimus negaliojančiais.
 - 6 mėn. — ieškiniams dėl netesybų išieškojimo; dėl parduotų daiktų trūkumo.
 - 1 metų — iš draudimo teisinių santykių atsirandantiems reikalavimams.
 - 3 metų — reikalavimo dėl padarytos žalos atlyginimo.
 - 5 metų — reikalavimams dėl palūkanų ir kitokių periodinių išmokų išieškojimo.

Reikalavimai, kuriems ieškinio senatis netaikoma:

- 1) iš asmeninių neturtinių teisių atsirandantiems reikalavimams;
- 2) indėlininkų reikalavimams išmokėti indėlius padėtus į banką;
- 3) reikalavimams atlyginti dėl Baudžiamojo kodekso 95 straipsnio 8 dalyje nurodytų nusikaltimų atsiradusią turtinę ir neturtinę žalą;
- 4) kitų įstatymų nustatytais atvejais ir kitiems reikalavimams.

Ieškinio senaties termino pradžia:

- 1) prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, t. y. nuo tos dienos, kai asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą;
- 2) jeigu prievolei įvykdyti nustatytas terminas, tai iš tokios prievolės atsirandančio reikalavimo ieškinio senaties terminas prasideda pasibaigus prievolės įvykdymo terminui;
- 3) jei prievolės terminas nenustatytas, ieškinio senaties terminas prasideda nuo reikalavimo įvykdyti prievolę pareiškimo momento;
- 4) iš regresinių prievolių atsirandančių reikalavimų IST prasideda nuo pagrindinės prievolės įvykdymo momento;
- 5) jeigu pažeidimas yra tęstinis, jis vyksta kasdien, IST ieškiniams dėl veiksmų ar neveikimo atliktų tą dieną, prasideda kiekvieną dieną;

Ieškinio senaties terminas sustabdomas:

- 1) jei pareikšti ieškinį kliudė nepaprastas įvykis, kuriam tomis sąlygomis nebuvo galima užkirsti kelio;
- 2) jei Vyriausybė nustato, kad prievolių vykdymas atidedamas (moratoriumas);
- 3) jei ieškovas ar atsakovas tarnauja LR krašto apsaugos dalinyje, kuriame paskelbta karinė padėtis;
- 4) jei neveiksniam ar ribotai veiksniam asmeniui paskirtas globėjas ar rūpintojas;

- 5) jei prievolės šalys sutuoktiniai;
- 6) jei prievolės šalys globėjas ir globotinis, rūpintojas ir rūpintinis;
- 7) jei prievolės šalys tėvai ir nepilnamečiai vaikai;
- 8) jei sustabdomas įstatymo ar kito teisės akto, reglamentuojančio ginčo santykius veiksmas.

Ieškinio senaties termino nutraukimas:

- 1) jei terminą nutraukia ieškinio pareiškimas įstatymų nustatyta tvarka;
- 2) nutraukia skolininko veiksmai, kurie liudija, kad jis pripažįsta prievolę;
- 3) nutraukus terminą, jis iš naujo prasideda nuo to momento, kai išnyko aplinkybės, kurios buvo pagrindas IST nutraukti;
- 4) ieškinio, kurį teismas paliko nenagrinėtą, pareiškimas IST nenutraukia, jeigu pareiškimas buvo paliktas nenagrinėtas dėl ieškovo kaltės. IST nenutraukiamas, jei buvo atsisakyta priimti ieškinio pareiškimą arba ieškovas ieškinio atsisakė.
- 5) jei teismas palieka nenagrinėtą pareiškimą baudžiamojoje byloje, tai prieš ieškinio pareiškimą prasidėjęs IST eina toliau nuo nuosprendžio, kuriuo pareiškimas paliktas nenagrinėtas, įsiteisėjimo dienos.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokius santykius reguliuoja civilinė teisė?
2. Civilinės teisės šaltiniai.
3. Civilinių santykių teisinio reguliavimo principai.
4. Apibūdinkite civilinį teisinį santykį.
5. Civilinės teisės subjektas.
6. Civilinio teisnumo samprata.
7. Civilinio veiksnio samprata.
8. Civilinės subjektinės teisės turinys.
9. Civilinės subjektinės pareigos turinys.
10. Juridinio fakto samprata ir skirstymas.
11. Sandorių samprata ir rūšys.
12. Sąlyginis sandoris.
13. Sandorio sudarymo vieta.
14. Kokie sandoriai turi būti surašomi rašytine forma?
15. Notarinė sandorių forma.
16. Teisinė sandorių registracija.
17. Rašytinės formos sandorių pasirašymas.
18. Negaliojantys sandoriai.
19. Civilinių teisių objektų samprata ir rūšys.
20. Daiktai kaip civilinių teisių objektai.
21. Vertybiniai popieriai.
22. Intelektinės veiklos rezultatai.
23. Asmeninės neturtinės teisės ir vertybės.
24. Terminų rūšys. Ieškinio senatis.
25. Ieškinio senaties terminų rūšys.
26. Reikalavimai, kuriems ieškinio senatis netaikoma.
27. Ieškinio senaties termino pradžia.
28. Ieškinio senaties termino sustabdymas.
29. Ieškinio senaties termino nutraukimas.

II DALIS

FIZINIAI ASMENYS

Fizinių asmenų civilinio teisnumo turinys. Fiziniai asmenys vadovaujantis statymu gali turėti turtą, kaip privačios nuosavybės objektą, teisę verstis ūkine komercine veikla, steigti įmones ar kitokius juridinius asmenis, paveldėti turtą ir palikti jį testamentu, pasirinkti veiklos rūšį ir gyvenamąją vietą, turėti išradimo, pramoninio pavyzdžio autoriaus teises, taip pat turėti kitokias turtines ir civilines teises saugomas asmenines neturtines teises (CK 2.4 str.1 d.).

Fiziniai asmenys, kurie statymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla, laikomi verslininkais (CK 2.4 str.2 d.).

Kiekvienas asmuo, kuris verčiasi verslu ar profesine veikla, privalo tvarkyti savo turtą ir visa kita, kas susiję su jo verslu ar profesine veikla, taip pat saugoti dokumentus ir kitą informaciją apie savo turtą, verslą ar profesinę veiklą taip, kad kiekvienas turintis teisinį interesą asmuo bet kada galėtų gauti visapusišką informaciją apie to asmens turtines teises ir pareigas (CK 2.4 str. 3 d.).

Fizinių asmenų civilinis veiksnumas. Fizinio asmens galėjimas savo veiksmais gyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas) atsiranda visiškai, kai asmuo sulaukia pilnametystės, t. y. kai jam sueina aštuoniolika metų (CK 2.5 str. 1 d.).

Fizinio asmens pripažinimas neveiksniu tam tikroje srityje

Fizinis asmuo, kuris dėl psichikos sutrikimo negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, gali būti teismo tvarka pripažintas neveiksniu toje srityje. Neveiksniui tam tikroje srityje asmeniui šioje srityje yra nustatoma globa (CK 2.10 str. 1 d.).

Fizinių asmenų civilinio veiksnumo apribojimas tam tikroje srityje

Fizinis asmuo, kuris dėl psichikos sutrikimo iš dalies negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, gali būti teismo tvarka pripažintas ribotai veiksniu toje srityje. Kai asmens veiksnumas apribojamas tam tikroje srityje, jam yra nustatoma rūpyba. Rūpintojo teises ir pareigas nustato šio kodekso trečiosios knygos normos (CK 2.11 straipsnis).

Fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta

Fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta, reiškianti asmens teisinį santykį su valstybe ar jos teritorijos dalimi, yra toje valstybėje ar jos teritorijos dalyje, kurioje jis nuolat ar daugiausia gyvena, laikydamas tą valstybę ar jos teritorijos dalį savo socialinių ir ekonominių interesų buvimo vieta (CK 2.12 str.1 d.).

Fizinis asmuo pripažįstamas turinčiu nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje, jeigu jis Lietuvos Respublikoje savo valia įkuria ir išlaiko savo vienintelę arba pagrindinę gyvenamąją vietą, ketindamas čia įkurti ir išlaikyti savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų centrą. Šis ketinimas gali būti išreikštas, be kita ko, asmeniui faktiškai būnant Lietuvos Respublikoje, taip pat nustačius asmeninius ar verslo ryšius tarp jo ir Lietuvos Respublikos asmenų arba remiantis kitais kriterijais (CK 2.12 str. 2 d.).

Fizinio asmens gyvenamoji vieta

Fizinio asmens gyvenamąją vietą laikoma vieta, kurioje jis dažniausiai gyvena (CK 2.16 str. 1 d.).

Jeigu asmuo faktiškai gyvena keliose vietose, tai vieta, su kuria asmuo yra labiausiai susijęs (kur yra asmens turtas ar didžioji turto dalis, kur yra jo darbo vieta arba kur jis gyvena ilgiausiai), laikoma jo pagrindine gyvenamąją vietą. Tokiu atveju, nustatant asmens nuolatinę gyvenamąją vietą, atsižvelgiama į tai, kur yra jo pagrindinė gyvenamoji vieta (CK 2.16 str. 2 d.).

Teisė į vardą

Kiekvienas fizinis asmuo turi teisę į vardą. Teisė į vardą apima teisę į pavardę, vardą (vardus) ir pseudonimą. Neleidžiama gyti teisių ir pareigų prisidengiant kito asmens vardu (CK 2.20 str. 1 d.).

Fizinis asmuo turi teisę naudoti savo pilną ar sutrumpintą vardą (vardus) ir reikalauti iš kitų asmenų nesinaudoti ir neveikti jo vardu be leidimo (CK 2.20 str. 2 d.).

Teisės į vardą gynimas

Fizinis asmuo, kurio teisė į vardą yra pažeista dėl to, kad kitas asmuo neteisėtai veikia jo vardu ar kitokiu būdu neteisėtai pasisavina svetimą vardą, ar kliudo juo naudotis, turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti, kad teismas įpareigotų kaltą asmenį nutraukti tokius veiksmus bei atlyginti tokiomis neteisėtais veiksmais padarytą turtinę ir neturtinę žalą (CK 2.21 str. 1 d.).

Tokį ieškinį po fizinio asmens mirties turi teisę pareikšti jo sutuoktinis, tėvai ar vaikai (CK 2.21 str. 2 d.).

Teisė į atvaizdą

Fizinio asmens nuotrauka (jos dalis), portretas ar kitoks atvaizdas gali būti atgaminami, parduodami, demonstruojami, spausdinami, taip pat pats asmuo gali būti fotografuojamas tik jo sutikimu. Po asmens mirties tokį sutikimą gali duoti jo sutuoktinis, tėvai ar vaikai (CK 2.22 str. 1 d.).

Asmens sutikimo nereikia, jeigu šie veiksmai yra susiję su visuomenine asmens veikla, jo tarnybine padėtimi, teisėsaugos institucijų reikalavimu arba jeigu fotografuojama viešojoje vietoje. Tačiau asmens nuotraukos (jos dalies), padarytos šiais atvejais, negalima demonstruoti, atgaminti ar parduoti, jeigu tai pažemintų asmens garbę, orumą ar dalykinę reputaciją (CK 2.22 str. 2 d.).

Fizinis asmuo, kurio teisė į atvaizdą buvo pažeista, turi teisę teismo tvarka reikalauti nutraukti tokius veiksmus bei atlyginti turtinę ir neturtinę žalą. Po asmens mirties tokį ieškinį turi teisę pareikšti jo sutuoktinis, vaikai ir tėvai (CK 2.22 str. 3 d.).

Teisė į privatų gyvenimą ir jo slaptumą

Fizinio asmens privatus gyvenimas neliečiamas. Informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama tik jo sutikimu. Po asmens mirties tokį sutikimą gali duoti jo sutuoktinis, tėvai ar vaikai (CK 2.23 str. 1 d.).

Privataus gyvenimo pažeidimu laikomas neteisėtas ėjimas į asmens gyvenamąsias ir kitokias patalpas, aptvertą teritoriją, neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ar jo turto apieškojimas, asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką bei kitokie neteisėti veiksmai (CK 2.23 str. 2 d.).

Draudžiama rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą pažeidžiant įstatymus. Asmuo turi teisę susipažinti su apie jį surinkta informacija, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Draudžiama skleisti surinktą informaciją apie asmens privatų gyvenimą, nebent, atsižvelgiant į asmens einamas pareigas ar padėtį visuomenėje, tokios informacijos skleidimas atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą tokią informaciją žinoti (CK 2.23 str. 3 d.).

Asmens garbės ir orumo gynimas. Asmuo turi teisę reikalauti teismo tvarka paneigti paskleistus duomenis, žeminančius jo garbę ir orumą ir neatitinkančius tikrovės, taip pat atlyginti tokių duomenų paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Po asmens mirties tokią teisę turi jo sutuoktinis, tėvai ir vaikai, jeigu tikrovės neatitinkančių duomenų apie mirusįjį paskleidimas kartu žemina ir jų garbę bei orumą. Preziumuojama, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai (CK 2.24 str. 1 d.).

Jeigu tikrovės neatitinkantys duomenys buvo paskleisti per visuomenės informavimo priemonę (spaudoje, televizijoje, radijuje ir pan.), asmuo, apie kurį šie duomenys buvo paskleisti, turi teisę surašyti paneigimą ir pareikalauti, kad ta visuomenės informavimo priemonė šį paneigimą nemokamai išspausdintų ar kitaip paskelbtų. Visuomenės informavimo priemonė šį paneigimą privalo išspausdinti ar kitaip paskelbti per dvi savaites nuo jo gavimo dienos. Visuomenės informavimo priemonė turi teisę atsisakyti spausdinti ar paskelbti paneigimą tik tuo atveju, jeigu paneigimo turinys prieštarauja gerai moralei (CK 2.24 str. 2 d.).

Reikalavimą atlyginti turtinę ir neturtinę žalą nagrinėja teismas, nepaisydamas to, ar tokius duomenis paskleidęs asmuo juos paneigė, ar ne (CK 2.24 str. 3d.).

Teisė į kūno neliečiamumą ir vientisumą. Fizinis asmuo neliečiamas. Be paties asmens (o kai asmuo neveiksnius šioje srityje, — be jo atstovo pagal įstatymą) valios ir laisvo sutikimo su juo negali būti atliekami jokie moksliniai, medicinos bandymai ar tyrimai. Šis sutikimas turi būti išreikštas raštu (CK 2.25 str. 1 d.).

Atlikti intervenciją į žmogaus kūną, pašalinti jo kūno dalis ar organus galima tik asmens sutikimu. Sutikimas chirurginei operacijai turi būti išreikštas raštu. Jeigu asmuo yra neveiksnius šioje srityje, šį sutikimą gali duoti jo globėjas, tačiau neveiksniui šioje srityje asmeniui kastruoti, sterilizuoti, jo nėštumui nutraukti, jį operuoti, jo organui pašalinti būtinas teismo leidimas. Šioje dalyje numatytas sutikimas ar teismo leidimas nereikalingas būtino reikalingumo atvejais, siekiant išgelbėti asmens gyvybę, kai jai gresia realus pavojus, o pats asmuo negali išreikšti savo valios (CK 2.25 str. 2 d.).

Neleistinumas apriboti fizinio asmens laisvę

Fizinio asmens laisvė neliečiama. Veiksniui asmeniui taikyti bet kokią priežiūrą ar apribojimus galima tik paties asmens sutikimu, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais (CK 2.26 str. 1 d.).

Asmens sveikatos priežiūrai asmens sutikimas nereikalingas, jeigu jo gyvybei gresia pavojus arba būtina jį guldyti į stacionarinę sveikatos priežiūros įstaigą, kad būtų apsaugoti visuomenės interesai (CK 2.26 str. 2 d.).

Asmens psichinė būklė gali būti tiriama tik jo sutikimu arba teismo leidimu. Sutikimą atlikti neveiksnaus šioje srityje asmens psichinės būklės tyrimą gali duoti jo globėjas arba teismas. Jeigu asmens gyvybei gresia realus pavojus, skubi psichiatrinė medicinos pagalba gali būti suteikta ir be asmens sutikimo (CK 2.26 str. 3 d.).

Asmuo gali būti paguldytas į psichiatrijos įstaigą tik jo paties sutikimu, taip pat teismo leidimu. Jeigu asmuo turi psichikos sutrikimą ir yra reali grėsmė, kad jis savo veiksmais ar neveikimu gali padaryti esminės žalos savo ar aplinkinių sveikatai ar gyvybei bei turtui, jis gali būti priverstinai hospitalizuotas, bet ne ilgiau kaip tris darbo dienas. Priverstinė hospitalizacija gali būti pratęsta tik įstatymų nustatyta tvarka teismo leidimu. Jeigu asmuo yra neveiksnius atitinkamoje srityje, sutikimą dėl jo hospitalizacijos, tačiau ne ilgiau kaip tris darbo dienas, gali duoti asmens globėjas. Neveiksnaus atitinkamoje srityje asmens priverstinė hospitalizacija po to gali būti pratęsta tik įstatymų nustatyta tvarka teismo leidimu (CK 2.26 str. 4 d.).

Į teismą dėl priverstinės hospitalizacijos ar neveiksnaus atitinkamoje srityje asmens hospitalizacijos jo globėjo sutikimu pratęsimo psichiatrijos įstaiga turi kreiptis ne vėliau kaip per 48 valandas nuo asmens paguldymo į psichiatrijos įstaigą (CK 2.26 str. 5 d.).

Asmenys, neteisėtai apriboję fizinio asmens laisvę, privalo atlyginti jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą (CK 2.26 str. 6 d.).

JURIDINIAI ASMENYS

Pagrindinės sąvokos

Juridinis asmuo — savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu gyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme.

Įmonė — savo vardą turintis ūkinis vienetas, įsteigtas įstatymų nustatyta tvarka tam tikrai ūkinei komercinei veiklai plėtoti. Įmonę sudaro jai priklausantys pastatai, žemė, lėšos, taip pat jai priklausanti teisių ir pareigų visuma.

Viešieji ir privatieji asmenys

Juridiniai asmenys skirstomi į viešuosius ir privačiuosius (CK 2.34 str. 1 d.).

Viešieji juridiniai asmenys yra valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudoti sau, steigti juridiniai asmenys, kurių tikslas — tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t. t.) (CK 2.34 str. 2 d.).

Privatieji juridiniai asmenys yra juridiniai asmenys, kurių tikslas — tenkinti privačius interesus (CK 2.34 str. 3 d.).

Juridinio asmens pavadinimas. Juridinis asmuo privalo turėti savo pavadinimą, pagal kurį jį būtų galima atskirti nuo kitų juridinių asmenų (CK 2.39 str. 1 d.).

Juridinio asmens pavadinimas yra juridinio asmens nuosavybė, tačiau jis negali būti perduotas ar kitaip perduotas kito asmens nuosavybėn atskirai nuo juridinio asmens (CK 2.39 str. 2 d.).

Juridinio asmens pavadinimas neturi prieštarauti viešajai tvarkai ar gerai moralei ir klaidinti visuomenę dėl juridinio asmens steigėjo, dalyvio, buveinės, veiklos tikslo, teisinės formos, tapatumo ar panašumo į kitų juridinių asmenų pavadinimus, žinomesnių Lietuvos visuomenei užsienio žmonių, staigų ir organizacijų vardus, prekių ir paslaugų ženklus. Juridinio asmens pavadinimas neturi klaidinti dėl jo tapatumo ar panašumo į anksčiau už juridinį asmenį Lietuvos Respublikoje pateiktus registruoti, registruotus ar pripažintus žinomus prekių ir paslaugų ženklus (CK 2.39 str. 3 d.).

Juridinio asmens pavadinimas atskirai neregistruojamas ir yra saugomas nuo tos dienos, kai juridinių asmenų registruoti pateikiamas prašymas registruoti juridinį asmenį. (CK 2.39 str. 4 d.).

Teisė į juridinio asmens pavadinimą

Neleidžiama įgyti teisių ir pareigų prisidengiant kito juridinio asmens pavadinimu arba naudoti kito juridinio asmens pavadinimą be jo sutikimo (CK 2.42 str. 1 d.).

Juridinis asmuo, kurio teisė į pavadinimą yra pažeista dėl to, kad kitas asmuo neteisėtai naudoja pirmojo pavadinimą, arba dėl to, kad kitas asmuo turi ar naudoja pavadinimą, kuris neatitinka CK 2.39 straipsnio reikalavimų, turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti, kad teismas įpareigotų juridinį asmenį nutraukti neteisėtus veiksmus arba pakeisti pavadinimą ir atlyginti tais veiksmais padarytą turtinę ir neturtinę žalą, o jeigu pažeista šio straipsnio 1 dalis, - taip pat reikalauti, kad asmuo perduotų viską, ką gavo prisidengęs ar naudodamas pavadinimą be jo savininko sutikimo (CK 2.42 str. 2 d.).

Juridinio asmens dokumentuose nurodoma informacija

Juridinio asmens dokumentuose, kuriuos jis naudoja turėdamas santykių su kitais subjektais, (raštuose, sąskaitose, prekybos dokumentuose ir t. t.) privalo būti nurodyta (CK 2.44 str. 1 d.):

- 1) juridinio asmens pavadinimas;
- 2) juridinio asmens teisinė forma;
- 3) juridinio asmens buveinė;
- 4) juridinio asmens kodas;
- 5) registras, kuriame kaupiami ir saugomi duomenys apie tą juridinį asmenį;

Jeigu juridinis asmuo yra bankrutuojantis ar likviduojamas, apie tai taip pat turi būti pažymima CK 44 straipsnio 1 dalyje nurodytuose dokumentuose.

Jeigu CK 44 straipsnio 1 dalyje nurodytuose dokumentuose yra minimas juridinio asmens kapitalas, tai turi būti nurodomas įstatinis kapitalas ir apmokėto įstatinio kapitalo dydis.

Dokumentas privalo būti patvirtintas juridinio asmens antspaudu tik tais atvejais, kai pareiga turėti antspaudą nustatyta juridinio asmens steigimo dokumentuose arba įstatymuose (CK 2.44 str. 5 d.).

Juridinių asmenų steigimo dokumentai

Juridiniai asmenys veikia pagal savo steigimo dokumentus: įstatus, steigimo sandorį arba įstatymų numatytais atvejais — bendruosius nuostatus. Pagal CK įstatams prilygsta juridinių asmenų nuostatai, statutai ar kiti jų steigimo dokumentai (CK 2.12 str. 1 d.).

Steigimo dokumentų normos galioja tiek, kiek jos neprieštarauja imperatyviosioms įstatymų normoms (CK 2.46 str. 2 d.).

Viešieji juridiniai asmenys gali veikti pagal įstatymus ar, jei įstatymai numato, pagal valstybės ar savivaldybių institucijos priimtą teisės aktą dėl viešojo juridinio asmens steigimo, jei toks teisės aktas nenumato, kad viešasis juridinis asmuo veikia pagal valstybės ar savivaldybių institucijos patvirtintus įstatus (CK 2.46 str. 3 d.).

Juridinio asmens steigimo dokumentai netenka galios, jeigu jie nebuvo pateikti juridinių asmenų registru per šešis mėnesius nuo steigimo dokumentų sudarymo, jeigu kiti įstatymai nenustato kitokio termino. CK 46 straipsnio 3 dalyje nurodyti teisės aktai privalo būti pateikti juridinių asmenų registru per šiuose aktuose nustatytą terminą (CK 2.46 str.4 d.).

Juridinio asmens įstatai. Juridinio asmens įstatuose, o jeigu juridinis asmuo neturi įstatų, - steigimo sandoryje arba bendruosiuose nuostatuose, jeigu juridinis asmuo veikia pagal bendruosius nuostatus, arba teisės akte, jei viešasis juridinis asmuo veikia pagal teisės aktą, turi būti nurodyta (CK 2.47 str.1 d.):

- 1) juridinio asmens pavadinimas;
- 2) juridinio asmens teisinė forma;
- 3) neteko galios nuo 2010-01-01;
- 4) juridinio asmens veiklos tikslai;
- 5) juridinio asmens dalyvių susirinkimo kompetencija ir šaukimo tvarka;
- 6) juridinio asmens organai ir jų kompetencija bei skyrimo ir atšaukimo tvarka arba, jei organai nesudaromi, o juridinis asmuo savo teises įgyvendina per juridinio asmens dalyvį, - juridinio asmens dalyvis;
- 7) juridinio asmens steigimo dokumentų keitimo tvarka;
- 8) juridinio asmens veiklos laikotarpis, jei jis yra ribotas;
- 9) kitos statymų, juridinio asmens steigėjo ar dalyvio nustatytos nuostatos.

Viešųjų juridinių asmenų veiklos tikslai turi būti apibūdinti aiškiai ir išsamiai, nurodant veiklos sritį bei rūšį (CK 2.47 str. 2 d.).

Juridinio asmens dalyvių susirinkimo kompetencijos ir šaukimo tvarkos, kitų juridinio asmens organų kompetencijos bei skyrimo ir atšaukimo tvarkos nurodyti nereikia, jeigu ji nesiskiria nuo įstatymuose nustatytos ir apie tai nurodoma pačiuose įstatuose (CK 2.47 str. 3 d.).

Juridinių asmenų turtas. Juridiniai asmenys turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja nuosavybės ar patikėjimo teise (CK 2.48 str. 1 d.).

Turtas, kurį juridinis asmuo valdo, naudoja ir juo disponuoja patikėjimo teise, priklauso juridinio asmens steigėjui ar dalyviui nuosavybės teise (CK 2.48 str.2 d.).

Juridinio asmens buveinė. Juridinio asmens buveine laikoma ta vieta, kurioje yra nuolatinis jo valdymo organas. Juridinio asmens buveinė apibūdinama nurodant patalpų, kuriose yra buveinė, adresą (CK 2.49 str. 1 d.).

Jeigu juridinio asmens buveinė, nurodyta juridinių asmenų registre, steigimo dokumentuose ar sandoryje, ir jo nuolatinio valdymo organo buvimo vieta nesutampa, tai tretieji asmenys nuolatinio valdymo organo buvimo vietą turi teisę laikyti juridinio asmens buveine (CK 2.49 str. 2 d.).

Visas susirašinėjimas su juridiniu asmeniu yra laikomas tinkamu, kai jis vyksta juridinio asmens buveinės adresu, taip pat atsižvelgiant į šio straipsnio 2 dalį, jeigu juridinis asmuo aiškiai nenurodė kitaip (CK 2.49 str. 3 d.).

Sprendimą dėl juridinio asmens buveinės priima steigėjai (CK 2.49 str. 4 d.).

Juridinių asmenų atsakomybė pagal savo prievoles

Juridinis asmuo atsako pagal savo prievoles jam nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančiu turtu (CK 2.50 str. 1 d.).

Juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytus atvejus (CK 2.50 str. 2 d.).

Kai juridinis asmuo negali vykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai (CK 2.50 str. 3 d.).

Juridiniai asmenys skirstomi į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės asmenis. Jeigu prievolėms vykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turtu, už jo prievoles atsako juridinio asmens dalyvis. Neribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys yra individuali (personalinė) įmonė ir ūkinė bendrija (CK 2.50 str. 4 d.).

Juridinio asmens veiklos laikotarpis. Juridinis asmuo gali būti steigtas ribotam ar neribotam laikui. Laiko riba gali būti nurodyta tiek data, tiek tam tikrų sąlygų buvimu ar nebuvimu (CK 2.51 str. 1 d.).

Jei juridinio asmens steigimo dokumentuose nenurodyta, kad juridinis asmuo steigtas ribotam laikui, laikoma, kad toks juridinis asmuo yra steigtas neribotam laikui (CK 2.51 str.2 d.).

Juridinio asmens steigėjai. Juridinio asmens steigėjas yra asmuo, sudaręs sandorį steigti juridinį asmenį. Valstybė, priėmusi atitinkamą įstatymą ar, jeigu įstatymai numato, kitą teisės aktą, taip pat savivaldybė, valstybės ir vietos savivaldos institucijos, jeigu įstatymai tai numato, priėmusios atitinkamą teisės aktą, kurio pagrindu steigiamas viešasis juridinis asmuo, taip pat yra laikomos juridinio asmens steigėjomis (CK 2.60 str. 1 d.).

Juridinio asmens steigėjai gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys (CK 2.60 str. 2 d.).

Įstatymai gali numatyti atvejus, kai viešajai tvarkai apsaugoti arba taikant atsakomasias priemones, tam tikrų juridinių asmenų steigėju ar dalyviu negali būti užsienio juridinis asmuo ar kita organizacija arba užsienietis (CK 2.60 str. 3 d.).

Juridinio asmens steigimo momentas. Juridinis asmuo laikomas įsteigtu nuo jo registravimo juridinių asmenų registre (CK 2.63 str. 1 d.).

Įstatymas ar įstatymų numatytais atvejais kitas teisės aktas, kuriuo yra įsteigtas viešasis juridinis asmuo, gali nustatyti, kad juridinis asmuo laikomas įsteigtu nuo teisės akto dėl jo steigimo įsigaliojimo. Tokiu atveju tame teisės akte turi būti pateikti šio kodekso 2.66 straipsnyje nurodyti duomenys, o toks teisės aktas privalo būti viešai paskelbtas bei perduotas juridinių asmenų registru (CK 2.63 str. 2 d.).

Juridinių asmenų registravimas. Juridinis asmuo registruojamas juridinių asmenų registre, kai pateikiami šio straipsnio 2 dalyje nurodyti dokumentai, jei šio kodekso normos ar šio kodekso numatytais atvejais kiti įstatymai nenustato kitaip (CK 2.64 str. 1 d.).

Juridiniam asmeniui įregistruoti juridinių asmenų registre turi būti pateikti šie dokumentai (CK 2.64 str. 2 d.):

- 1) nustatytos formos prašymas įregistruoti juridinį asmenį;
- 2) juridinio asmens steigimo dokumentai;
- 3) licencija, jei pagal įstatymus licencija turi būti išduota iki juridinio asmens įsteigimo;
- 4) dokumentai, patvirtinantys registruoti pateikiamų duomenų tikrumą ir steigimo dokumentų atitikimą įstatymų reikalavimams, taip pat dokumentai, patvirtinantys, kad juridinį asmenį registruoti galima, nes įstatymuose ar steigimo sandoryje nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo

dokumentuose numatytos aplinkybės. Šiuos dokumentus surašo ar tvirtina notaras, išskyrus juridinių asmenų registro nuostatų numatytais atvejais;

5) (neteko galios nuo 2010 m. sausio 1 d.);

6) kiti įstatymų nustatyti dokumentai.

Juridinis asmuo turi būti įregistruojamas per tris darbo dienas nuo visų šio straipsnio 2 dalyje išvardytų dokumentų pateikimo ir atlyginimo už registravimą sumokėjimo (CK 2.64 str. 3 d.).

Juridinių asmenų registravimo tvarką nustato juridinių asmenų registro nuostatai. Juos tvirtina Vyriausybė (CK 2.64 str.4 d.).

Už juridinių asmenų, jų filialų ir atstovybių registravimą, jų duomenų ir steigimo dokumentų pakeitimo įregistravimą mokamas atlyginimas. Atlyginimo dydį nustato Vyriausybė (CK 2.64 str. 5 d.).

Juridinis asmuo gali būti išregistruotas iš juridinių asmenų registro tik tuo atveju, kai juridinis asmuo pasibaigia (CK 2.64 str.6 d.).

Juridinio asmens registravimo pažymėjimas ir kodas

Juridinių asmenų registravęs registro tvarkytojas išduoda juridinio asmens registravimo pažymėjimą ir juridiniam asmeniui suteikia asmens kodą (CK 2.65 str.).

Juridinių asmenų registro duomenys. Juridinių asmenų registre turi būti nurodyti (CK 2.66 str. 1 d.):

1) juridinio asmens pavadinimas;

2) juridinio asmens teisinė forma;

3) juridinio asmens kodas;

4) juridinio asmens buveinė (adresas);

5) juridinio asmens organai;

6) juridinio asmens valdymo organų nariai (vardas, pavardė, asmens kodas (juridinio asmens kodas), gyvenamoji vieta (buveinė);

7) juridinio asmens valdymo organų nariai ir juridinio asmens dalyviai, turintys teisę juridinio asmens vardu sudaryti sandorius, jų teisių ribos ir parašų pavyzdžiai;

8) juridinio asmens filialai ir atstovybės (pavadinimai, kodai, buveinės, filialų ir atstovybių organų nariai);

9) juridinio asmens veiklos apribojimai;

10) juridinio asmens teisinis statusas;

11) juridinio asmens pasibaigimas;

12) juridinio asmens registro duomenų ir dokumentų keitimo datos;

13) kiti statymų numatyti dokumentai.

Registruojant juridinius asmenis, kurių dalyviai atsako pagal juridinio asmens prievoles, papildomai turi būti nurodomi juridinio asmens dalyvio fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta arba juridinio asmens pavadinimas, teisinė forma, kodas, buveinė (CK 2.66 str. 2 d.).

Asmenys, atsakingi už juridinio asmens dokumentų ir registro duomenų pateikimą registro tvarkytojui. Už juridinio asmens dokumentų, duomenų bei kitos juridinių asmenų registrai teiktinos informacijos pateikimą laiku juridinių asmenų registrai atsako juridinio asmens valdymo organas, jei įstatymuose ar steigimo dokumentuose nenurodyta kitaip (CK 2.67 str.).

Atsisakymas registruoti. Registro tvarkytojas gali atsisakyti įregistruoti juridinį asmenį, taip pat registruoti juridinio asmens dokumentų ir duomenų pakeitimus tik tuo atveju, jeigu (CK 2.68 str. 1 d.):

- 1) pateiktas prašymas įregistruoti juridinį asmenį (registre registruotinių duomenų ir dokumentų pakeitimus, išbraukti duomenis) neatitinka nustatytos formos arba pateikti ne visi dokumentai, nurodyti CK 2.63 ir 2.64 straipsniuose;
- 2) praleisti CK 2.46 straipsnio 4 dalyje nurodyti terminai;
- 3) pateikti registruoti duomenys ir dokumentai neatitinka vieni kitų, yra neaiškūs arba klaidinantys;
- 4) dokumentų forma ar turinys prieštarauja įstatymams.

Jeigu yra kliūčių įregistruoti pateiktus registruoti dokumentus ar duomenis, registro tvarkytojas skiria terminą trūkumus pašalinti. Jei per nustatytą terminą trūkumai nepašalinami ar registro tvarkytojui nepateikiami pataisyti dokumentai, juridinių asmenų registro tvarkytojas motyvuotu sprendimu atsisako registruoti asmenį (duomenų ar dokumentų pakeitimus) (CK 2.68 str. 2 d.).

Sprendimas atsisakyti registruoti juridinį asmenį (registre registruotinių duomenų ar dokumentų pakeitimus) skundžiamas teismui įstatymų nustatyta tvarka (CK 2.68 str. 3 d.).

Klaidų juridinių asmenų registre taisymas

Klaidos juridinių asmenų registre taisomos juridinio asmens arba asmens, kurio duomenys rašyti į registrą, prašymu, taip pat registro tvarkytojo iniciatyva (CK 2.69 str. 1 d.).

Pastebėjęs klaidą registre, registro tvarkytojas apie tai turi nedelsdamas raštu pranešti juridiniam asmeniui. Jeigu per registro tvarkytojo nustatytą terminą juridinis asmuo nepareiškia prieštaravimų, kad klaida būtų ištaisyta, registro tvarkytojas ištaiso registro duomenis (CK 2.69 str. 2 d.).

Kai pats juridinis asmuo, kurio duomenys registruoti registre, prašo ištaisyti klaidą registre, registro tvarkytojas per tris darbo dienas nuo prašymo ir jame nurodytus faktus patvirtinančių dokumentų gavimo dienos turi ištaisyti registro duomenis (CK 2.69 str. d.).

Jeigu galima, apie registre ištaisytą klaidą registro tvarkytojas turi pranešti asmenims, kuriems buvo perduoti klaidingi duomenys (CK 2.69 str. 4 d.).

Juridinio asmens likvidavimas juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva.

Juridinių asmenų registro tvarkytojas turi teisę inicijuoti juridinio asmens likvidavimą, kai yra bent viena iš šių aplinkybių (CK 2.70 str. 1 d.):

- 1) juridinis asmuo nepateikė CK 2.66 straipsnio 4 dalyje nustatytų dokumentų per dvylika mėnesių nuo šiamo kodekse ar kituose įstatymuose nustatytų šių dokumentų pateikimo juridinių asmenų registruoti terminų pabaigos;
- 2) nesuformuoti juridinio asmens valdymo organai ir dėl to jie negali priimti sprendimų ilgiau negu šešis mėnesius;
- 3) juridinio asmens valdymo organų narių ilgiau negu šešis mėnesius negalima surasti juridinio asmens buveinėje ir jų adresais, nurodytais juridinių asmenų registre;
- 4) juridinis asmuo per penkerius metus neatnaujino savo duomenų juridinių asmenų registre ir yra pagrindas manyti, kad šis juridinis asmuo jokios veiklos nevykdo;
- 5) politinė partija Politinių partijų įstatymo nustatyta tvarka vienerius metus nepateikė savo narių sąrašo;
- 6) akcinės bendrovės ar uždarnosios akcinės bendrovės įstatinis kapitalas yra mažesnis už įstatymuose nustatytą minimalų įstatinio kapitalo dydį (CK 2.70 str. 1 d. 1- 6 p.).

Juridinių asmenų registro viešumas. Juridinių asmenų registro duomenys, registre kaupiami dokumentai ir bet kokia kita registruoti pateikta informacija yra vieša (CK 2.71 str. 1 d.).

Kiekvienam juridiniam asmeniui suformuojama atskira byla. Joje kaupiami ir saugomi registru pateikti dokumentai, jų kopijos, duomenys bei kita informacija, susijusi su tuo juridiniu asmeniu (CK 2.71 str. 2 d.).

Registro teikiami rašytinės formos registro duomenų ir informacijos išrašai turi turėti žymą „išrašas tikras“, o dokumentų kopijos — žymą „kopija tikra“, išskyrus atvejus, kai tokios žymos asmuo, kuris kreipiasi, nereikalauja. Registro teikiami elektroninės formos registro duomenų ir informacijos išrašai ir dokumentų kopijos netvirtinami žymomis „išrašas tikras“ („kopija tikra“), išskyrus atvejus, kai tokios žymos asmuo, kuris kreipiasi, reikalauja. Juridinių asmenų registro tvarkytojo išduodami registro duomenų ir informacijos išrašai, dokumentų kopijos turi prima facie galią. Apie tai, kad juridinių asmenų registro tvarkytojo išduodami registro duomenų ir informacijos išrašai, dokumentų kopijos turi prima facie galią, juridinių asmenų registro tvarkytojas turi nurodyti skelbdamas ir teikdamas šiuos duomenų ir informacijos išrašus ir dokumentų kopijas (CK 2.71 str. 3 d.).

Kiekvienas asmuo juridinių asmenų registro nuostatų nustatyta tvarka turi teisę nedelsiant nemokamai gauti informaciją žodžiu apie juridinio asmens teisinį statusą ir veiklos apribojimus (CK 2.71 str. 4 d.).

Juridinių asmenų registro duomenų paskelbimo būdai ir tvarka. Registro tvarkytojas apie juridinio asmens įregistravimą, registro duomenų pakeitimą turi paskelbti juridinių asmenų registro nuostatų nustatyta tvarka ir šių nuostatų nustatyta šaltinyje (CK 2.72 str. 1 d.).

Juridinių asmenų registro duomenys ir registre saugomų dokumentų kopijos teikiami juridinių asmenų registro nuostatų nustatyta tvarka (CK 2.72 str. 2 d.).

Kiekvienas asmuo už užmokestį, neviršijantį tokio darbo sąnaudų, turi teisę gauti bet kokius registro duomenis, registre saugomų dokumentų ar informacijos kopijas (CK 2.72 str. 3 d.).

Juridinių asmenų registro duomenys neatlygintinai teikiami (CK 2.72 str. 4 d.):

1) fiziniams asmenims, kurių duomenys įrašyti registre, — registre kaupiami duomenys apie šiuos asmenis;

2) teisėtvarkos institucijoms, teismams ir mokesčių administravimo institucijoms — kiek jų reikia tiesioginėms funkcijoms atlikti;

3) kitiems valstybės registrams ir informacinėms sistemoms — pagal duomenų teikimo sutartis.

Užmokestis už juridinių asmenų duomenų bei dokumentų kopijų teikimą neturi viršyti registro administravimo išlaidų (CK 2.72 str. 5 d.).

Juridinių asmenų teisnumas

Privatieji juridiniai asmenys gali turėti ir gyti bet kokias civilines teises ir pareigas, išskyrus tas, kurioms atsirasti reikalingos tokios fizinio asmens savybės kaip lytis, amžius bei giminystė (CK 2.74 str. 1 d.).

Licencijavimo taisyklės

Kiekvienai įstatymų nustatytai licencijuojamai veiklos rūšiai Vyriausybė tvirtina licencijavimo taisykles, jeigu kiti įstatymai nenustato ko kita (CK 2.78 str. 1 d.).

Licencijavimo taisyklėse nurodoma (CK 2.78 str. 2 d. 1 - 11 p.):

- 1) licencijuojama veikla;
- 2) licenciją išduodanti institucija ir jos galiojimai;
- 3) licencijai gauti reikalingi dokumentai;
- 4) pateiktų dokumentų nagrinėjimo tvarka ir terminai;

- 5) licencijų rūšys ir jų išdavimo sąlygos, pakartotinis licencijos išdavimas;
- 6) licencijos formos;
- 7) išduodamų licencijų registravimo tvarka;
- 8) atsisakymo išduoti licencijos atvejai;
- 9) licencijuojamos veiklos sąlygos, skaitant licencijos turėtojų teises ir pareigas;
- 10) licencijos sąlygų laikymosi priežiūros tvarka;
- 11) licencijos galiojimo sustabdymo bei panaikinimo atvejai ir tvarka.

Licencijavimo taisyklėse gali būti nurodyti ir kiti reikalavimai bei sąlygos (CK 2.78 str. 3 d.).

Licencijos išdavimas. Licencija išduodama neterminuotam laikui, jei yra įvykdytos licencijavimo taisyklėse nustatytos sąlygos (CK 2.79 str. 1 d.).

Licencija verstis tam tikra veikla arba rašytinis motyvuotas atsisakymas išduoti licenciją turi būti pateiktas pareiškėjui per trisdešimt dienų nuo dokumentų, reikalingų licencijai išduoti, gavimo dienos, jeigu įstatymai nenustato ko kita (CK 2.79 str. 2 d.).

Atsisakymas išduoti licenciją negali būti grindžiamas veiklos netikslingumu ir turi būti motyvuotas (CK 2.79 str. 3 d.).

Informacija apie licencijos išdavimą, jos galiojimo sustabdymą ir panaikinimą kaupiama juridinių asmenų registre. Licencijas išduodanti institucija privalo apie licencijų išdavimą, galiojimo sustabdymą ar panaikinimą pranešti juridinių asmenų registru ir juridinių asmenų registro nuostatų nustatyta tvarka (CK 2.79 str. 4 d.).

Gavęs licenciją juridinis asmuo privalo licencijuojamos veiklos priežiūros institucijai teikti ir leisti tikrinti licencijavimo taisyklėse nurodytą informaciją, susijusią su licencijuojama veikla ar licencijos išdavimą lemiančiomis sąlygomis (CK 2.79 str. 5 d.).

Valstybės rinkliava už licencijos išdavimą neturi viršyti licencijos išdavimo ir priežiūros sąnaudų (CK 2.79 str. 6 d.).

Juridinio asmens organai. Juridiniai asmenys gyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas gyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus (CK 2.81 str. 1 d.).

Įstatymų ar steigimo dokumentų nustatytais atvejais juridinis asmuo gali gyti civilines teises ir pareigas per savo dalyvius (CK 2.81 str. 2 d.).

Juridinio asmens dalyviai turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami uždrausti juridinio asmens valdymo organams ateityje sudaryti sandorius, prieštaraujančius juridinio asmens veiklos tikslams ar peržengiančius juridinio asmens valdymo organo kompetenciją (CK 2.81 str. 3 d.).

Juridinio asmens valdymo organų nariais gali būti tik fiziniai asmenys, o kitų organų nariais — ir fiziniai, ir juridiniai asmenys (CK 2.81 str.4 d.).

Juridinių asmenų organų kompetencija ir funkcijos. Juridinių asmenų organų kompetenciją ir funkcijas nustato atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojantys įstatymai ir juridinio asmens steigimo dokumentai (CK 2.82 str. 1 d.).

Kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį ar kolegialų valdymo organą ir dalyvių susirinkimą, jeigu steigimo dokumentuose ir juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose nenumatyta kitokia organų struktūra. Atskiras juridinių asmenų teisinės formas reglamentuojantys įstatymai gali nustatyti, kad valdymo organas ir dalyvių susirinkimas yra vienas juridinio asmens organas, jeigu taip nurodyta juridinio asmens steigimo dokumente (CK 2.82 str. 2 d.).

Valdymo organas atsako už juridinio asmens dalyvių susirinkimo sušaukimą, pranešimą juridinio asmens dalyviams apie esminius įvykius, turinčius reikšmės juridinio asmens veiklai, juridinio asmens veiklos organizavimą, juridinio asmens dalyvių apskaitą, veiksmus, nurodytus CK 2.4 straipsnio 3 dalyje, jei kitaip nenumatyta atskirų juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose (CK 2.82 str. 3 d.).

Juridinių asmenų organų sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais, jeigu jie prieštarauja imperatyviosiems įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ar sąžiningumo principams. Ieškinį gali pareikšti juridinio asmens kreditoriai — jeigu sprendimas pažeidžia jų teises ar interesus, atitinkamas juridinio asmens valdymo organas, juridinio asmens dalyvis arba kiti įstatymuose numatyti asmenys. Tokiems ieškiniams nustatomas trijų mėnesių ieškinio senaties terminas. Jis pradamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią ieškovas sužinojo arba turėjo sužinoti apie ginčijamą sprendimą, jeigu šis kodeksas ir kiti įstatymai nenustato kitokio ieškinio senaties termino ir kitokios sprendimo nuginkijimo tvarkos (CK 2.82 str. 4 d.).

JURIDINIŲ ASMENŲ RŪŠYS

Kas lemia vienos ar kitos juridinio asmens teisinės formos pasirinkimą?

Gali būti išskiriami keli veiksniai⁵: dalyvių atsakomybė; dalyvių skaičius; dalyvių dalyvavimas valdant įmonę; veiklos tikslas; ketinamos vykdyti veiklos pobūdis; juridinio asmens pradinio kapitalo dydis ir kt.

Įmonės yra skirstomos į visiškos ir ribotos atsakomybės įmones

Individualios įmonės ir ūkinės bendrijos yra visiškos atsakomybės įmonės, nes jų turtas atsakomybės požiūriu neatskirtas nuo įmonės dalyvių turto. Išieškojimą pagal įmonės skolas galima nukreipti į įmonės turtą, o jei šio turto nepakanka reikalavimams patenkinti — į įmonės dalyvių turtą.

Ribotos atsakomybės įmonės atsako tik savo turtu. Pagal įmonės skolas negalima išieškojimo nukreipti į jos dalyvių turtą, kurio jie nėra perdavę arba neprivalo perduoti įmonei.

Skiriamos šios įmonių rūšys:

- Individualios įmonės;
- Ūkinės bendrijos;
- Akcinės bendrovės;
- Uždarnosios akcinės bendrovės;
- Kooperatinės bendrovės (kooperatyvai);
- Valstybės ir savivaldybės įmonės;
- Mažosios bendrijos;
- Europos ekonominių interesų grupės;
- Europos bendrovės;
- Europos kooperatinės bendrovės;
- Toliau apibudinamos juridinių asmenų teisinės formos.
- Individuali įmonė.

⁵ Bosaitė A., Butov S. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. 297 p.

Individualios įmonės samprata ir steigimas

Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Individualios įmonės pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai „individuali įmonė“ arba šių žodžių santrumpa „II“⁶. Individualios įmonės buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje.

Individualios įmonės steigėju gali būti tik vienas veiksnius fizinis asmuo. Ji laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo juridinių asmenų registre. Individuali įmonė įregistruojama po to, kai yra paskirtas individualios įmonės vadovas, jei jis nėra individualios įmonės savininkas, ir juridinių asmenų registrai yra pateikti Civiliniame kodekse nurodyti įmonei įregistruoti reikalingi dokumentai.

Individualios įmonės savininkas

Individualioje įmonėje yra vienas savininkas. Individualios įmonės savininku gali būti tik fizinis asmuo. Individualios įmonės savininkas negali būti kitos individualios įmonės savininku. Individualios įmonės savininko teises ir pareigas nustato Civilinis kodeksas, šis bei kiti įstatymai, individualios įmonės nuostatai.

Individualios įmonės savininkas turi šias teises⁷:

- 1) gauti individualios įmonės pelną;
- 2) paimti įmonės kasoje esančius pinigus, kaip avansu išmokamą pelną, savo asmeniniams poreikiams;
- 3) paimti iš individualios įmonės turta;
- 4) gauti likviduojamos individualios įmonės turta, likusį atsiskaičius su individualios įmonės kreditoriais;
- 5) gauti visą informaciją apie individualios įmonės veiklą ir susipažinti su visais individualios įmonės dokumentais, jeigu individualios įmonės vadovu paskirtas kitas asmuo;
- 6) kitas įstatymuose ir individualios įmonės nuostatuose nustatytas teises.

Individualios įmonės valdymas

Individuali įmonė turi vienasmenį valdymo organą — individualios įmonės vadovą. Individualios įmonės savininkas kartu yra ir vienasmenis individualios įmonės valdymo organas — įmonės vadovas, jeigu individualios įmonės nuostatai nenustato kitaip.

Kai individualios įmonės savininkas kartu yra įmonės vadovas, jam priskiriama individualios įmonės vadovo kompetencija.

Individualios įmonės turtas

Turtas individualiai įmonei priklauso nuosavybės teise. Individualios įmonės turtas yra individualios įmonės nuosavybėn perduotas individualios įmonės savininkui asmeninės nuosavybės teise priklausęs turtas, taip pat turtas, įgytas individualios įmonės vardu.

Individualios įmonės buhalterinė apskaita ir finansinių ataskaitų rinkinys

Individualios įmonės buhalterinė apskaita tvarkoma buhalterinę apskaitą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka. Individuali įmonė įstatymų nustatyta tvarka sudaro finansinių ataskaitų rinkinį, jeigu tai yra nustatyta individualios įmonės nuostatuose. Pasibaigus individualios įmonės finansiniams

6 Individualių įmonių įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-49919 (su pakeitimais).

7 Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-49919 (supakeitimais).

metams, individualios įmonės metinių finansinių ataskaitų rinkinys ne vėliau kaip per tris mėnesius turi būti patvirtintas individualios įmonės savininko, išskyrus atvejus, kai savininkas vykdo individualios įmonės vadovo kompetencijai priskirtas funkcijas, ir pateiktas juridinių asmenų registru⁸.

Ūkinės bendrijos

Ūkinių bendrijų veikla reglamentuojama Ūkinių bendrijų įstatymu.

Tikroji ūkinė bendrija ir komanditinė ūkinė bendrija. Tikroji ūkinė bendrija yra įmonė, kurios visi dalyviai yra tikrieji nariai.

Komanditinė ūkinė bendrija yra įmonė, kurios dalyviai yra tikrieji nariai ir komanditoriai.

Kai šio įstatymo normos taikomos ir tikrajai ūkinei bendrijai, ir komanditinei ūkinei bendrijai, vartojamas žodis „bendrija“. Bendrija yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Bendrija įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per tikruosius narius.

Tikrosios ūkinės bendrijos pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai „tikroji ūkinė bendrija“ arba šių žodžių santrumpa „TŪB“. Komanditinės ūkinės bendrijos pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai „komanditinė ūkinė bendrija“ arba šių žodžių santrumpa „KŪB“.

Bendrijos buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje.

Bendrija savo veikloje vadovaujasi bendrijos veiklos sutartimi, jos dalyvių sutartimi, jeigu ji yra sudaryta, Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu (toliau — Civilinis kodeksas), šiuo ir kitais įstatymais bei teisės aktais⁹.

Bendrijos steigimas

Bendrijos steigėjai yra bendrijos veiklos sutartį sudarę asmenys. Joje turi būti ne mažiau kaip du steigėjai.

Bendrijos steigėjais gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. Bendrija steigiama pagal bendrijos veiklos sutartį. Bendrijos veiklos sutartis turi būti sudaroma notarine forma.

Bendrijos veiklos sutartis suteikia teisę atidaryti steigiamos bendrijos kaupiamąją sąskaitą banke. Kaupiamojoje sąskaitoje esančios lėšos gali būti naudojamos tik po bendrijos įregistravimo Juridinių asmenų registre.

Bendrija laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo Juridinių asmenų registre.

Bendrija įregistruojama po to, kai sudaryta bendrijos veiklos sutartis ir Juridinių asmenų registro tvarkytojui pateikti įstatymų nustatyti bendrijai registruoti reikalingi dokumentai.

Visi bendrijos steigėjai nuo bendrijos įregistravimo Juridinių asmenų registre tampa jos dalyviais¹⁰.

Bendrijos veiklos sutartis ir bendrijos dalyvių sutartis.

Bendrijos steigėjų sudaryta bendrijos veiklos sutartis yra bendrijos steigimo dokumentas, kuriame Bendrijos steigėjai ar dalyviai taip pat gali sudaryti bendrijos dalyvių sutartį, kuria jie susitaria dėl bendrijos dalyvių teisių ir pareigų. Bendrijos dalyvių sutartis sudaroma paprasta rašytine forma, o ją pasirašęs asmuo įsipareigoja laikytis ir bendrijos veiklos sutarties nuostatų.

⁸ Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-49919 (su pakeitimais).

⁹ Ūkinių bendrijų įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4990(su pakeitimais).

¹⁰ Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4990(su pakeitimais).

Bendrijos dalyviai

Bendrijos dalyviais gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys, steigiant bendriją sudarę bendrijos veiklos sutartį. Įregistravus bendriją, asmenys dalyvio teises gali įgyti ir kitais įstatymuose ar bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje, jeigu ji yra sudaryta, nustatytais atvejais ir tvarka.

Bendrijoje turi būti ne mažiau kaip du dalyviai. Komandinėje ūkinėje bendrijoje turi būti bent vienas tikrasis narys ir bent vienas komanditorius.

Tikroju nariu negali būti kitų bendrijų tikrieji nariai, individualių įmonių savininkai, valstybė, savivaldybės, valstybės įmonės, savivaldybės įmonės, biudžetinės įstaigos, ūkinės bendrijos ir individualios įmonės, taip pat Europos ekonominių interesų grupės ir jų nariai.

Komanditoriumi negali būti valstybė, savivaldybės, valstybės įmonės, savivaldybės įmonės, biudžetinės įstaigos¹¹.

Dalyvių atsakomybė

Kai bendrijos prievolėms įvykdyti neužtenka bendrijos turto, bendrijos tikrieji nariai pagal bendrijos prievolės atsako solidariai visu savo turtu, o komanditoriai pagal komandinės ūkinės bendrijos prievolės atsako tik tuo savo turtu, kurį įnešė ir (ar) įsipareigojo įnešti į komandinę ūkinę bendriją.

Asmuo, kuris nebėra tikrasis narys, pagal bendrijos prievolės, atsiradusias, kol jis buvo tikroju nariu, atsako taip, kaip jis atsakytų būdamas tikroju nariu. Mirus tikrajam nariui — fiziniam asmeniui arba pasibaigus tikrajam nariui — juridiniam asmeniui, šios dalies nuostatos taikomos ir tikrojo nario teisių perėmėjui, išskyrus valstybę ir savivaldybes.

Akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė

Akcinių bendrovių įstatymas reglamentuoja įmonių, kurių teisinės formos yra akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė, steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą ir likvidavimą, akcininkų teises ir pareigas, taip pat užsienio bendrovių filialų steigimą bei jų veiklos nutraukimą. Kai šio Įstatymo normos taikomos ir akcinei bendrovei, ir uždarojai akcinei bendrovei, vartojamas žodis „bendrovė“.

Akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė

Bendrovė yra įmonė, kurios įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis.

Bendrovė yra ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo.

Akcinės bendrovės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 25 tūkstančiai eurų. Jos akcijos gali būti platinamos ir jomis prekiaujama viešai, vadovaujantis vertybinių popierių rinką reglamentuojančiais teisės aktais.

Uždarnosios akcinės bendrovės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 2,5 tūkstančio eurų. Uždarnosios akcinės bendrovės akcijos negali būti platinamos ir jomis prekiaujama viešai, jeigu įstatymai nenustato kitaip.

Akcinės bendrovės pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai „akcinė bendrovė“ arba šių žodžių santrumpa „AB“. Uždarnosios akcinės bendrovės pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai „uždaroji akcinė bendrovė“ arba šių žodžių santrumpa „UAB“.

¹¹ Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4990 (su pakeitimais).

Santykiuose su kitais asmenimis naudojamuose bendrovės rašytiniuose dokumentuose, taip pat dokumentuose, pasirašytuose elektroninio parašo įstatymo nustatyta tvarka ir perduodamuose elektroninių ryšių priemonėmis, ir bendrovės interneto svetainėje, jeigu bendrovė ją turi, turi būti Civilinio kodekso 2.44 straipsnyje nurodyta informacija¹².

Bendrovės buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje. Bendrovė savo veikloje vadovaujasi įstatais, Civiliniu kodeksu, šiuo ir kitais įstatymais bei teisės aktais.

Akcininkai

Akcininkai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų. Kiekvienas akcininkas bendrovėje turi tokias teises, kokias suteikia jam nuosavybės teise priklausančios bendrovės akcijos

Bendrovės įstatai

Bendrovės įstatai yra dokumentas, kuriuo bendrovė vadovaujasi savo veikloje.

Bendrovės veiklos objektas įstatuose nurodomas trumpai apibūdinant bendrovės ūkinės komercinės veiklos pobūdį. Bendrovės įstatuose nurodomas šaltinis, kuriame skelbiami bendrovės vieši pranešimai, turi būti Lietuvos Respublikos dienraštis arba Vyriausybės nustatyta tvarka juridinių asmenų registro tvarkytojo leidžiamas elektroninis leidinys viešiams pranešimams skelbti. Bendrovės įstatuose gali būti nustatyta, kad bendrovės vieši pranešimai skelbiami dviejuose šaltiniuose, t. y. ir įstatuose nurodytame dienraštyje, ir Vyriausybės nustatyta tvarka juridinių asmenų registro tvarkytojo leidžiamame elektroniame leidinyje viešiams pranešimams skelbti.

Uždarnosios akcinės bendrovės pavyzdinius įstatus tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

Įstatuose gali būti ir kitų nuostatų, neprieštarujančių šiam ir kitiems įstatymams.

Visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijos, jo šaukimo tvarkos, kitų bendrovės organų kompetencijos ir šių organų narių rinkimo ir atšaukimo tvarkos, bendrovės įstatų keitimo tvarkos įstatuose nurodyti nebūtina, jeigu tvarka ir kompetencija nesiskiria nuo šiame Įstatyme nustatytųjų ir apie tai nurodoma pačiuose įstatuose.

Steigiamos bendrovės įstatus turi pasirašyti visi steigėjai arba jų įgalioti asmenys.

Steigiamos bendrovės įstatai netenka galios, jeigu jie nebuvo pateikti juridinių asmenų registro tvarkytojui per 6 mėnesius nuo dienos, kurią juos pasirašė visi steigėjai¹³.

Turtinės ir neturtinės akcininkų teisės

Akcininkai turi šias turtines teises:

- 1) gauti bendrovės pelno dalį (dividendą);
- 2) gauti bendrovės lėšų, kai bendrovės įstatinis kapitalas mažinamas siekiant akcininkams išmokėti bendrovės lėšų ir kt.

¹² Akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914 9 (su pakeitimais).

¹³ Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914 9 (su pakeitimais).

Neturtinės akcininkų teisės:

- 1) balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime;
- 2) gauti informaciją apie bendrovės veiklą;
- 3) susipažinti su įmonės dokumentais ir kt.

Bendrovės organai

Bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą.

Bendrovėje gali būti sudaromas kolegialus priežiūros organas — stebėtojų taryba ir kolegialus valdymo organas — valdyba. Akcinėje bendrovėje turi būti sudaromas bent vienas kolegialus organas — stebėtojų taryba arba valdyba.

Jeigu bendrovėje nesudaroma stebėtojų taryba, šiame Įstatyme stebėtojų tarybai nustatytos funkcijos kitų bendrovės organų kompetencijai nepriskiriamos, išskyrus šio Įstatymo 34 straipsnio 10 dalyje nustatytą atvejį.

Jeigu bendrovėje nesudaroma valdyba, valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas atlieka bendrovės vadovas, išskyrus šio Įstatymo nustatytas išimtis.

Visuotinis akcininkų susirinkimas neturi teisės pavesti kitiems bendrovės organams spręsti jo kompetencijai priskirtų klausimų¹⁴.

Visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija

Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnis nustato, visuotinio akcininkų susirinkimo turi išimtinę teisę:

- 1) keisti bendrovės įstatus, išskyrus šiame Įstatyme nustatytas išimtis;
- 2) keisti bendrovės buveinę;
- 3) rinkti stebėtojų tarybos narius, jeigu stebėtojų taryba nesudaroma, — valdybos narius, o jeigu nesudaroma nei stebėtojų taryba, nei valdyba, — bendrovės vadovą;
- 4) atšaukti stebėtojų tarybą ar jos narius, taip pat visuotinio akcininkų susirinkimo išrinktus valdybą ar jos narius bei bendrovės vadovą;
- 5) rinkti ir atšaukti atestuotą auditorių (toliau — auditorius) ar audito įmonę metinių finansinių ataskaitų rinkinio auditui atlikti, nustatyti audito paslaugų apmokėjimo sąlygas;
- 6) nustatyti bendrovės išleidžiamų akcijų klasę, skaičių, nominalią vertę ir minimalią emisijos kainą;
- 7) priimti sprendimą konvertuoti bendrovės vienos klasės akcijas į kitos, tvirtinti akcijų konvertavimo tvarkos aprašą;
- 8) priimti sprendimą keisti uždarnosios akcinės bendrovės akcijų sertifikatus į akcijas;
- 9) tvirtinti metinių finansinių ataskaitų rinkinį;
- 10) priimti sprendimą dėl pelno (nuostolių) paskirstymo;
- 11) priimti sprendimą dėl rezervų sudarymo, naudojimo, sumažinimo ir naikinimo;
- 12) tvirtinti tarpinių finansinių ataskaitų rinkinį, sudarytą siekiant priimti sprendimą dėl dividendų už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį skyrimo;
- 13) priimti sprendimą dėl dividendų už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį skyrimo;
- 14) priimti sprendimą išleisti konvertuojamąsias obligacijas;
- 15) priimti sprendimą atšaukti visiems akcininkams pirmumo teisę įsigyti konkrečios emisijos bendrovės akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų;

¹⁴ Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914 9 (su pakeitimais).

- 16) priimti sprendimą padidinti įstatinį kapitalą;
- 17) priimti sprendimą sumažinti įstatinį kapitalą, išskyrus šiame Įstatyme nustatytas išimtis;
- 18) priimti sprendimą bendrovei įsigyti savų akcijų;
- 19) priimti sprendimą dėl bendrovės reorganizavimo ar atskyrimo ir patvirtinti reorganizavimo ar atskyrimo sąlygas, išskyrus šiame Įstatyme nustatytas išimtis;
- 20) priimti sprendimą pertvarkyti bendrovę;
- 21) priimti sprendimus dėl bendrovės restruktūrizavimo Įmonių restruktūrizavimo įstatymo nustatytais atvejais;
- 22) priimti sprendimą likviduoti bendrovę, atšaukti bendrovės likvidavimą, išskyrus šiame Įstatyme nustatytas išimtis;
- 23) rinkti ir atšaukti bendrovės likvidatorių, išskyrus šiame Įstatyme nustatytas išimtis.
- 24). Visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti ir kitus bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus klausimus, jei pagal šį Įstatymą tai nepriskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir jei pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos.

Stebėtojų tarybos kompetencija ir sprendimų priėmimas

Stebėtojų taryba:

- 1) renka valdybos narius (jei valdyba nesudaroma — bendrovės vadovą) ir atšaukia juos iš pareigų. Jei bendrovė dirba nuostolingai, stebėtojų taryba privalo svarstyti, ar valdybos nariai (jei valdyba nesudaroma — bendrovės vadovas) tinka eiti pareigas;
 - 2) prižiūri valdybos ir bendrovės vadovo veiklą;
 - 3) pateikia visuotiniam akcininkų susirinkimui atsiliepimus ir pasiūlymus dėl bendrovės veiklos strategijos, metinių finansinių ataskaitų rinkinio, pelno (nuostolių) paskirstymo projekto ir bendrovės metinio pranešimo, taip pat valdybos bei bendrovės vadovo veiklos;
 - 4) pateikia visuotiniam akcininkų susirinkimui atsiliepimus ir pasiūlymus sprendimo dėl dividendų už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį skyrimo projektui ir jam priimti sudarytam tarpinių finansinių ataskaitų rinkiniui ir parengtam tarpiniam pranešimui;
 - 5) teikia siūlymus valdybai ir bendrovės vadovui atšaukti jų sprendimus, kurie prieštarauja įstatymams ir kitiems teisės aktams, bendrovės įstatams ar visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimams;
 - 6) sprendžia kitus bendrovės įstatuose, taip pat visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimuose stebėtojų tarybos kompetencijai priskirtus bendrovės ir jos valdymo organų veiklos priežiūros klausimus¹⁵.
- Stebėtojų tarybos darbo tvarką nustato stebėtojų tarybos priimtas jos darbo reglamentas.

Valdybos kompetencija

Valdybos kompetencija nustatyta Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnyje.

Valdyba svarsto ir tvirtina:

- 1) bendrovės veiklos strategiją;
- 2) bendrovės metinį pranešimą;
- 3) bendrovės tarpinį pranešimą;
- 4) bendrovės valdymo struktūrą ir darbuotojų pareigybes;
- 5) pareigybes, į kurias darbuotojai priimami konkurso tvarka;

¹⁵ Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914 9 (su pakeitimais).

6) bendrovės filialų ir atstovybių nuostatus.

Valdyba renka ir atšaukia bendrovės vadovą, nustato jo atlyginimą, kitas darbo sutarties sąlygas, tvirtina pareiginius nuostatus, skatina jį ir skiria nuobaudas.

Valdyba nustato informaciją, kuri laikoma bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi ir konfidencialia informacija. Komercine (gamybine) paslaptimi ir konfidencialia informacija negali būti laikoma informacija, kuri pagal šį ir kitus įstatymus turi būti vieša.

Bendrovės vadovas

Bendrovės vadovas yra vienasmenis bendrovės valdymo organas.

Pagal Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 12 dalį bendrovės vadovas atsako už:

- 1) bendrovės veiklos organizavimą bei jos tikslų įgyvendinimą;
- 2) metinių finansinių ataskaitų rinkinio sudarymą ir bendrovės metinio pranešimo parengimą;
- 3) sprendimo dėl dividendų už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį skyrimo projekto parengimą, tarpinių finansinių ataskaitų rinkinio sudarymą ir tarpinio pranešimo parengimą, sprendimui dėl dividendų už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį skyrimo priimti. Tarpiniam pranešimui mutatis mutandis taikomos Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo nuostatos, reglamentuojančios metinio pranešimo rengimą ir skelbimą;
- 4) akcijų suteikimo taisyklių projekto parengimą;
- 5) sutarties su auditoriumi ar audito įmone sudarymą, kai auditas privalomas pagal įstatymus ar bendrovės įstatus;
- 6) informacijos ir dokumentų pateikimą visuotiniam akcininkų susirinkimui, stebėtojų tarybai ir valdybai šio Įstatymo nustatytais atvejais ar jų prašymu;
- 7) bendrovės dokumentų ir duomenų pateikimą juridinių asmenų registro tvarkytojui;
- 8) akcinės bendrovės dokumentų pateikimą Lietuvos bankui ir Centriniam vertybinių popierių depozitoriumui;
- 9) šiame Įstatyme nustatytos informacijos viešą paskelbimą įstatuose nurodytame šaltinyje;
- 10) informacijos pateikimą akcininkams;
- 11) kitų šiame ir kituose įstatymuose bei teisės aktuose, taip pat bendrovės įstatuose ir bendrovės vadovo pareiginiuose nuostatuose nustatytų pareigų vykdymą.

Bendrovės vadovas turi užtikrinti, kad auditoriui būtų pateikti visi sutartyje su auditoriumi ar audito įmone nurodytam patikrinimui reikalingi bendrovės dokumentai.

Akcijos

Akcijos — tai vertybiniai popieriai, patvirtinantys jų savininko (akcininko) teisę dalyvauti valdant bendrovę, jeigu įstatymai nenustato ko kita, teisę gauti dividendą, teisę į dalį bendrovės turto, likusio po jos likvidavimo, ir kitas įstatymų nustatytas teises.

Visos bendrovių akcijos yra vardinės. Akcijos pagal jų savininkams suteikiamas teises skirstomos į klases.

Skirtingų klasių akcijų suteikiamos teisės turi būti nurodytos bendrovės įstatuose. Visų tos pačios klasės akcijų nominalios vertės ir suteikiamos teisės turi būti vienodos.

Akcija į dalis nedalijama. Jei viena akcija priklauso keliems savininkams, tai visi jos savininkai laikomi vienu akcininku. Akcininkui šiuo atveju atstovauja vienas iš akcijos savininkų pagal visų rašytinį įgaliojimą, patvirtintą notaro. Pagal akcininko prievolės akcijos savininkai atsako solidariai.

Akcijos nominali vertė turi būti išreikšta eurais euro centų tikslumu.

Akcinių bendrovių akcijos gali būti tik nematerialios.

Uždarytųjų akcinių bendrovių akcijos gali būti nematerialios arba materialios.

Nematerialios akcijos savininkas (akcininkas) yra asmuo, kurio vardu atidaryta asmeninė vertybinių popierių sąskaita, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis.

Materialios akcijos savininkas (akcininkas) yra akcijoje nurodytas asmuo¹⁶.

Paprastosios ir privilegijuotosios akcijos

Paprastosios akcijos sudaro pagrindinę bendrovės akcijų dalį. Privilegijuotosios akcijos gali sudaryti ne didesnę kaip 1/3 įstatinio kapitalo dalį. Visų paprastųjų akcijų nominalios vertės turi būti vienodos.

Darbuotojų akcijos

Bendrovė, jeigu tai yra nustatyta jos įstatuose, gali išleisti darbuotojų akcijų statusą turinčių paprastųjų akcijų emisiją. Ši emisija negali būti išleidžiama, kol nepasibaigęs akcijų, pasirašytų bendrovės steigimo metu, apmokėjimo terminas.

Teisę įsigyti darbuotojų akcijų turi tokias akcijas išleidusios bendrovės darbuotojai, išskyrus darbuotojus, kurie yra šios bendrovės stebėtojų tarybos ar valdybos nariai arba bendrovės vadovas.

Obligacijos

Bendrovės obligacija yra terminuotas ne nuosavybės vertybinis popierius, pagal kurį bendrovė, išleidžianti obligacijas, tampa obligacijos savininko skolininke ir prisiima įsipareigojimus obligacijos savininko naudai. Šie įsipareigojimai turi būti nurodyti sprendime išleisti obligacijas.

Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendime išleisti obligacijas turi būti nurodyta obligacijos nominali vertė, metinių palūkanų dydis arba šio dydžio apskaičiavimo tvarka, palūkanų mokėjimo tvarka, fiksuota obligacijos išpirkimo data, nuo kurios obligacijos savininkas įgyja teisę gauti iš bendrovės pinigų sumą, kurią sudaro obligacijos nominali vertė ir metinės palūkanos¹⁷.

Dividendai

Dividendas — akcininkui paskirta pelno dalis, proporcinga jam nuosavybės teise priklausančių akcijų nominaliai vertei.

Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu paskirti dividendai yra bendrovės įsipareigojimas akcininkams.

Bendrovės reorganizavimas ir pertvarkymas

Bendrovės reorganizuojamos Civilinio kodekso nustatytais būdais. Reorganizavime gali dalyvauti tik tos pačios teisinės formos bendrovės.

¹⁶ Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914 9 (su pakeitimais).

¹⁷ Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914 9 (su pakeitimais).

Akcinė bendrovė gali būti pertvarkoma į šių teisinių formų juridinį asmenį:

- 1) uždaryją akcinę bendrovę;
- 2) valstybės įmonę;
- 3) savivaldybės įmonę;
- 4) žemės ūkio bendrovę;
- 5) kooperatinę bendrovę (kooperatyvą);
- 6) tikrąją ūkinę bendriją;
- 7) komanditinę ūkinę bendriją;
- 8) individualią įmonę;
- 9) viešąją įstaigą;
- 10) mažąją bendriją.

Bendrovė pertvarkoma vadovaujantis Civiliniu kodeksu, šiuo Įstatymu ir naujos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančiu įstatymu.

Nemoki bendrovė negali būti pertvarkoma¹⁸.

Bendrovės likvidavimas

Bendrovė gali būti likviduojama Civilinio kodekso nustatytais juridinių asmenų likvidavimo pagrindais. Sprendimą likviduoti bendrovę priima visuotinis akcininkų susirinkimas, juridinių asmenų registro tvarkytojas arba teismas Civilinio kodekso nustatytais atvejais. Kai sprendimą likviduoti bendrovę priima juridinių asmenų registro tvarkytojas, bendrovė likviduojama taikant Civilinio kodekso nuostatas, reglamentuojančias juridinio asmens likvidavimą juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva.

Valstybės įmonės ir savivaldybės įmonės samprata

Valstybės įmonė yra iš valstybės turto įsteigta arba įstatymų nustatyta tvarka valstybei perduota įmonė, kuri nuosavybės teise priklauso valstybei ir jai perduotą turtą valdo, naudoja bei juo disponuoja patikėjimo teise.

Savivaldybės įmonė yra iš savivaldybės turto įsteigta arba įstatymų nustatyta tvarka savivaldybei perduota įmonė, kuri nuosavybės teise priklauso savivaldybei ir jai perduotą ir jos įgytą turtą valdo, naudoja bei juo disponuoja patikėjimo teise.

Valstybės įmonės ir savivaldybės įmonės tikslas — teikti viešąsias paslaugas, gaminti produkciją ir vykdyti kitą veiklą siekiant tenkinti viešuosius interesus.

Įmonė yra ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo.

Valstybės įmonės pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai „valstybės įmonė“ arba šių žodžių santrumpa „VĮ“. Savivaldybės įmonės pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai „savivaldybės įmonė“ arba šių žodžių santrumpa „SĮ“:

- Įmonė privalo turėti bent vieną sąskaitą banke.
- Įmonės buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje.
- Įmonė savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, šiuo Įstatymu, kitais teisės aktais bei savo įstatais¹⁹.

¹⁸ Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914 9 (su pakeitimais).

¹⁹ Valstybės įmonių ir savivaldybės įmonių įstatymas// Valstybės žinios. 1994. Nr. 102-2049(su pakeitimais).

Įmonės savininkas

Valstybės įmonės savininkė yra valstybė. Valstybės įmonės savininko teises ir pareigas valstybė įgyvendina per Vyriausybę arba jos įgaliotą valstybės valdymo instituciją. Valstybės įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendina viena valstybės valdymo institucija.

Savivaldybės įmonės savininkė yra savivaldybė. Savivaldybės įmonės savininko teises ir pareigas savivaldybė įgyvendina per savivaldybės vykdomąją instituciją²⁰.

Žemės ūkio bendrovės

Žemės ūkio bendrovių įstatymo 2 straipsnyje nustatytos pagrindinės sąvokos:

Bendrovės narys — fizinis asmuo, sukakęs 18 metų, bei juridinis asmuo, bendrovės narių susirinkimo priimtas į bendrovės narius, turintis bendrovės įstatuose nustatytą minimalaus pajinio įnašo dydžio pajų ir sprendžiamojo balso teisę.

Bendrovės pajininkas — fizinis ar juridinis asmuo įsigijęs bet kokio dydžio pajinį įnašą, nepriimtas į bendrovės narius ir neturintis sprendžiamojo balso teisės.

Dividendas — bendrovės nariui ir pajininkui paskirta pelno dalis, kuri yra proporcinga jų pajaus vertei.

Minimalus pajinio įnašo dydis — bendrovės narių susirinkimo nustatytas įnašo dydis, išreikštas pinigine verte.

Pajus (pajinis įnašas) — bendrovės narių ar pajininkų turtinis ir neturtinis įnašas.

Žemės ūkio bendrovė

Žemės ūkio bendrovė yra fizinių asmenų pagal Žemės ūkio įmonių turto privatizavimo įstatymą privatizuota buvusi žemės ūkio įmonė arba, sudarius steigimo sandorį, fizinių ir juridinių asmenų įsteigta įmonė.

Bendrovėje turi būti ne mažiau kaip 2 nariai. Maksimalus narių skaičius neribojamas.

Bendrovė yra ribotos turtinės atsakomybės juridinis asmuo. Jos turtas atskirtas nuo narių ir pajininkų turto. Bendrovės prievolės vykdomos iš jos turto. Bendrovė neatsako už savo narių ir pajininkų prievoles, nesusijusias su bendrovės veikla.

Žemės ūkio bendrovė laikoma gamybinei ir komercinei veiklai įsteigta įmonė, kurioje pajamos per ūkinius metus už žemės ūkio produkciją ir suteiktas paslaugas žemės ūkiui sudaro daugiau kaip 50 procentų visų realizavimo pajamų.

Bendrovė privalo turėti savo pavadinimą, pagal kurį ją būtų galima atskirti nuo kitų juridinių asmenų.

Bendrovės buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje, kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje ar Europos ekonominės erdvės valstybėje²¹.

Bendrovės steigėjai

Bendrovės steigėjais gali būti Lietuvos Respublikos ir užsienio fiziniai ir juridiniai asmenys.

²⁰ Valstybės žinios. 1994. Nr. 102-2049(su pakeitimais).

²¹ Žemės ūkio bendrovių įstatymas//valstybės žinios. 2004, Nr. 78-2710(su pakeitimais)

Bendrovės steigimo dokumentai

Bendrovės steigimo dokumentai yra: steigimo sutartis, narių sąrašas, steigiamojo susirinkimo protokolas, įstatai.

Mažosios bendrijos samprata

Mažoji bendrija yra ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo — įmonė, kurios visi nariai yra fiziniai asmenys.

Mažojoje bendrijoje gali būti ne daugiau kaip 10 narių. Mažosios bendrijos pavadinime turi būti jos teisinę formą nusakantys žodžiai „mažoji bendrija“ arba šių žodžių santrumpa „MB“.

Mažosios bendrijos buveinė turi būti Lietuvos Respublikoje.

Mažoji bendrija savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu (toliau — Civilinis kodeksas), šiuo ir kitais įstatymais, kitais teisės aktais, taip pat mažosios bendrijos nuostatais²².

Mažosios bendrijos steigimas ir registravimas

Mažosios bendrijos steigimo teisinis pagrindas yra sudaryta mažosios bendrijos steigimo sutartis arba steigimo aktas.

Mažosios bendrijos steigimo sutartis sudaroma, kai mažąją bendriją steigia du ar daugiau steigėjų. Kai mažąją bendriją steigia vienas steigėjas, sudaromas mažosios bendrijos steigimo aktas. Mažosios bendrijos steigėjais gali būti tik fiziniai asmenys.

Mažosios bendrijos nariai, jų teisės ir pareigos

Mažosios bendrijos nariu gali būti fizinis asmuo, įnešęs ar įsipareigojęs įnešti įnašą į mažąją bendriją, taip pat mažosios bendrijos nario teises įgijęs fizinis asmuo.

Mažosios bendrijos narys negali turėti darbo santykių su mažąja bendrija, taip pat sudaryti su ja civilinių sutarčių dėl paslaugų mažajai bendrijai teikimo ar darbų atlikimo.

Įnašai į mažąją bendriją

Mažosios bendrijos nario įnašas yra nariui nuosavybės teise priklausantis turtas, perduotas mažajai bendrijai. Įnašu gali būti pinigai ar kitoks turtas.

Įnašu negali būti darbai ir paslaugos.

Mažajai bendrijai perduotas nario įnašas tampa mažosios bendrijos nuosavybe.

Mažosios bendrijos naujų narių priėmimas, nario teisių perleidimas

Nauji mažosios bendrijos nariai priimami mažosios bendrijos nuostatuose nustatyta tvarka mažosios bendrijos narių susirinkimo sprendimu.

Mažosios bendrijos narys turi teisę mažosios bendrijos nuostatuose ir įstatymuose nustatyta tvarka perleisti nario teises. Jeigu mažosios bendrijos narys nėra įvykdęs visų įsipareigojimų mažajai bendrijai

²² Mažųjų bendrijų įstatymas//Valstybės žinios. 2012, Nr. 83-4333,(su pakeitimais)

dėl įnašo įnešimo, perleidžiant nario teises kartu pereina ir pareiga įnešti likusią įnašo dalį. Mažosios bendrijos narys, išsipareigojęs į mažąją bendriją įnešti individualiais požymiais apibūdintą daiktą, nario teises gali perleisti tik įvykdęs šį išsipareigojimą.

Mažosios bendrijos nario savanoriškas pasitraukimas

Apie ketinimą savanoriškai pasitraukti mažosios bendrijos narys turi raštu pranešti mažajai bendrijai. Mažosios bendrijos narys iš mažosios bendrijos savanoriškai pasitraukia mažosios bendrijos nuostatuose nustatyta tvarka. Laikoma, kad mažosios bendrijos narys savanoriškai pasitraukė iš mažosios bendrijos ir nėra mažosios bendrijos narys nuo mažosios bendrijos atsiskaitymo su juo dienos.

Mažosios bendrijos organai

Mažosios bendrijos organai nurodomi mažosios bendrijos nuostatuose.

Mažosios bendrijos organai gali būti:

- 1) tik mažosios bendrijos narių susirinkimas. Tokiu atveju mažosios bendrijos narių susirinkimas yra kartu ir mažosios bendrijos valdymo organas;
- 2) mažosios bendrijos narių susirinkimas ir mažosios bendrijos vienasmenis valdymo organas — mažosios bendrijos vadovas²³.

Mažosios bendrijos vadovas

Mažosios bendrijos vadovu turi būti fizinis asmuo. Mažosios bendrijos vadovu gali būti mažosios bendrijos narys. Mažosios bendrijos vadovu negali būti asmuo, kuris pagal teisės aktus neturi teisės eiti tokių pareigų.

Su mažosios bendrijos vadovu sudaroma civilinė (paslaugų) sutartis. Sprendimą dėl mažosios bendrijos vadovo paskyrimo ir atšaukimo, sutarties sąlygų ar jos nutraukimo priima mažosios bendrijos narių susirinkimas.

Civilinę (paslaugų) sutartį su mažosios bendrijos vadovu mažosios bendrijos vardu pasirašo mažosios bendrijos narių susirinkimo įgaliotas asmuo. Mažosios bendrijos vadovas pradeda eiti pareigas kitą dieną po šios sutarties pasirašymo, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip²⁴.

Mažosios bendrijos apskaita ir finansinė atskaitomybė

Mažosios bendrijos buhalterinę apskaitą, jos organizavimą bei tvarkymą ir finansinių ataskaitų rinkinių sudarymą nustato įstatymai ir kiti teisės aktai.

Finansinių ataskaitų rinkinius mažoji bendrija sudaro šio įstatymo 11 straipsnio 3 dalyje, šio straipsnio 3 dalyje ir 26 straipsnio 3 dalyje nustatytais atvejais.

Mažoji bendrija turi sudaryti metinių finansinių ataskaitų rinkinį. Mažosios bendrijos metinių finansinių ataskaitų rinkinys ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo finansinių metų pabaigos turi būti patvirtintas mažosios bendrijos narių susirinkime ir pateiktas Juridinių asmenų registro tvarkytojui.

²³ Valstybės žinios. 2012, Nr. 83-4333,(su pakeitimais).

²⁴ Valstybės žinios. 2012, Nr. 83-4333,(su pakeitimais)

Mažosios bendrijos narių gaunamos išmokos kaip avansu išmokamas pelnas

Mažosios bendrijos narys turi teisę gauti šias išmokas kaip avansu išmokamą pelną:

- 1) mažosios bendrijos lėšų savo asmeniniams poreikiams;
- 2) mažosios bendrijos pelno dalį už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį.

Lėšų paėmimas mažosios bendrijos narių asmeniniams poreikiams

Mažosios bendrijos lėšų kaip avansu išmokamo pelno mažosios bendrijos narių asmeniniams poreikiams gali paimti asmuo, kuriam tokią teisę suteikia šis įstatymas, o jas gauti — tik mažosios bendrijos nariai. Šių lėšų paėmimo ir gavimo tvarka ir sąlygos nustatomos mažosios bendrijos nuostatuose.

Paimant iš mažosios bendrijos lėšų ar jas gaunant, surašomas ir pasirašomas lėšų paėmimo (perdavimo) dokumentas. Lėšų paėmimo (perdavimo) dokumentas įforminamas teisės aktuose nustatyta tvarka.

Mažosios bendrijos pelno paskirstymas

Mažosios bendrijos narių susirinkimas, patvirtinęs metinių finansinių ataskaitų rinkinį, turi paskirstyti mažosios bendrijos pelną.

Mažosios bendrijos pelnas gali būti paskirstomas jos nariams ir nepasibaigus mažosios bendrijos finansiniams metams — už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį²⁵.

25 25 Valstybės žinios. 2012, Nr. 83-4333,(su pakeitimais)

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Fizinį asmenų civilinio teisnumo turinys.
2. Fizinį asmenų civilinis veiksnumas.
3. Specifinės fizinį asmenų civilinės teisės ir jų įgyvendinimas.
4. Juridinio asmens sąvoka.
5. Viešieji ir privatieji asmenys.
6. Juridinio asmens pavadinimas.
7. Teisė į juridinio asmens pavadinimą.
8. Juridinio asmens dokumentuose nurodoma informacija.
9. Juridinių asmenų steigimo dokumentai.
10. Juridinio asmens įstatai.
11. Juridinių asmenų turtas.
12. Juridinių asmenų atsakomybė pagal savo prievoles.
13. Juridinio asmens steigėjai.
14. Juridinio asmens įsteigimo momentas.
15. Juridinių asmenų registravimas.
16. Juridinių asmenų registro duomenys.
17. Asmenys, atsakingi už juridinio asmens dokumentų ir registro duomenų pateikimą registro tvarkytojui.
18. Atsisakymas registruoti.
19. Klaidų juridinių asmenų registre taisymas.
20. Juridinių asmenų registro viešumas.
21. Juridinių asmenų teisnumas.
22. Licencijavimo taisyklės.
23. Licencijos išdavimas.
24. Juridinio asmens organai.
25. Juridinių asmenų organų kompetencija ir funkcijos.
26. Pagrindiniai individualios įmonės bruožai.
27. Pagrindiniai ūkinės bendrijos bruožai.
28. Pagrindiniai akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės bruožai.
29. Pagrindiniai valstybės ir savivaldybės įmonės bruožai.
30. Pagrindiniai mažosios bendrijos bruožai.

III DALIS

DAIKTINĖ TEISĖ

Daiktai

Daiktais laikomi iš gamtos pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai.

Daiktų rūšys:

- Nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai;
- Pakeičiamieji ir nepakeičiamieji daiktai;
- Individualūs ir rūšies.
- Daikto išlaidos:
- Įprastinės;
- Ypatingosios.

Daiktai pagal vertę skirstomi į:

- įprastinę vertę turinčius daiktus;
- ypatingą vertę turinčius daiktus;
- asmeniniais tikslais pagrįstą vertę turinčius daiktus.

Pagrindiniai daiktai gali būti savarankiški teisinių santykių objektai.

Antraeiliai daiktai egzistuoja tik su pagrindiniais daiktais arba jiems priklauso.

Antraeilių daiktų rūšys:

- esminės pagrindinio daikto dalys;
- vaisiai;
- produkcija;
- pajamos;
- pagrindinio daikto priklausiniai.

Daiktinė teisė — tai absoliuti teisė, pasireiškianti teisės turėtojo galimybe įgyvendinti valdymo, naudojimo ir disponavimo teises ar tik kai kurias iš šių teisių.

Pagrindinės daiktinės teisės:

- nuosavybės teisė;
- valdymas;
- turto patikėjimo teisė;
- uzufruktas;
- servitutas;

- užstatymo teisė-daiktinė teisė;
- ilgalaikė nuoma-daiktinė teisė;
- hipoteka;
- įkeitimas

Daikto valdymu, kaip savarankiška daiktine teise, kuri yra pagrindas nuosavybės teisei pagal įgyjamąją senatį įgyti, laikomas faktinis daikto turėjimas turint tikslą jį valdyti kaip savą.

Daikto valdymas nelaikomas savarankiška daiktine teise, kai faktinis daikto turėtojas daikto valdytoju ar savininku pripažįsta kitą asmenį.

Daikto valdymas skirstomas į:

- teisėtą;
- neteisėtą.

Valdymo teisės objektu gali būti kiekvienas daiktas, kuris gali būti nuosavybės teisės objektas.

Valdymo atsiradimo pagrindai:

užvaldant daiktą;

perduodant valdymo teisę;

paveldint valdymo teisę.

Valdymas baigiasi, kai daikto valdytojas atsisako savo, kaip valdytojo, teisių į daiktą.

Valdymas gali būti pažeistas paimant ar bandant paimti daiktą ar jo dalį, taip pat teises į jį, arba trukdant valdyti daiktą.

Nuosavybės teisė. Nuosavybės teisė — tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti.

Nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas.

Teisės literatūroje vyrauja dvi pagrindinės nuomonės dėl nuosavybės teisės:

Subjektai:

Savininkas (aktyvus);

Visuomenė (pasyvus).

Nuosavybės teisė gali būti įgyjama (įgijimo pagrindai):

pagal sandorius;

paveldėjimu;

pasisavinant vaisius ir pajamas;

pagaminant naują daiktą;

pasisavinant bešeimininkį daiktą;

pasisavinant laukinius gyvūnus, laukines ir namines bites;

pasisavinant beprižiūrius ir priklydusius naminius gyvūnus;

pasisavinant radinį, lobį;

atlygintinai paimant netinkamai laikomas kultūros vertybes ir kitus daiktus (turtą) visuomenės poreikiams;

konfiskuojant ar kitu būdu už pažeidimus paimant pagal įstatymą daiktus (turtą);

įgyjamąją senatimi;

kitais įstatymo nustatytais pagrindais.

Nuosavybės teisės turinys — savininko išimtinių teisių į turtą visuma.

Pagrindinės teisės:

- Valdyti — turėti daiktą savo žinioje ir daryti jam fizinį bei ūkinį poveikį;
- Naudoti — gauti iš daikto naudą;
- Disponuoti — teisė nustatyti daikto teisinę padėtį, jo teisinį likimą, pakeisti jo ekonominę būklę.

Bešeimininkiu daiktu laikomas daiktas, kuris neturi savininko arba kurio savininkas nežinomas.

Laisvėje esantys laukiniai gyvūnai, kurie laikantis įstatymų buvo pagauti arba nušauti, tampa juos pagavusiojo arba nušovusiojo nuosavybe, jeigu įstatymų nenustatyta kitaip.

Radiniu laikomas pamestas daiktas, kurio savininkas nežinomas.

Lobis — tai žemėje užkasti ar kitaip paslėpti pinigai arba vertingi daiktai, kurių savininkas negali būti nustatytas dažniausiai dėl to, kad praėjo daug laiko nuo jų užkasimo.

Įgyjamoji senatis:

Fizinis ar juridinis asmuo, kuris nėra daikto savininkas, bet yra sąžiningai įgijęs daiktą bei sąžiningai, teisėtai, atvirai, nepertraukiamai ir kaip savą valdęs nekilnojamąjį daiktą ne mažiau kaip dešimt metų arba kilnojamąjį daiktą ne mažiau kaip trejus metus, kai per visą valdymo laikotarpį daikto savininkas turėjo teisinę galimybę įgyvendinti savo teisę į daiktą, bet nė karto nepasinaudojo ja, įgyja nuosavybės teisę į tą daiktą.

Bendrosios nuosavybės teisė yra dviejų ar kelių savininkų teisė valdyti, naudoti jiems priklausanti nuosavybės teisės objektą bei juo disponuoti.

Bendrosios nuosavybės teisės rūšys

Bendroji dalinė nuosavybė — kai bendrosios nuosavybės teisėje nustatytos kiekvieno savininko nuosavybės teisės dalys;

Bendroji jungtinė nuosavybės teisė — kai nuosavybės teisės dalys nėra nustatytos.

Savininko teisių apsauga

Niekas neturi teisės:

- 1) paimti iš savininko nuosavybę prievarta, išskyrus įstatymų numatytus atvejus;
- 2) reikalauti, kad savininkas prieš savo valią sujungtų savo nuosavybę su kito savininko nuosavybe.

Nuosavybė iš savininko prieš jo valią neatlygintinai gali būti paimta tik teismo sprendimu ar nuosprendžiu.

Nuosavybė visuomenės poreikiams gali būti paimama tik teisingai atlyginant.

Daiktinių teisių apsauga apima ne tik sankcijų taikymą teisės pažeidėjams, bet ir kitas priemones, kurių tikslas įspėti teisės pažeidimus, sudaryti daiktinių teisių subjektams sąlygas patiems netrukdomai realizuoti savo daiktines teises.

Daiktinių teisių gynimas apima tik tas priemones, kurios taikomos teisės pažeidimo atveju.

Vindikacinis ieškinys — reikalavimas grąžinti turtą iš svetimo neteisėto valdymo. Tokį ieškinį galima pareikšti tik tol, kol pas neteisėtą valdytoją yra daiktas ir tik tam asmeniui, kuris tą daiktą valdo.

Ieškinys dėl žalos atlyginimo — pareiškiamas tokiu atveju, kai neteisėtas valdytojas daiktą suvartojo ar sunaikino.

Negatorinis ieškinys — ieškinys, kuriuo savininkas reikalauja pašalinti bet kokius jo teisės pažeidimus, nesusijusius su valdymo netekimu. Gali būti pareikštas tik iki to laiko, kol tęsiasi pažeidimas.

Turto patikėjimo teisė. Turto patikėjimo teisė — tai patikėtinio teisė patikėtojo nustatyta tvarka ir sąlygomis valdyti, naudoti perduotą turtą bei juo disponuoti.

Turto patikėjimo teisės subjektai (patikėtiniai) Lietuvos Respublikoje yra valstybės ar savivaldybių įmonės, įstaigos ir organizacijos, taip pat gali būti kiti juridiniai ir fiziniai asmenys.

Turto patikėjimo teisės atsiradimo pagrindas gali būti:

- Įstatymas;
- administracinis aktas;
- sutartis, testamentas;
- teismo sprendimas.

Servitutas

Servitutas — tai teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, suteikiama naudotis tuo svetimu daiktu (tarnaujančiuoju daiktu) arba to daikto savininko teisės naudotis daiktu apribojimas, siekiant užtikrinti daikto, dėl kurio nustatomas servitutas (viešpataujančiojo daikto), tinkamą naudojimą.

Kelio servitutu gali būti nustatoma teisė naudotis pėsčiųjų taku, antžeminėms transporto priemonėms skirtu keliu ir taku galvijams varyti.

Statinių servitutas suteikia teisę atremti viešpataujantįjį statinį į tarnaujantįjį daiktą arba pritvirtinti prie jo, įtvirtinti į tarnaujančiojo statinio sieną (konstrukciją) kablius ir kitokius pritvirtinimo dalykus bei naudotis jais, statyti ar montuoti statinių dalis, pakibusias virš tarnaujančiojo sklypo ar statinio, uždrausti tarnaujančiojo sklypo savininkui statyti statinius, kurie užstotų šviesą ar esamą vietovaizdį, taip pat atlikti kitus įstatymų neuždraustus veiksmus ar reikalauti iš tarnaujančiojo daikto savininko, kad jis susilaikytų nuo konkrečių veiksmų atlikimo.

Servitutą gali nustatyti:

- įstatymai;
- sandoriai;
- teismo sprendimas;
- administracinis aktas.

Servitutas gali būti nustatomas nekilnojamajam daiktui, kuris savo pastoviomis savybėmis neterminuotam laikui gali užtikrinti viešpataujančiojo daikto tinkamą naudojimą.

Servitutas baigiasi:

- 1) jo atsisakius;
- 2) tam pačiam asmeniui tapus ir viešpataujančiojo, ir tarnaujančiojo daikto savininku;
- 3) žuvus viešpataujančiajam ar tarnaujančiajam daiktui;
- 4) pablogėjus tarnaujančiojo daikto būklei;
- 5) išnykus servituto būtinumui;
- 6) suėjus senaties terminui (10 metų).

Uzufuktas

Uzufuktas — asmens gyvenimo trukmei ar apibrėžtam terminui, kuris negali būti ilgesnis už asmens gyvenimo trukmę, nustatyta teisė (uzufuktoriaus teisė) naudoti svetimą daiktą ir gauti iš jo vaisius, produkciją ir pajamas.

Uzufukto objektu gali būti kiekvienas nesunaudojamas ir kilnojamasis, ir nekilnojamasis daiktas, kuris yra nuosavybės teisės objektas.

Uzufuktas gali būti nustatomas:

- įstatymais;
- teismų sprendimais;
- kai tai numato įstatymai;
- sandoriais.

Uzufuktas baigiasi:

- jo atsisakius;
- mirus izufuktoriui;
- likvidavus uzufuktorių juridinį asmenį ar praėjus trisdešimčiai metų nuo uzufukto nustatymo juridiniam asmeniui;
- pasibaigus terminui ar įvykus naikinančiojoje sąlygoje numatytam juridiniam faktui;
- uzufuktoriui tapus uzufukto objekto savininku;
- žuvus uzufukto objektui;
- pablogėjus uzufukto objekto būklei;
- suėjus senaties terminui;

Hipoteka

Hipoteka — esamo ar būsimos skolinio įsipareigojimo įvykdymą užtikrinantis nekilnojamojo daikto įkeitimas, kai įkeistas daiktas neperduodamas kreditoriui.

Hipotekos objektu gali būti atskiri viešame registre registruojami, iš civilinės apyvartos neišimti nekilnojamieji daiktai, kurie gali būti pateikti parduoti viešose varžytynėse.

Įkeičiamas gali būti tik apdraustas daiktas, išskyrus žemę.

Įkeitimas — tai esamo ar būsimos skolinio įsipareigojimo įvykdymą užtikrinantis kilnojamojo daikto ar turtinių teisių įkeitimas, kai įkeitimo objektas perduodamas kreditoriui, trečiajam asmeniui ar paliekamas įkaito davėjui. Įkaito davėjui paliktas įkeitimo objektas gali būti užrakinamas, užantspauduojamas ar pažymimas ženklais, rodančiais jo įkeitimą.

Įkeitimas atsiranda pagal:

- sutartį;
- įstatymą.

Daikto sulaikymas — kitam asmeniui priklausančio daikto teisėtas valdytojas, turintis reikalavimo teisę į daikto savininką, gali sulaikyti jo daiktą tol, kol bus patenkintas reikalavimas.

Daiktų, daiktinių teisių ir juridinių faktų registravimas. Registravimo objektai:

Registruojami daiktai — nekilnojamieji daiktai ir pagal prigimtį kilnojamieji daiktai, kurie yra suformuoti įstatymo nustatyta tvarka ir kurių įgijimo ir perleidimo pagrindų registravimą nustato teisės aktai.

Viešame registre turi būti registruojami su daiktais, teisių į juos suvaržymais bei daiktinėmis teisėmis susiję šie juridiniai faktai:

- sandoriai ir sprendimai, kuriais keičiamas registruojamo daikto teisinis statusas ar iš esmės keičiamos jo valdymo, naudojimo ir disponavimo juo galimybės;
- registruojamo daikto bendraturčių sutartys dėl bendro daikto;
- registruoto daikto paveldėjimas;
- registruoto daikto areštas;
- registruoto daikto (dydžio, paskirties ir pan.) ir daiktines teises į jį turinčių asmenų pavardės, juridinių asmenų pavadinimo pasikeitimai;

- civilinės bylos dėl registruojamo daikto teisinio statuso iškėlimo faktas;
- įsiteisėję teismo sprendimai, turintys tokos registruojamo daikto teisiniam statusui, bei atitinkamos teismo nutartys;
- turto administravimo faktas;
- naujo daikto suformavimo ar buvusio daikto išnykimo faktas.

PAVELDĖJIMO TEISĖ

Paveldėjimas — tai mirusio fizinio asmens turtinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams pagal įstatymą arba (ir) įpėdiniams pagal testamentą.

Objektai:

- materialūs dalykai (nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai);
- nematerialūs dalykai (vertybiniai popieriai, patentai, prekių ženklai ir kt.);
- palikėjo turtinės reikalavimo teisės;
- palikėjo turtinės prievolės;
- įstatymų numatytais atvejais intelektinė nuosavybė (autorių turtinės teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius, gretutinės turtinės teisės bei teisės į pramoninę nuosavybę);
- kitos įstatymų nustatytos turtinės teisės bei pareigos.

Nepaveldimos asmeninės neturtinės ir turtinės teisės, neatskiriama susijusios su palikėjo asmeniu (teisė į garbę ir orumą, autorystė, teisė į autorinį vardą, į kūrinio ir atlikimo neliečiamybę), teisė į alimentus ir pašalpas, mokamas palikėjui išlaikyti, teisė į pensiją, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis.

Paveldėjimo pagrindai:

- pagal įstatymą;
- pagal testamentą.

Palikimo atsiradimo laikas — palikėjo mirties momentas.

Palikimo atsiradimo vieta — paskutinė palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta

Įpėdiniais gali būti:

1) paveldint pagal įstatymą — fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu, palikėjo vaikai, gimę po jo mirties, taip pat Lietuvos valstybė;

2) paveldint pagal testamentą — fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu, taip pat kurie buvo pradėti jam esant gyvam ir gimė po jo mirties; testamente įvardyti dar nepradėti asmenys, jiems gimus;

3) paveldint pagal testamentą — juridiniai asmenys, kurie yra palikėjo mirties momentu arba steigiami vykdant palikėjo testamente išreikštą valią.

Įpėdinių pagal įstatymą eilės:

- 1) pirmos eilės — palikėjo vaikai (tarp jų ir įvaikiai) ir palikėjo vaikai, gimę po jo mirties;
- 2) antros eilės — palikėjo tėvai (įtėviai), vaikaičiai;
- 3) trečios eilės — palikėjo seneliai tiek iš tėvo, tiek iš motinos pusės, palikėjo provaikaičiai;
- 4) ketvirtos eilės — palikėjo broliai ir seserys, proseneliai ir prosenelės tiek iš tėvo, tiek iš motinos pusės;

5) penktos eilės — palikėjo brolio ir sesers vaikai (sūnėnai ir dukterėčios), taip pat palikėjo tėvo ir motinos broliai ir seserys (dėdės ir tetos);

6) šeštos eilės — palikėjo tėvo ir motinos brolių ir seserų vaikai (pusbroliai ir pusseserės).

Palikėją pergyvenęs sutuoktinis paveldi pagal įstatymą arba su pirmos ar antros eilės įpėdiniais (jeigu jų yra). Su pirmos eilės įpėdiniais jis paveldi vieną ketvirtadalį palikimo, jeigu įpėdinių ne daugiau kaip trys, neįskaitant sutuoktinio. Jeigu įpėdinių daugiau kaip trys, sutuoktinis paveldi lygiomis dalimis su kitais įpėdiniais. Jeigu sutuoktinis paveldi su antros eilės įpėdiniais, jam priklauso pusė palikimo. Nesant pirmos ir antros eilės įpėdinių, sutuoktinis paveldi visą palikimą.

Negalioja testamentas:

1) sudarytas neveiksnaus asmens;

2) sudarytas asmens, kurio veiksnumas apribotas dėl piktnaudžiavimo alkoholiu, narkotinėmis ar toksinėmis medžiagomis;

3) kurio turinys neteisėtas ar nesuprantamas.

Privalomoji palikimo dalis:

Palikėjo vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, tėvai (įtėviai), kuriems palikėjo mirties dieną reikalingas išlaidymas, paveldi, nepaisant testamento turinio, pusę tos dalies, kuri kiekvienam iš jų tektų paveldint pagal įstatymą (privalomoji dalis), jeigu testamentu neskirta daugiau.

Testatorius turi teisę įpareigoti įpėdinį pagal testamentą įvykdyti kokią nors prievolę (testamentinę išskirtinę) vieno ar kelių asmenų naudai; šie asmenys įgyja teisę reikalauti tą prievolę įvykdyti. Išskirtinės gavėjais gali būti tiek įpėdiniai pagal įstatymą, tiek kiti asmenys.

Testamentų rūšys:

- oficialieji;
- asmeniniai.

Bendruoju sutuoktinių testamentu abu sutuoktiniai vienas kitą paskiria savo įpėdiniu ir po vieno sutuoktinio mirties visą mirusiojo turtą (iš jo ir bendrosios sutuoktinių nuosavybės dalį) paveldi pergyvenęs sutuoktinis, išskyrus privalomąją palikimo dalį.

Kad įgytų palikimą, įpėdinis turi jį priimti. Neleidžiama palikimą priimti iš dalies ar su išlygomis.

PRIEVOLIŲ TEISĖ. BENDROSIOS NUOSTATOS

Pagrindinės sąvokos

Konsensualinis sandoris — kuris laikomas sudarytu nuo to momento, kai šalys susitarė dėl visų esminių jos punktų ir įstatyme numatyta forma reiškia suderintą valią.

Realinis sandoris — kai viena šalis kitai šaliai perduoda kitai šaliai daiktą ir įstatymų nustatyta forma patvirtina šalims savo suderintą valią (pervežimo sutartis).

Kauzalinis sandoris — kuriame nurodytas jo pagrindas, nurodomas tiesioginis tikslas, kurio siekia šalys, sudarydamos sandorį (pirkimo — pardavimo sutartis).

Abstraktus sandoris — kuriame nenurodytas jo pagrindas. Iš tokio sandorio turinio negalima numatyti, kokio teisinio tikslo siekiant jis sudarytas (vekselis).

Kasdien sudaroma tūkstančiai įvairiausių sutarčių: perkami maisto produktai, drabužiai, važiuojama visuomeniniu transportu, siunčiami laiški ir t. t. Apie šių veiksmų reikšmę net nesusimąstoma tol, kol nekyla konfliktas, pvz., parduotuvėje nusipirkus nekokybišką prekę, paštui praradus siuntinį, pavėlavus

traukiniui ir pan. Ir tik tada suvokiama, kad visi šie veiksmai teisiniu požiūriu sandoriai, tiksliau — sutartys. Sutartis — labiausiai paplitusi sandorių rūšis. Verslininkai, derėdamiesi dėl sutarties, pasitelkia teisininkus, kitų sričių specialistus, kruopščiai išnagrinėja sutarties sąlygas, prisiimamus įsipareigojimus ir atsakomybę. Vartotojai, būdami mažiau patyrę, pasirašydami iš anksto paslaugų teikėjo parengtas standartines sutartis, dažniausiai atidžiai nenagrinėja sutarties sąlygų ir gali pabloginti savo padėtį.

Sudaryti sutartis — kasdienis reiškinys. „Sutarties institutas nepaprastai svarbus tiek atskiram asmeniui, tiek visuomenei ir valstybei. Pirmiausia — sutartis yra teisinė civilinės apyvartos išraiška ir forma. Be jos negalima įsivaizduoti rinkos egzistavimo galimybių, nes nebūtų įmanomi prekių ir paslaugų mainai tarp valstybių, fizinių ir juridinių asmenų“²⁶.

Sutartis svarbi ne tik ekonominiu, bet ir socialiniu atžvilgiu, nes mažina įtampą tarp socialinių grupių, ja derinami skirtingų asmenų interesai. Pvz., kolektyvine sutartimi derinami darbuotojų ir darbdavių interesai, taikos sutartimi — taikiai išsprendžiamas ginčas tarp ieškovo ir atsakovo ir t. t.

Nors sutarties institutas priklauso privatinei teisei, daugelis jo principų yra realizuoti viešojoje teisėje: pvz., viešojoje tarptautinėje teisėje sutartimi sprendžiami įvairūs ginčai tarp valstybių, tarp jų ir kariniai. „LR CK skirsnis, reglamentuojantis sutartis, buvo parengtas remiantis bendraisiais sutarčių principais iš Prancūzijos, Vokietijos, Olandijos ir kt., ES direktyvomis, tarptautinėmis konvencijomis (pati svarbiausia — 1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo — pardavimo sutarčių), UNIDROIT parengtais tarptautinių komercinių sutarčių principais, ES sutarčių teisiniais principais ir t. t. sutarties funkcijos“²⁷:

- iniciatyvos; pasireiškia sutarties dalyvių diapozityviškumu, t. y. gebėjimu spręsti dėl kitos šalies, dėl turinio ir pan.
- koordinacijos; šalys, būdamos lygios, tarpusavyje derina savo veiksmus;
- sutarties gynimo; jos paskirtis — paveikti sutarties šalis, kad jos nenukrypstamai, tinkamai vykdytų sutarties sąlygas. Ši funkcija gali būti realizuojama pasinaudojant šalies teisę priverstinai įvykdyti prievolę.

Sutarties samprata

Sutartis yra dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę (CK 6.154 str. 1 d.).

„Klausimas: Ar kiekviena sutartis yra susitarimas? Ar kiekvienas susitarimas yra sutartis? Kas yra džentelmeniškasis susitarimas?“²⁸.

Esminis sutarties požymis — siekimas sukurti tarpusavio teises ir pareigas. Iš kitos pusės, sutartis yra sandoris, kuriam taikomos dvišalius ir daugiašalius sandorius reglamentuojančios normos.

Sutarčių privalu laikytis (*pacta sunt servanda*) — bendras principas atėjęs iš kanonų teisės. Skiriamos pagrindinės septynios doktrinos, aiškinančios, kodėl šalys turi laikytis sutarties:

Konsensualizmas: sutarties esmė yra šalių susitarimas — konsensusas, arba sutikimas sukurti abipusės teises ir pareigas (Prancūzija).

Valios teorija: esminiu sutarties bruožu laiko valios elementą — susitarimo šalių valią. Teisių ir pareigų tarp šalių atsiradimo pagrindas — laisva šalių valia (Prancūzija).

26 V. Mikelėnas „Sutarčių teisė“, V., 1996, p. 13

27 D. Vasarienė *Civilinė teisė*, 2002, p. 143

28 V. Mikelėnas „Sutarčių teisė“, V., 1996, p. 18, 119

Pažado, arba moralinio įsipareigojimo teorija: pažadas, arba šalies moralinis įsipareigojimas — sutarties pagrindas. Taigi sutartis sukuria ir teisinę prievolę, ir moralinę priedermę.

Šalių autonomijos: valstybė suteikia teisę šalims pačioms reguliuoti savo santykius. Valstybė į šalių santykius kišasi tik, kai viena iš šalių nevykdo susitarimo.

Pasitikėjimo teorija: sutarties privalu laikytis todėl, kad viena šalis tiki kitos šalies pažadu ir atvirškiai. Visų susitarimų laikymąsi užtikrina abipusis pasitikėjimas, todėl ši teorija sutarties laikymosi privalomumą grindžia moralinėmis kategorijomis.

Ekonominė teorija: sutartis yra priemonė, padedanti užtikrinti socialinę ir ekonominę tvarką. Kiekvienas asmuo turi tam tikrų poreikių, pirmiausiai, ekonominių. Sudarydami sutartis asmenys siekia tuos poreikius patenkinti. Šalys laikosi sutarties, nes joms tai naudinga ekonomiškai. Sutartis yra išorinė, teisinė prekybinių, ekonominių santykių forma.

Socialinė teorija: sutartis yra vienas iš visuomenės narių kooperavimosi būdų. Jos privalu laikytis, nes tai naudinga visai visuomenei.

Sutarties laisvės principas. Šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas, taip pat sudaryti ir šio kodekso nenumatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams.

Draudžiama versti kitą asmenį sudaryti sutartį, išskyrus atvejus, kai pareigą sudaryti sutartį nustato įstatymai ar savanoriškas įsipareigojimas sudaryti sutartį.

Šalys turi teisę sudaryti sutartį, turinčią kelių rūšių sutarčių elementų. Tokiai sutarčiai taikomos atskirų rūšių sutartis reglamentuojančios normos, jeigu ko kita nenumato šalių susitarimas arba tai neprieštarauja pačios sutarties esmei.

Sutarties sąlygas šalys nustato savo nuožiūra, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas nustato imperatyviosios teisės normos.

Jeigu sutarties sąlygas nustato dispozityvioji teisės norma, tai šalys gali susitarti šių sąlygų netaikyti arba susitarti dėl kitokių sąlygų. Jeigu tokio šalių susitarimo nėra, sutarties sąlygos nustatomos pagal dispozityviają teisės normą.

Jeigu kai kurių sutarties sąlygų nereglamentuoja nei įstatymai, nei šalių susitarimai, tai jas ginčo atveju nustato teismas remdamasis papročiais, teisingumo, protingumo bei sąžiningumo kriterijais, įstatymų ar teisės analogija (CK 6.156 str. 6 d.)

Sutarties laisvės principas, kilęs iš vadinamosios valios doktrinos, kuri aiškina, kad sutartis yra dviejų ir daugiau asmenų valios sutapimas. Valinis sutarties aspektas šiandien įtvirtintas visų valstybių civilinėje teisėje ir numatoma galimybė pripažinti negaliojančia sutartį, sudarytą esant valios trūkumui.²⁹ Jeigu šalis yra verčiama sudaryti sutartį, pažeidžiamas valios principas. Daugumos valstybių teisė nustato, kad sutartis, sudaryta grasinimo, apgaulės ar suklydimo įtakoje — negalioja.

Paprastai sutarties laisvės principas analizuojamas keturiais aspektais:

- laisve sudaryti sutartį;
- laisve atsisakyti sudaryti sutartį;
- laisve laisvai nustatyti sutarties turinį;
- laisve sudaryti sutartis, kurių įstatymas nenumato, jeigu tokios sutartys neprieštarauja teisei ir gerai moralei.

Kitaip tariant, šis principas lyg ir reiškia, kad sutartis gali būti sudaroma su kuo nori ir kaip nori. Tačiau yra apribojimai, kurie sąlygoja, kad minėtas principas nėra absoliutus, nes absoliuti sutarties laisvė gali varžyti ne tik verslo santykius, bet ir grėsti asmens gyvybei. Daugelyje valstybių yra draudžiama atsisakyti sudaryti sutartis įmonėms monopolininkėms, jeigu toks atsisakymas ribotą sąžiningą konkuren-

29 V. Mikelėnas „Sutarčių teisė“, V., 1996, p. 21

cija. Grasinimu laikoma ne tik fizinis grasinimas, bet ir ekonominis spaudimas, kai ekonomiškai stipresnė šalis verčia sudaryti sutartį silpnesniąją šalį.

Sutarties laisvės principo ribos reiškia, kad visuomenė ir valstybė nėra abejingos sutartiniams santykiams ir pasilieka teisę kontroliuoti sutarties šalių veiksmus, apimdama ir sutarties turinį, t. y. sutarties sąlygas.

„Vienas sutarties laisvės principo aspektas reiškia, kad šalys gali laisvai suformuluoti šalių teises ir pareigas. Tačiau nelygiavertės šalių padėties problema (darbo santykiuose) buvo pagrindas susiformuoti silpnesnės šalies doktrinai, leidžiančiai valstybei kištis į sutartinius santykius ir ginti silpnesnės šalies interesus. O kaip su laisve susitarti dėl organų transplantavimo, dėl surogatinės motinystės? Ar tai prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms ir gerai moralei?“³⁰.

Taigi, sutarties laisvės principas, kaip ir bet kuris kitas teisės principas, nėra absoliutus ir nekintantis. Ilgainiui nuo neutralumo sutarties sąlygų atžvilgio, pereita prie sutarties sąlygų kontrolės; individualus požiūris į sutartį ir jos sąlygas pakeistas kolektyviniu. Šiandien sutarties laisvės principas lieka svarbiausiu sutarčių teisės principu ir jo pagrindu konstruojamas visas sutarčių teisės institutas. Tačiau jo taikymas dėl minėtų apribojimų yra pakankamai sudėtingas.

Imperatyviosios teisės normos ir sutartis. Šalys savo susitarimu negali pakeisti, apriboti ar panaikinti imperatyviųjų teisės normų galiojimo ir taikymo, nepaisant to, kokia teisė — nacionalinė ar tarptautinė — šias normas nustato. Imperatyviųjų teisės normų pasikeitimas po sutarties sudarymo neturi įtakos sutarties sąlygoms (CK 6.157 str. 1 d.).

Sąžiningumas ir sąžininga dalykinė praktika

Kiekviena sutarties šalis, privalo elgtis sąžiningai (privaloma laikytis CK 1.5 str.).

Sąžiningumo ir teisingumo principai. Vienas žymiausių prigimtinės teisės teoretikų H. Grotius aiškino, kad „įpareigojantis yra tik tikras ir aiškus pažadas. Žmogus savo pažadą turi išreikšti tokiu būdu, kad neliktų jokių abejonių dėl jo teisės reikalauti pažadą vykdyti“. Taip pat H. Grotius pabrėžė, kad susitarimas, kurio pagrindas yra nesąžiningas (*causa vitiosa*), negali būti laikoma sutartimi, kitaip tariant, tokia sutartis negalioja.

Moralinis sutarties aspektas pabrėžiamas nuo pat sutarties instituto atsiradimo. Nesąžiningas, amoralus šalių elgesys pažeidžia ne tik moralės principus, jis prieštarauja ir pagrindiniams teisės principams. Todėl sutarčių teisė negali toleruoti nesąžiningumo esant sutartiniams santykiams. Šį principą pripažįsta visų valstybių teisė, tik jo taikymo ribos yra nevienodos. Kontinentinės teisės valstybėse reikalaujama elgtis sąžiningai tiek sudarant, tiek vykdant sutartį. Tai reiškia, kad sąžiningumas taikomas tiek sutartiniams, tiek ikisutartiniams santykiams. Bendrosios teisės valstybėse yra kiek kitaip — čia pastarasis principas taikomas tik sutarties vykdymo, bet ne jos sudarymo stadijai. Remiantis sąžiningumo principu, šalis gali reikalauti (kontinentinės teisės valstybėse), kad kita šalis pateiktų visą reikšmingą su sutarties sudarymu susijusią informaciją. Pažeidus pareigą elgtis sąžiningai atsiranda ikisutartinė civilinė atsakomybė.

„UNIDROIT principai 1.7 str. reikalauja, kad šalys veiktų laikydamosios sąžiningumo ir sąžiningos praktikos reikalavimų. Panaikinti šios pareigos šalys negali. Taip pat 2.14 str. nurodyta, kad jei šalys nesąžiningai elgėsi derybų metu — privalo atlyginti dėl to kitos šalies patirtus nuostolius“³¹.

Ypač didelis dėmesys paskutiniu metu imtas skirti tam, kad vartotojai būtų apginti nuo nesąžiningų sutarties sąlygų (vartojimo sutartyse). ES savo direktyvoje 1993-04-05 Nr. 93/13/EEC, pateikė sąrašą tokių sąlygų, kurios pripažįstamos nesąžiningomis: pažeidžiančios šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, sunkinančios vartotojo padėtį ir pan. (pvz., sumažina ar panaikina pardavėjo civilinę atsakomybę, sutei-

30 V. Mikelėnas „Sutarčių teisė“, V., 1996, p. 40

31 V. Mikelėnas „Sutarčių teisė“, V., 1996, p. 42

kia pardavėjui teisę vienašališkai nutraukti sutartį, leidžia vienašališkai nustatyti kainą, atimti vartotojo teisę į teisminę gynybą ir pan.).

Šio principo taikymas glaudžiai susijęs su blanketinėmis normomis, su atitinkamų valstybių teismų praktika (nes dažniausiai per ją ir formuojamas), bet jo taikymas nėra vienodas.

Nesąžiningumas ir neteisingumas gali reikšti labai įvairiai: lygiagrečiomis derybomis dėl sutarties sudarymo su keliais partneriais, derybų pradėjimu neturint rimto ketinimo sudaryti sutartį, svarbios informacijos neatskleidimu, apgaule, grasinimu, naudojimusi sunkia kitos šalies ekonomine padėtimi, neprašimu apie parduodamo daikto trūkumus ir pan.

Sutarties elementai. Sutarties elementai, kurių pakanka sutarties galiojimui, yra veiksmų šalių susitarimas, o įstatymų nustatytais atvejais — ir sutarties forma.

Pagal romėnų teisę būtini sutarties elementai buvo: sutarties dalykas, veiksmų šalių susitarimas ir sutarties pagrindas arba motyvas .

Sutarčių rūšys

Sutartys gali būti dvišalės ir vienašalės; atlygintinės ir neatlygintinės; konsensualinės ir realinės; vienkartinio įvykdymo sutartys ir tęstinio vykdymo sutartys; vartojimo sutartys ir kitos.

Pagal sudarymo būdą sutartys skirstomos į abipusėmis derybomis sudaromas sutartis ir prisijungiant sudaromas sutartis.

Pagal gaunamos naudos apibrėžtumą sutartys skirstomos į rizikos sutartis (jose konkrečiai nenustatytas naudos gavimas ar šalių pareigos dydis arba tai priklauso nuo tam tikro įvykio buvimo ar nebuvimo) ir ekvivalentines sutartis (jose sudarymo metu konkrečiai nurodoma gaunama nauda ir jos dydis ar šalių pareigų dydis).

Į vienašales ir dvišales skirstomos priklausomai nuo to, kaip tarp šalių pasiskirsto teisės ir pareigos. Šis skirstymas skiriasi nuo sandorių skirstymo į vienašalius ir dvišalius, nes remiasi skirtingais požymiais. Vienašalėmis laikomos tokios sutartys, kuriose viena šalis turi tik reikalavimo teisę, o kita šalis — ją atitinkančią pareigą. Pvz., paskolos gavimas, kur davėjas turi teisę reikalauti grąžinti skolą, o paskolos gavėjas — pareigą skolą grąžinti. Dvišalėse sutartyse abi sutarties šalys turi reikalavimo teises ir jas atitinkančias pareigas. Pvz., pirkimo — pardavimo sutartis. Čia abi šalys tam tikrais atžvilgiais yra ir kreditoriai, ir skolininkai. Dvišalėje sutartyje reikalavimai yra priešpriešiniai, todėl nė viena iš šalių, neįvykdžiusi savo prievolės, negali reikalauti, kad ją įvykdytų kita šalis.

Atlygintina ar neatlygintina sutartis bus priklausomai nuo to, kaip juda materialus turtas. Neatlygintinos — dovanojimo, paveldėjimo, atlygintinos — pirkimo — pardavimo, rangos ir kt.

Be anksčiau žinotų, naujasis CK įtvirtino ir naujas sutarčių rūšis. Pagal vykdymo trukmę skirstomos į vienkartinio ir tęstinio vykdymo.

Viešoji sutartis

Viešąja sutartimi laikoma sutartis, kurią sudaro juridinis asmuo (verslininkas), teikiantis paslaugas ar parduodantis prekes visiems, kas tik kreipiasi (transporto, ryšių, elektros, šilumos, dujų, vandentiekio ir kt. organizacijos) (CK 6.161 str. 1 d.).

Visiems paslaugas teikiantis ar prekes parduodantis juridinis asmuo (verslininkas) privalo sudaryti sutartį su bet kuriuo asmeniu, kai šis kreipiasi, išskyrus įstatymų nustatyta tvarka patvirtintas išimtis (CK 6.161 str. 2 d.).

Sudarydamas viešąsias sutartis, juridinis asmuo (verslininkas) neturi teisės kam nors suteikti privilegijų, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus (CK 6.161 str. 3 d.).

Viešosiose sutartyse nustatomos prekių ir paslaugų kainos bei kitos sąlygos turi būti vienodos visiems tos pačios kategorijos vartotojams, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, kai atskirų kategorijų vartotojams gali būti taikomos lengvatinės sąlygos (CK 6.161 str. 4 d.).

Įstatymų nustatytais atvejais juridinis asmuo (verslininkas) privalo pateikti atitinkamai valstybės institucijai tvirtinti standartines viešosios sutarties sąlygas. Įstatymų nustatytais atvejais viešosios sutartys gali būti sudaromos pagal abiem šalims privalomas standartines sąlygas, patvirtintas atitinkamos valstybės institucijos (CK 6.161 str. 5 d.).

Sutarčių sudarymas

„Visos pasaulio valstybės pripažįsta konsesualizmo principą, reiškiantį, kad sutartis yra jos šalių susitarimas sukurti tarpusavio teises ir pareigas. Sutarties sąlygos gali būti³²:“

- esminės (būtinios);
- įprastinės;
- atsitiktinės.

Esminės — yra tos sutarties turinio sąlygos, kurių nesant sutartis laikoma nesudaryta. Esminės sąlygos gali atsirasti, kai:

- 1) jas numato įstatymas (pvz., turto perleidimas su sąlyga išlaikyti iki gyvos galvos);
- 2) kai esminės sąlygos būtinos tam tikros rūšies susitarimams; pvz., kaina yra būtina sąlyga kai sutartis yra atlygintina, rangos sutartyje esminės sąlygos yra dėl dalyko, kainos ir termino ir pan;
- 3) kai esminės yra visos sutarties sąlygos, dėl kurių vienos šalies pareiškimu turi būti susitarta (kai šios sąlygos nėra esminės pagal įstatymą ar sutarties esmę). Pvz., pirkėjo reikalavimas, kad daiktas būtų pristatytas į nurodytą vietą.

Įprastinės — vadinamos įstatymo nustatytos sąlygos, kurios dėl sutarties sudarymo fakto tampa privalomos jos šalims. Nuo esminių skiriasi tuo, kad dėl jų nereikia susitarti sutarties šalims. (pvz. CK 6.393, CK 4.49 straipsniai).

Atsitiktinėmis vadinamos šalių susitarimu nustatomos sąlygos, kurių įstatymai nereguliuoja arba kurias nustato dispozityvinės normos.

Sutarties sudarymo tvarka. Sutartis sudaroma pateikiant pasiūlymą (ofertą) ir priimant pasiūlymą (akceptą) arba kitais šalių susitarimą pakankamai įrodančiais veiksmais (CK 6.162 str. 1 d.).

Kai šalys susitaria dėl visų esminių sutarties sąlygų, sutartis galioja, nors susitarimas dėl antraeilių sąlygų ir atidėtas. Kai šalys dėl antraeilių sutarties sąlygų nesusitaria, ginčas gali būti sprendžiamas teisme atsižvelgiant į sutarties pobūdį, dispozityviasias teisės normas, papročius, teisingumo, protingumo bei sąžiningumo kriterijus (CK 6.162 str. 2d.).

Šalių pareigos esant ikisutartiniams santykiams. Šalys privalo elgtis sąžiningai ir esant ikisutartiniams santykiams (CK 6.163 str. 1 d.).

Šalys turi teisę laisvai pradėti derybas bei derėtis ir neatsako už tai, jog nepasiekiamas šalių susitarimas (CK 6.163 str. 2 d.).

Šalis, kuri pradeda derybas dėl sutarties sudarymo ar derasi nesąžiningai, privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius. Laikoma, kad derybos pradėdamos ar deramasi nesąžiningai, kai derybų šalis neturi tikslo sudaryti sutartį, taip pat atlieka kitus sąžiningumo kriterijų neatitinkančius veiksmus (CK 6.163 str. 3 d.).

32 D. Vasarienė *Civilinė teisė*, 2002, p. 149

Šalys privalo atskleisti viena kitai joms žinomą informaciją, turinčią esminės reikšmės sutarčiai sudaryti (CK 6.163 str. 4 d.).

Konfidencialumo pareiga

Jeigu viena šalis derybų metu suteikia kitai šaliai konfidencialią informaciją, tai kita šalis, sužinojusi ar gavusi šią informaciją, privalo jos neatskleisti ar nenaudoti savo tikslams neteisėtu būdu nepaisant to, ar sutartis sudaryta, ar ne. Šią pareigą pažeidusi šalis privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius (CK 6.164 str. 1 d.).

Minimalūs nuostoliai tokiais atvejais yra tokio dydžio, kokia yra gauta nauda, išreikšta pinigais (CK 6.164 str. 2).

Preliminarioji sutartis

Preliminariąją sutartimi laikomas šalių susitarimas, pagal kurį jame aptartomis sąlygomis šalys įsipareigoja ateityje sudaryti kitą — pagrindinę — sutartį (CK 6.165 str. 1 d.).

Preliminarioji sutartis turi būti rašytinė. Formos reikalavimų nesilaikymas preliminariąją sutartį daro negaliojančią (CK 6.165 str. 2 d.).

Preliminariojoje sutartyje šalys turi nurodyti terminą pagrindinei sutarčiai sudaryti. Jeigu šis terminas nenurodytas, pagrindinė sutartis turi būti sudaryta per metus nuo preliminariosios sutarties sudarymo (CK 6.165 str. 3 d.).

Jeigu preliminariąją sutartį sudariusi šalis nepagrįstai vengia ar atsisako sudaryti pagrindinę sutartį, ji privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius (CK 6.165 str. 4 d.).

Jeigu šalys per preliminariojoje sutartyje nustatytą terminą pagrindinės sutarties nesudaro, tai prievolė sudaryti šią sutartį pasibaigia (CK 6.165 str. 5 d.).

Žinojimo prezumpcija. CK 6.166 straipsnyje preziumuojama, kad oferta, akceptas, jų atšaukimas ar kitoks pranešimas tapo žinomi adresatui tuo momentu, kai jie pasiekė adresato gyvenamąją ar verslo vietą (buveinę), išskyrus atvejus, kai adresatas įrodo, kad ne dėl jo ar ne dėl jo darbuotojų kaltės jam nebuvo įmanoma gauti tokį pranešimą.

Oferta

Pasiūlymas sudaryti sutartį laikomas oferta, jeigu jis pakankamai apibūdintas ir išreiškia oferento ketinimą būti sutarties saistomam ir įsipareigojančiam akcepto atveju (CK 6.167 str. 1 d.).

Oferta gali būti adresuota konkrečiam asmeniui arba nenustatytam asmenų skaičiui (viešoji oferta) (CK 6.167 str. 2 d.).

Ofertos galiojimas

Oferta įsigalioja, kai ją gauna akceptantas (CK 6.168 str. 1 d.).

Ofertą, net ir neatšaukiamą, oferentas gali panaikinti, jeigu pranešimą apie jos panaikinimą adresatas gauna anksčiau negu ofertą arba kartu su ja (CK 6.168 str. 2 d.).

Ofertos atšaukimas

Kol sutartis nesudaryta, ofertą galima atšaukti, jeigu pranešimą apie jos atšaukimą akceptantas gauna prieš išsiųsdamas akceptą (CK 6.169 str. 1 d.).

Tačiau oferta negali būti atšaukta, jeigu:

- 1) ofertoje nurodant tam tikrą terminą jai akceptuoti ar kitokiu būdu nustatyta, kad ji neatšaukiama;
- 2) akceptantas turėjo protingą pagrindą manyti, kad oferta yra neatšaukiama ir, remdamasis ja, atitinkamai veikė (CK 6.169 str. 2 d.).

Ofertos pabaiga

Oferta netenka galios, kai atsisakymą ją akceptuoti gauna oferentas arba per nustatytą terminą negauna atsakymo (CK 6.170 str.).

Viešoji oferta

Viešąja oferta laikomas pasiūlymas sudaryti sutartį, taip pat prekių pažymėtomis kainomis išdėstymas parduotuvės vitrinoje ar atlyginimo pažadėjimas už tam tikrų veiksmų atlikimą (CK 6.111 str. 1 d.).

Viešoji oferta, atšaukta tokia pat forma, kaip buvo pareikšta, tampa negaliojanti, nors apie jos atšaukimą sužinojo ne visi asmenys, kuriems oferta buvo žinoma (CK 6.171 str. 2 d.).

Viešąja oferta nelaikomi kainoraščiai, prospektai, katalogai, tarifai ir kita informacinė medžiaga, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis (CK 6.171 str. 3 d.).

Anksčiau LR įstatymuose nebuvo numatyta, tai naujas sutarčių teisės institutas. Iš esmės praktikoje tai vieši skelbimai, žadant atlyginimą už tam tikrų veiksmų atlikimą ir pan.

Akceptas ir jo formos

Akceptanto pareiškimas arba kitoks jo elgesys, kuriuo pareiškiamas ofertos priėmimas, laikomas akceptu. Tylėjimas arba neveikimas savaime nelaikomas akceptu (CK 6.173 str. 1 d.).

Akceptas sukelia teises pasekmes nuo to momento, kai jį gauna oferentas (CK 6.173 str. 2 d.).

Jeigu ofertoje numatyta galimybė ją akceptuoti nepranešant apie tai oferentui (tylėjimu ar konkludentiniais veiksmais) arba tokia išvada darytina atsižvelgiant į egzistuojančius šalių santykius arba papročius, tai akceptas sukelia teises pasekmes nuo atitinkamų akceptanto valią reiškiančių veiksmų atlikimo (CK 6.173 str. 3 d.).

Akceptavimo terminas

Oferta turi būti akceptuojama per oferento nurodytą terminą, kai jis nenurodytas, per protingą terminą, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, tarp jų — ir šalių naudojamų ryšio priemonių galimybes (CK 6.174 str. 1 d.).

Žodinė oferta turi būti akceptuojama nedelsiant, jeigu atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes nedarytina kitokia išvada (CK 6.174 str. 2 d.).

Akceptavimas per nustatytą terminą

Oferento telegramoje ar laiške nurodytas akceptavimo terminas pradamas skaičiuoti nuo telegramos atidavimo išsiųsti arba nuo laiške nurodytos datos, o kai ši data nenurodyta, — nuo ant voko esančios datos. Telekomunikacijų galiniais įrenginiais oferento nurodytas akceptavimo terminas pradamas skaičiuoti nuo to momento, kai oferta pasiekia adresatą (CK 6.175 str. 1 d.).

Valstybinių švenčių ar nedarbo dienos įskaičiuojamos į nustatytą akceptavimo terminą. Tačiau jeigu pranešimo apie akceptą negalima įteikti oferentui dėl to, kad paskutinė termino diena yra valstybinė šventė ar nedarbo diena, tai terminas baigiasi pirmą po jos einančią darbo dieną (CK 6.175 str.2 d.)

Pavėluotas akceptas

Pavėluotas akceptas galioja, jeigu oferentas nedelsdamas apie gavimą praneša akceptantui arba nušunčia jam atitinkamą patvirtinimą (CK 6.176 str. 1 d.).

Kai iš laiško ar kito rašytinio pranešimo, kuriuo atsiunčiamas pavėluotas akceptas, galima nustatyti, jog jis išsiųstas laiku, ir normaliomis aplinkybėmis oferentas jį būtų gavęs laiku, tai pavėluotas akceptas laikomas galiojančiu, jeigu oferentas nedelsdamas nepraneša akceptantui, kad jo oferta neteko galios (CK 6.176 str. 2 d.).

Akcepto atšaukimas

Akceptas netenka galios, jeigu pranešimą apie jo atšaukimą oferentas gauna anksčiau arba tuo pačiu momentu, kai akceptas įsigalioja (CK 6.177 str.).

Akceptas su išlygomis

Atsakymas į ofertą, kai jame yra papildymų, išlygų ar kitokių ofertos sąlygų pakeitimų, laikomas ofertos atmetimu ir yra priešpriešinė oferta (CK 6.178 str. 1 d.).

Atsakymas į ofertą, kai jo tikslas — akceptuoti, bet jame yra ofertos sąlygų esmės nekeičiančių papildomų ar skirtingų sąlygų, laikomas akceptu, jeigu oferentas, gavęs atsakymą, nedelsdamas nepareiškia prieštaraujant tokiems papildymams ar pakeitimams. Jeigu oferentas to nepadarė, tai sutartis laikoma sudaryta pagal ofertos sąlygas su akcepte esančiais pakeitimais (CK 6.178str. 2 d.).

Pvz.: A siūlo B sudaryti sutartį. B prašo penkių dienų galutiniam atsakymui, nes jam reikia atlikti apskaičiavimus, ar jo finansiniai ištekliai leis toki sutartį sudaryti. A, atsakydamas į B prašymą, sutinka palaukti penkias dienas. Tokioje situacijoje A penkias dienas negali atšaukti savo pasiūlymo.

Ofertos forma praktiškai reikšmės neturi: oferta gali būti pareikšta žodžiu, raštu arba numanoma iš konkrečių oferento veiksmų, pvz., prekių išdėstymo parduotuvėje, nurodant jų kainą.

Akceptas — akceptanto pareiškimas ar kitoks elgesys, išreiškiantis sutikimą su oferta, kuris gali būti išreikštas: žodžiu, raštu, konkludentiniais veiksmais. Tylėjimas pats savaime akceptu nelaikomas, išskyrus, kai jis gali būti pripažintas akceptu remiantis įstatymu ar papročiais, akceptavimo galimybė tylėjimu yra numatyta ofertoje, jį pripažinti akceptu leidžia tarp šalių susiklosčiusių ilgalaikių verslo santykių pobūdis.

Sutarties sudarymo momentas ir vieta

Sutartis laikoma sudaryta nuo to momento, kai oferentas gauna akceptą, jeigu sutartyje nenumatyta ko kita (CK 6.111 str. 1 d.).

Sutarties sudarymo vieta laikoma oferento gyvenamoji ar verslo vieta, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenumatyta ko kita (CK 6.181 str. 2 d.).

Viešųjų sutarčių sudarymo ypatumai

Jeigu pagal įstatymus šalis, kuriai nusiųsta oferta, privalo sudaryti sutartį, tai ši šalis per keturiolika dienų nuo ofertos gavimo turi atsiųsti kitai šaliai pranešimą apie akceptavimą arba apie atsisakymą akceptuoti, arba apie akceptavimą kitomis sąlygomis (nesutarimų protokolą) (CK 6.184 str. 1 d.).

Šalis, nusiųsusi ofertą ir gavusi akceptą su nesutarimų protokolu, turi arba priimti akcepte nurodytas sąlygas, arba per keturiolika dienų nuo nesutarimų protokolo gavimo kreiptis į teismą dėl ginčo išsprendimo (CK 6.184 str. 2 d.).

Jeigu pagal įstatymus ofertą išsiuntusiai šaliai sutartį sudaryti privaloma, tai ji privalo per keturiolika dienų nuo nesutarimų protokolo gavimo pranešti kitai šaliai apie sutikimą su protokole nurodytomis sąlygomis arba apie atsisakymą tas sąlygas priimti. Kai nesutarimų protokolą gavusi šalis nesutinka su jo sąlygomis arba į jį per nustatytą terminą neatsako, nesutarimų protokolą išsiuntusi šalis turi teisę kreiptis į teismą dėl ginčo išsprendimo (CK 6.184 str. 3 d.).

Jeigu privalanti sudaryti sutartį šalis vengia tai padaryti, kita šalis turi teisę kreiptis į teismą ir prašyti įpareigoti šalį sutartį sudaryti bei atlyginti dėl vengimo patirtus nuostolius (CK 6.184 str. 4 d.).

Sutarčių standartinės sąlygos. Standartinėmis laikomos sąlygos, kurias bendram nevienkartiniam naudojimui iš anksto parengia viena šalis nederindama jų su kita šalimi ir kurios be derybų su kita šalimi taikomos sudaromose sutartyse (CK 6.185 str. 1 d.).

Sutarties standartinės sąlygos privalomos kitai šaliai tik tuo atveju, jeigu jai buvo sudaryta tinkama galimybė su tomis sąlygomis susipažinti (CK 6.185 str. 2 d.).

Netikėtos (siurprizinės) sutarčių standartinės sąlygos. Negalioja netikėtos (siurprizinės) sutarčių standartinės sąlygos, t. y. tokios, kurių kita šalis negalėjo protingai tikėtis būsiant sutartyje. Netikėtomis (siurprizinėmis) nelaikomos sutarties sąlygos, su kuriomis šalis aiškiai sutiko, kai jos tai šaliai buvo tinkamai atskleistos (CK 6.186 str. 1 d.).

Sprendžiant, ar sąlyga yra netikėta (siurprizinė) ar ne, reikia atsižvelgti į jos turinį, formuluotę bei išraiškos būdą (CK 6.186 str. 2 d.).

Sutarčių standartinių ir nestandartinių sąlygų prieštaravimas

Jeigu sutarties standartinės sąlygos prieštarauja nestandartinėms, pirmenybė teikiama nestandartinėms, t. y. individualiai šalių aptartoms sąlygoms (CK 6.187 str.).

Vartojimo sutarčių sąlygų ypatumai

Vartotojas turi teisę teismo tvarka reikalauti pripažinti negaliojančiomis sąžiningumo kriterijams prieštaraujančias vartojimo sutarties sąlygas (CK 6.228 str. 1 d.).

Nesąžiningomis laikomos vartojimo sutarčių sąlygos, kurios šalių nebuvo individualiai aptartos, jeigu jos iš esmės pažeidžia šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą bei vartotojo teises ir interesus, tai yra (CK 6.228 str. 1 d.):

1) panaikina arba apriboja pardavėjo ar paslaugų teikėjo civilinę atsakomybę už žalą, padarytą dėl vartotojo gyvybės atėmimo, sveikatos sužalojimo, ar už žalą, padarytą vartotojo turtui;

2) panaikina arba apriboja vartotojo teises, susijusias su pardavėju, paslaugų teikėju ar kita šalimi tuo atveju, kai pardavėjas ar paslaugų teikėjas visiškai ar iš dalies neįvykdo ar netinkamai įvykdo bet kokius sutartyje numatytus įsipareigojimus;

3) numato, kad vartotojas privalo vykdyti sutarties sąlygas, o pardavėjo ar paslaugų teikėjo pareiga vykdyti šią sutartį priklauso nuo kitų sąlygų, ir jos įvykdomos tik paties pardavėjo ar paslaugų teikėjo valia;

4) suteikia teisę pardavėjui ar paslaugų teikėjui negrąžinti vartotojui iš šio gautų sumų, kai vartotojas nusprendžia nesudaryti sutarties ar jos nevykdyti, ir nenumato vartotojo teisės gauti iš pardavėjo ar paslaugų teikėjo tokio pat dydžio sumas, kai šie vienašališkai nutraukia sutartį;

5) nustato neproporcingai didelę vartotojo civilinę atsakomybę už sutarties neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą;

6) suteikia teisę pardavėjui ar paslaugų teikėjui vienašališkai nutraukti sutartį ar bet kada savo nuožiūra jos atsisakyti, o ši teisė vartotojui nesuteikiama arba pardavėjui ar paslaugų teikėjui suteikiama teisė negrąžinti iš vartotojo iki sutarties įvykdymo gautų sumų, kai pardavėjas ar paslaugų teikėjas vienašališkai nutraukia sutartį ar nuo jos atsisako;

7) suteikia pardavėjui ar paslaugų teikėjui teisę be pakankamo pagrindo vienašališkai nutraukti neterminuotą sutartį apie numatomą sutarties nutraukimą iš anksto tinkamai neįspėjus vartotojo;

8) suteikia pardavėjui ar paslaugų teikėjui teisę vienašališkai automatiškai pratęsti terminuotą sutartį arba numato, kad laikas, per kurį vartotojas turi pareikšti savo nuomonę dėl sutarties pratęsimo, yra neprotingai trumpas, arba kad apie savo sutikimą ar nesutikimą pratęsti sutartį vartotojas turi pranešti neprotingai anksti;

9) įpareigoja vartotoją vykdyti sutarties sąlygas, su kuriomis jis neturėjo realios galimybės susipažinti iki sutarties sudarymo, be teisės jų atsisakyti;

10) suteikia teisę pardavėjui ar paslaugų teikėjui vienašališkai be sutartyje numatyto ar pakankamo pagrindo keisti sutarties sąlygas;

11) suteikia teisę pardavėjui ar paslaugų teikėjui be pakankamo pagrindo vienašališkai pakeisti bet kokias prekių ar paslaugų savybes;

12) suteikia teisę pardavėjui ar paslaugų teikėjui prekių perdavimo ar paslaugų teikimo metu vienašališkai nustatyti jų kainas arba teisę vienašališkai padidinti kainą be vartotojo teisės atsisakyti sutarties, jeigu galutinė kaina yra didesnė už sutartyje nustatytąją. Ši nuostata netaikoma sutartims dėl vertybinių popierių, kitų finansinių dokumentų, taip pat daiktų perleidimo ir paslaugų teikimo, kai kaina yra susijusi su biržų kursų ar indeksų svyravimais ir jos nekontroliuoja pardavėjas ar paslaugų teikėjas, bei užsienio valiutos, kelionės čekių ar užsienio valiuta išreikštų tarptautinių pašto perlaidų pirkimo — pardavimo sutartims;

13) suteikia teisę pardavėjui ar paslaugų teikėjui vienašališkai spręsti, ar pateikti daiktai arba suteiktos paslaugos atitinka sutarties reikalavimus;

14) pardavėjui ar paslaugų teikėjui suteikia išimtinę teisę aiškinti sutartį;

15) riboja pardavėjo ar paslaugų teikėjo pareigą vykdyti jų atstovų prisiimtus įsipareigojimus arba nustato, kad ši pareiga priklauso nuo tam tikrų sąlygų;

16) įpareigoja vartotoją įvykdyti visus įsipareigojimus pardavėjui ar paslaugų teikėjui net ir tuo atveju, kai šie neįvykdo savųjų arba nevisiškai juos įvykdo;

17) suteikia teisę pardavėjui ar paslaugų teikėjui be vartotojo sutikimo perleisti savo teises ir prievoles, atsirandančias iš sutarties, kai tai gali sumažinti vartotojui teikiamas garantijas;

18) panaikina arba suvaržo vartotojo teisę pareikšti ieškinį ar pasinaudoti kitais pažeistų teisių gynimo būdais (reikalauja perduoti spręsti ginčus tik arbitražui, apriboja įrodymų panaudojimą, perkelia įrodinėjimo pareigą vartotojui ir pan.).

3. Teismas gali pripažinti nesąžiningomis ir kitokias vartojimo sutarties sąlygas, jeigu jos atitinka šio straipsnio 1 ir 2 dalyje nustatytus kriterijus.

Vartotojas, kurio interesai pažeidžiami dėl nesąžiningų sąlygų taikymo, turi teisę dėl šio pažeidimo kreiptis ir į vartotojų teises ginančias institucijas.

Vartotojų teises ginančios institucijos turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kontroliuoti sutarčių standartinės sąlygas ir ginčyti nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas (CK 6.228 str. 10 d).

Sutarties galia

Teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią. Sutarčiai įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje numatyta, bet ir visa tai, ką lema sutarties esmė arba įstatymai (CK 6.189 str. 1 d.).

Šalys gali nustatyti, kad sutartis taikoma iki jos sudarymo atsiradusiems jų santykiams (CK 6.189 str. 2 d.).

Sutartyje ar įstatymuose gali būti numatyta, kad sutarties galiojimo termino pabaiga reiškia ir šalių prievolių pagal sutartį pabaigą (CK 6.189 str. 3 d.).

Sutarties galiojimo termino pabaiga neatleidžia šalių nuo civilinės atsakomybės už sutarties pažeidimą (CK 6.189 str.4 d.).

Sutarties privalomumo principas

Abi sutarties šalys nori ir privalo gauti garantiją, kad sudaryta sutartis galios tam tikrą laikotarpį ir nei viena jų negalės vienašališkai, be pakankamo pagrindo jos nutraukti. Daugelyje šalių yra norma, nustatanti, kad sutartis šalims turi įstatymo galią ir šalys privalo vykdyti jos sąlygas. Sudarytos sutarties šalys negali vienašališkai atsisakyti. Atrodo, tai turėtų prieštarauti valios teorijai ir sutarties laisvės principui? Taip nėra, nes sutartis yra sudaroma tik suderinta šalių valia, ir nutraukiama tik jų bendru susitarimu. Bet nei vienas principas juk nėra absoliutus. Išimčių turi ir sutarties privalomumo principas. Vienai šaliai nevykdant savo sutartinių prievolių nesąžininga būtų reikalauti, kad ir kita šalis jas vykdytų. Seniau, pagal klasikinę sutarčių teisę šio principo buvo laikomasi ypač griežtai — reikalauta, kad šalis bet kokia kaina vykdytų sutartį. Į tai sureagavo kanonų teisė, įtvirtinusi principą rebus sic stantibus (esminis aplinkybių, atsiradus sudarius sutartį pasikeitimas pateisina jos neįvykdymą). Atsirado leidžiantis nevykdyti sutarties nenugalimos jėgos (force majeure) institutas arba frustration (žlugusio tikslo) doktrina.

Sutarties galia tretiesiems asmenims

Kai viena sutarties šalis miršta ar likviduojama, šios šalies iš sutarties atsiradusios teisės ir pareigos pereina jos įpėdiniams (teisių perėmėjams), jeigu tai įmanoma pagal sutarties prigimtį, įstatymus ar su-

tartį (CK 6.190 str. 1 d.). Jeigu viena šalis, sudarydama sutartį, pažadėjo, kad prievolę įvykdys ar kitokį veiksma atliks trečiasis asmuo, tai, šiam to nepadarius, pažadėjusi šalis pati privalo įvykdyti prievolę ar atlikti kitokį veiksma ir atlyginti kitos šalies patirtus nuostolius (CK 6.190 str. 2 d.).

Sutarties forma

Sutarties formai yra taikomos Civilinio kodekso 1.71 — 1.77 straipsnių taisyklės, reglamentuojančios sandorių formą (CK 6.192 str. 1 d.).

Kai pagal įstatymus ar šalių susitarimą sutartis turi būti paprastos rašytinės formos, ji gali būti sudaroma tiek surašant vieną šalių pasirašomą dokumentą, tiek ir apsieičiant raštais, telegramomis, telefonogramomis, telefakso pranešimais ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais perduodama informacija, jeigu yra užtikrinta teksto apsauga ir galima identifikuoti jį siuntusios šalies parašą (CK 6.192 str. 2 d.).

Sutartis gali būti sudaroma priimant vykdyti užsakymą (CK 6.192 str. 3 d.).

Sutarties pakeitimas arba papildymas turi būti tokios pat formos, kokios turėjo būti sudaryta sutartis, išskyrus įstatymų ar sutarties nustatytus atvejus (CK 6.192 str. 4 d.).

Jeigu šalys susitarė dėl sudaromos sutarties formos, sutartis laikoma sudaryta tik tuo atveju, kai yra sutartos formos, nors pagal įstatymus tai sutarčių rūšiai tokia forma neprivaloma (CK 6.192 str. 5 d.).

Sutarčių aiškinimas

„Jau H. Grotius aptarė sutarčių aiškinimo taisyklės kontinentinėje teisėje ir dabar pripažįstamas sutarties aiškinimo principais: sutartis turi būti aiškinama jos dvasia, vidiniais šalių ketinimais, o ne vertinant rašytinės sutarties tekstą kalbiniu atžvilgiu; neaiškios sutarties sąlygos turi būti aiškinamos jas pasiūliusios šalies nenaudai“³³.

Sutarčių aiškinimo taisyklės

Sutartys turi būti aiškinamos sąžiningai. Aiškinant sutartį, pirmiausia turi būti nagrinėjami tikrieji sutarties šalių ketinimai, o ne vien remiamasi pažodiniu sutarties teksto aiškinimu. Jeigu šalių tikrų ketinimų negalima nustatyti, tai sutartis turi būti aiškinama atsižvelgiant į tai, kokią prasmę jai tokiomis pat aplinkybėmis būtų suteikę analogiški šalims protingi asmenys (CK 6.193 str. 1 d.).

Visos sutarties sąlygos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį, sutarties esmę ir tikslą bei jos sudarymo aplinkybes. Aiškinant sutartį, reikia atsižvelgti ir į įprastines sąlygas (CK 6.193 str. 2 d.).

Jeigu abejojama dėl sąvokų, kurios gali turėti kelias reikšmes, šioms sąvokoms priskiriama priimtinausia, atsižvelgiant į tos sutarties prigimtį, esmę bei jos dalyką, reikšmę (CK 6.193 str. 3 d.).

Kai abejojama dėl sutarties sąlygų, jos aiškinamos tas sąlygas pasiūliusios šalies nenaudai ir jas priėmusios šalies naudai. Visais atvejais sutarties sąlygos turi būti aiškinamos vartotojų naudai ir sutartį prisijungimo būdu sudariusios šalies naudai (CK 6.193 str. 4 d.).

Aiškinant sutartį, taip pat turi būti atsižvelgiama į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių tarpusavio santykių praktiką, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir papročius (CK 6.193 str. 5 d.).

33 V. Mikelėnas „Sutarčių teisė“, V., 1996, p. 27

Sutarties sąlygų rūšys

Sutarties sąlygos gali būti aiškiai nurodytos arba numanomos (CK 6.196 str. 1 d.).

Numanomos sutarties sąlygos nustatomos atsižvelgiant į sutarties esmę ir tikslą, šalių santykių pobūdį, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijus (CK 6.196 str.2 d.).

Sutarties dalyko kokybė

Jeigu sutarties dalyko kokybė nei sutartyje, nei įstatymuose nenustatyta, tai ji turi atitikti protingą ir ne žemesnę už vidutinę kokybę, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes (CK 6.197 str.)

Sutarties kaina

Kai kaina ar jos nustatymo tvarka sutartyje neaptarta ir šalys nėra susitarusios kitaip, laikoma, kad šalys turėjo omenyje kainą, kurią sutarties sudarymo metu toje verslo srityje buvo įprasta imti už tokį pat įvykdymą atitinkamomis aplinkybėmis, o jeigu ši kaina neegzistuoja, — atitinkančią protingumo kriterijus kainą (CK 6.198 str. 1 d.).

Jeigu sutarties kainą turi nustatyti viena šalis ir tokiu būdu nustatyta kaina aiškiai neatitinka protingumo kriterijų, tai nepaisant šalių susitarimų sutarties kaina turi būti pakeista protingumo kriterijais atitinkančia kaina (CK 6.198 str. 2 d.).

Kai kainą turi nustatyti trečiasis asmuo, bet jis to nedaro ar negali padaryti, laikoma, kad protingumo kriterijus atitinkanti kaina yra sutarties kaina (CK 6.198 str. 3 d.).

Jeigu kaina turi būti nustatyta remiantis kriterijais, kurių nėra ar kurie išnyko arba negali būti nustatyti, tai kaina nustatoma remiantis artimiausios reikšmės kriterijais (CK 6.198 straipsnis).

Filosofas T. Akvinitis išplėtojo teoriją apie teisingą kainą,³⁴ ir plėtodami jo mintį, prigimtinės teisės mokyklos atstovai aiškino, kad teisinga kaina nustatoma remiantis trimis kriterijais: prekės pagaminimo išlaidomis, prekės paklausa ir jos stygiumi. Tačiau, jų nuomone, šie reikalavimai netaikytini valstybės nustatytiems kainoms: bet kokia valstybės institucijų nustatyta kaina yra teisinga.

Sutartis neapibrėžtam terminui

Neapibrėžtam terminui sudarytą sutartį bet kuri šalis gali nutraukti apie tai per protingą terminą iš anksto įspėjusi kitą šalį, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita (CK 6.199 str.).

Sutarties vykdymo principai

Šalys privalo vykdyti sutartį tinkamai ir sąžiningai (sutinkamai su CK 6.200 str. 1 d.)

Vykdydamos sutartį, šalys privalo bendradarbiauti ir kooperuotis (CK 6.200 str. 2 d.).

Sutartis turi būti vykdoma kuo ekonomiškiau kitai šaliai būdu (CK 6.200 str. 3 d.).

Jeigu pagal sutartį ar jos prigimtį šalis, atlikdama tam tikrus veiksmus, turi dėti maksimalias pastangas sutarčiai įvykdyti, tai ši šalis privalo imtis tokių pastangų, kokių būtų ėmęsis tokiomis pat aplinkybėmis protingas asmuo (CK 6.200 str. 4 d.).

Sutartinių įsipareigojimų vykdymas pasikeitus aplinkybėms

Jeigu įvykdyti sutartį vienai šaliai tampa sudėtingiau negu kitai šaliai, ši šalis privalo vykdyti sutartį atsižvelgiant į kitose šio straipsnio dalyse nustatytą tvarką (CK 6.204 str. 1 d.).

Sutarties vykdymo suvaržymu laikomos aplinkybės, kurios iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą, t. y. arba iš esmės padidėja įvykdymo kaina, arba iš esmės sumažėja gaunamas įvykdymas, jeigu (CK 6.204 str. 2 d.):

- 1) tos aplinkybės atsiranda arba nukentėjusiai šaliai tampa žinomos po sutarties sudarymo;
- 2) tų aplinkybių nukentėjusi šalis sutarties sudarymo metu negalėjo protingai numatyti;
- 3) tų aplinkybių nukentėjusi šalis negali kontroliuoti;
- 4) nukentėjusi šalis nebuvo prisiėmusi tų aplinkybių atsiradimo rizikos.

Kai sutarties įvykdymas sudėtingesnis, nukentėjusi sutarties šalis turi teisę kreiptis į kitą šalį prašydama sutartį pakeisti. Šis prašymas turi būti pagrįstas ir pareikštas tuoj pat po sutarties įvykdymo suvaržymo. Kreipimasis dėl sutarties pakeitimo savaime nesuteikia nukentėjusiai šaliai teisės sustabdyti sutarties vykdymą. Jeigu per protingą terminą šalys nesutaria dėl sutarties pakeitimo, tai abi turi teisę kreiptis į teismą. Teismas gali:

- 1) nutraukti sutartį ir nustatyti sutarties nutraukimo datą bei sąlygas;
- 2) pakeisti sutarties sąlygas, kad būtų atkurta šalių sutartinių prievolių pusiausvyrą (CK 6.204 straipsnis).

Sutarčių neįvykdymo teisinės pasekmės

Sutarties neįvykdymas ar netinkamas įvykdymas

Sutarties neįvykdymu laikomos bet kokios iš sutarties atsiradusios prievolės neįvykdymas, įskaitant netinkamą įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą (CK 6.205 str.).

Kitos šalies veiksmai

Viena šalis negali remtis kitos šalies neįvykdymu tiek, kiek sutartis buvo neįvykdyta dėl jos pačios veiksmų ar neveikimo arba kitokio įvykio, kurio rizika jai pačiai ir tenka (CK 6.206 str.).

Sutarties vykdymo sustabdymas

Jeigu šalys turi įvykdyti sutartį tuo pačiu metu, tai bet kuri iš jų turi teisę sustabdyti sutarties vykdymą tol, kol kita šalis nepradės jos vykdyti (CK 6.207 str. 1 d.).

Kai šalys savo prievoles turi įvykdyti viena paskui kitą, tai turinti sutartį įvykdyti vėliau šalis gali sustabdyti vykdymą tol, kol kita šalis neįvykdo savo prievolių (CK 6.207 str. 2 d.).

Šalys šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodyta teise privalo naudotis protingai ir sąžiningai.

Įvykdymo trūkumų pašalinimas

Sutartį pažeidusi šalis turi teisę savo sąskaita pašalinti įvykdymo trūkumus, jeigu (CK 6.208 str. 1 d.):

- 1) ji be nepateisinamo uždelsimo praneša kitai šaliai apie įvykdymo trūkumų pašalinimo būdą ir laiką;

- 2) nukentėjusi šalis neturi teisėto intereso atsisakyti, kad įvykdymo trūkumai būtų pašalinti;
- 3) įvykdymo trūkumai pašalinami nedelsiant;
- 4) įvykdymo trūkumų pašalinimą pateisina konkrečios aplinkybės.

Kitos šalies pareiškimas apie sutarties nutraukimą nepanaikina teisės pašalinti įvykdymo trūkumus (CK 6.208 str. 2 d.).

Tinkamą pranešimą apie pasiūlymą pašalinti įvykdymo trūkumus gavusi šalis negali įgyvendinti savo teisių, kurios nesuderinamos su sutarties vykdymu, tol, kol nepasibaigęs įvykdymo trūkumams pašalinti nustatytas terminas (CK 6.208 str. 3 d.).

Šalis gali sustabdyti savo prievolių įvykdymą tol, kol kita šalis pašalina įvykdymo trūkumus, bei reikalauti atlyginti nuostolius (CK 6.208 str. 4 d.).

Šalis privalo bendradarbiauti su įvykdymo trūkumus šalinančia šalimi visą trūkumų šalinimo laikotarpį (CK 6.208 str. 5 d.).

Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti

Jeigu sutartis neįvykdyta, nukentėjusi šalis gali raštu nustatyti protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ir pranešti apie tai kitai šaliai (CK 6.209 str. 1 d.).

Nustačiusi papildomą terminą sutarčiai įvykdyti, nukentėjusi šalis gali šiam terminui sustabdyti savo prievolių vykdymą ir pareikalauti atlyginti nuostolius, tačiau ji negali taikyti kitų gynimosi būdų. Jei nukentėjusi šalis gauna kitos šalies pranešimą apie tai, jog pastaroji sutarties neįvykdys ir per papildomą terminą, arba pasibaigus šiam terminui, tai nukentėjusi šalis gali taikyti kitus savo teisių gynimo būdus (CK 6.209 str. 2 d.).

Jeigu termino praleidimas nėra esminis sutarties pažeidimas ir nukentėjusi šalis nustatė protingą papildomą terminą, tai pasibaigus šiam terminui ji gali sutartį nutraukti. Jeigu papildomas terminas nustatytas neprotingai trumpas, tai jis turi būti atitinkamai pailgintas. Nukentėjusi šalis savo pranešime dėl papildomo termino gali nurodyti, kad sutartis bus vienašališkai nutraukta, jeigu kita šalis jos neįvykdys per nustatytą papildomą terminą (CK 6.209 str.3 d.).

Palūkanos

Terminą įvykdyti piniginę prievolę praleidęs skolininkas privalo mokėti penkių procentų dydžio metines palūkanas už sumą, kurią sumokėti praleistas terminas, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato kitokio palūkanų dydžio (CK 6.210 str. 1 d.).

Kai abi sutarties šalys yra verslininkai ar privatūs juridiniai asmenys, tai už termino praleidimą mokamos šešių procentų dydžio metinės palūkanos, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato kitokio palūkanų dydžio (CK 6.210 str. 2 d.).

Atsakomybę naikinančios sąlygos

Sutarties sąlygos, kurios panaikina ar apriboja šalies atsakomybę už sutarties neįvykdymą arba leidžia ją įvykdyti tokiu būdu, kuris iš esmės skiriasi nuo to, kurio protingai tikėjosi kita šalis, negalioja, jeigu tokios sąlygos atsižvelgiant į sutarties prigimtį bei kitas aplinkybes yra nesąžiningos (CK 6.211 str.).

Nenugalima jėga (force majeure)

Šalis atleidžiama nuo atsakomybės už sutarties neįvykdymą, jeigu ji įrodo, kad sutartis neįvykdyta dėl aplinkybių, kurių ji negalėjo kontroliuoti bei protingai numatyti sutarties sudarymo metu, ir kad negalėjo užkirsti kelio šių aplinkybių ar jų pasekmių atsiradimui. Nenugalima jėga (force majeure) nelaikoma tai, kad rinkoje nėra reikalingų prievolei vykdyti prekių, sutarties šalis neturi reikiamų finansinių išteklių arba skolininko kontrahentai pažeidžia savo prievoles (CK 6.212 str. 1 d.).

Jeigu aplinkybė, dėl kurios neįmanoma sutarties įvykdyti, laikina, tai šalis atleidžiama nuo atsakomybės tik tokiam laikotarpiui, kuris yra protingas atsižvelgiant į tos aplinkybės įtaką sutarties įvykdymui (CK 6.212 str. 2 d.).

Sutarties neįvykdžiusi šalis privalo pranešti kitai šaliai apie šio straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės atsiradimą bei jos įtaką sutarties įvykdymui. Jeigu šio pranešimo kita šalis negauna per protingą laiką po to, kai sutarties neįvykdžiusi šalis sužinojo ar turėjo sužinoti apie tą aplinkybę, tai pastaroji šalis privalo atlyginti dėl pranešimo negavimo atsiradusius nuostolius (CK 6.212 str. 3 d.).

Šio straipsnio nuostatos neatima iš kitos šalies teisės nutraukti sutartį arba sustabdyti jos įvykdymą arba reikalauti sumokėti palūkanas (CK 6.212 str. 5 d.).

Reikalavimas įvykdyti sutartį

Jeigu šalis nevykdo savo piniginės prievolės, kita šalis turi teisę reikalauti, kad prievolė būtų įvykdyta natūra (CK 6.213 str. 1 d.).

Jeigu šalis neįvykdo nepiniginės prievolės, kita šalis gali reikalauti įvykdyti prievolę natūra, išskyrus atvejus, kai (CK 6.213 str. 2 d.):

- 1) sutartinę prievolę įvykdyti natūra neįmanoma teisiškai arba faktiškai;
- 2) sutartinės prievolės įvykdymas natūra labai komplikuočių skolininko padėtį arba brangiai kainuotų;
- 3) turinti teisę gauti įvykdymą sutarties šalis gali protingai gauti įvykdymą iš kito šaltinio;
- 4) turinti teisę gauti įvykdymą sutarties šalis nereikalauja įvykdyti prievolės per protingą terminą po to, kai ji sužinojo ar turėjo sužinoti apie sutarties nevykdymą;
- 5) neįvykdyta prievolė yra išimtinai asmeninio pobūdžio.

Bauda už įpareigojimo įvykdyti sutartinę prievolę natūra nevykdymą

Jeigu skolininkas nevykdo teismo sprendimo, įpareigojančio įvykdyti sutartinę prievolę natūra, teismas skiria skolininkui baudą (CK 6.215 str. 1 d.).

Baudos dydį teismas nustato atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes. Bauda gali būti nurodyta konkrečia pinigų suma arba nustatyta procentais už kiekvieną praleistą dieną (CK 6.215 str. 2 d.).

Bauda išieškoma kreditoriaus naudai. Baudos išieškojimas neatleidžia skolininko nuo pareigos atlyginti nuostolius (CK 6.215 str. 3 d.).

Sutarties nutraukimas

Šalis gali nutraukti sutartį, jeigu kita šalis sutarties neįvykdo ar netinkamai įvykdo ir tai yra esminis sutarties pažeidimas (CK 6.217 str. 1 d.).

Nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, ar ne, turi būti atsižvelgiama į tai:

- 1) ar nukentėjusi šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi iš sutarties, išskyrus atvejus, kai kita šalis nenumatė ir negalėjo protingai numatyti tokio rezultato;
- 2) ar pagal sutarties esmę griežtas prievolės sąlygų laikymasis turi esminės reikšmės;
- 3) ar prievolė neįvykdyta tyčia ar dėl didelio neatsargumo;
- 4) ar neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiai šaliai nesitikėti, kad sutartis bus įvykdyta ateityje;
- 5) ar sutarties neįvykdžiusi šalis, kuri rengėsi įvykdyti ar vykdė sutartį, patirtų labai didelių nuostolių, jeigu sutartis būtų nutraukta (CK 6.217 str. 2 d.).

Kai sutarties įvykdymo terminas praleistas, nukentėjusi šalis gali nutraukti sutartį, jeigu kita šalis neįvykdo sutarties per papildomai nustatytą terminą (CK 6.217 str. 3 d.).

Kitais šiame straipsnyje nenumatytais pagrindais sutartį galima nutraukti tik teismo tvarka pagal suinteresuotos šalies ieškinį (CK 6.217 str. 4 d.)

Pranešimas apie sutarties nutraukimą

CK 6.218 straipsnyje numatytais pagrindais nukentėjusi šalis gali sutartį nutraukti vienašališkai, nesikreipdama į teismą. Apie sutarties nutraukimą privaloma iš anksto pranešti kitai šaliai per sutartyje nustatytą terminą, o jeigu sutartyje toks terminas nenurodytas, — prieš trisdešimt dienų.

Kai sutartį iš esmės pažeidusi šalis iki sutarties nutraukimo buvo pasiūliusi ją įvykdyti, tačiau šis pasiūlymas buvo pareikštas pavėluotai arba dėl kitų priežasčių neatitinka sutarties reikalavimų, nukentėjusi šalis praranda teisę vienašališkai nutraukti sutartį, jeigu ji per protingą terminą nepraneša kitai šaliai apie sutarties nutraukimą po to, kai ji sužinojo ar turėjo sužinoti apie pasiūlymą įvykdyti sutartį, arba toks pasiūlymas neatitinka tinkamo sutarties įvykdymo (CK 6.218 str. 2 d.).

Iš anksto numatomas sutarties neįvykdymas. Šalis gali nutraukti sutartį, jeigu iki sutarties įvykdymo termino pabaigos iš konkrečių aplinkybių ji gali numanyti, kad kita šalis pažeis sutartį iš esmės (CK 6.181 str.).

Patvirtinimas apie tinkamą įvykdymą

Šalis, kuri atsižvelgdama į aplinkybes tikisi, kad kita šalis gali iš esmės pažeisti sutartį, turi teisę iš pastarosios šalies pareikalauti patvirtinti, kad ši sutartį įvykdys tinkamai. Šalis gali sustabdyti savo sutartinių prievolių vykdymą tol, kol kita sutarties šalis patvirtina, kad ji sutartį tikrai įvykdys tinkamai (CK 6.220 straipsnis).

Sutarties nutraukimo teisinės pasekmės

Sutarties nutraukimas atleidžia abi šalis nuo sutarties vykdymo (CK 6.221 str. 1 d.).

Sutarties nutraukimas nepanaikina teisės reikalauti atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl sutarties neįvykdymo, bei netesybas (CK 6.221 str. 2 d.).

Sutarties nutraukimas neturi tokos ginčų nagrinėjimo tvarką nustatančių sutarties sąlygų ir kitų sutarties sąlygų galiojimui, jeigu šios sąlygos pagal savo esmę lieka galioti ir po sutarties nutraukimo (CK 6.221 str. 3 d.).

Restitucija

Kai sutartis nutraukta, šalis gali reikalauti grąžinti jai viską, ką ji yra perdavusi kitai šaliai vykdydama sutartį, jeigu ji tuo pat metu grąžina kitai šaliai visa tai, ką buvo iš pastarosios gavusi. Kai grąžinimas

natūra neįmanomas ar šalims nepriimtinas dėl sutarties dalyko pasikeitimo, atlyginama pagal to, kas buvo gauta, vertę pinigais, jeigu toks atlyginimas neprieštaruoja protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijams (CK 6.222 str. 1 d.).

Jeigu sutarties vykdymas yra tęstinis ir dalus, tai galima reikalauti grąžinti tik tai, kas buvo gauta po sutarties nutraukimo (CK 6.222 str. 2 d.).

Restitucija neturi įtakos sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms, išskyrus šio kodekso nustatytas išimtis (CK 6.222 str. 3 d.)

Sutarties pakeitimas

Sutartis gali būti pakeista šalių susitarimu (CK 6.223 str. 1 d.).

Vienos iš šalių reikalavimu sutartis gali būti pakeista teismo sprendimu, jeigu:

- 1) kita sutarties šalis iš esmės pažeidė sutartį;
- 2) kitais sutarties ar įstatymų nustatytais atvejais (CK 6.223 str. 2 d.).

Ieškinį dėl sutarties pakeitimo galima pareikšti tik po to, kai kita šalis atsisako pakeisti sutartį ar per trisdešimt dienų iš jos negautas atsakymas į pasiūlymą pakeisti sutartį, jeigu sutartis ar įstatymai nenustato kitokios sutarties pakeitimo tvarkos (CK 6.223 str.3 d.).

Sutarties negaliojimas

Sutartis gali būti pripažinta negaliojančia šio kodekso pirmosios knygos numatytais sandorių negaliojimo pagrindais, taip pat kitais įstatymų nustatytais pagrindais (CK 6.224 str.).

Absoliutus ir santykinis sutarties negaliojimas

Sutartis yra absoliučiai negaliojanti (niekinė sutartis), jeigu ją sudarant buvo pažeisti pagrindiniai sutarčių teisės principai ir dėl to pažeisti ne tik sutarties šalies, bet ir viešieji interesai (CK 6.225 str. 1 d.).

Absoliučiai negaliojančios (niekinės) sutarties šalys negali vėliau patvirtinti (CK 6.225 str. 2 d.).

Sutartis yra santykinai negaliojanti (nuginčijama sutartis), jeigu ją sudarant viena šalis veikė sąžiningai ir pripažinti sutartį negaliojančia būtina tik dėl to, kad būtų apginti sąžiningos šalies privatūs interesai (CK 6.225 str. 3 d.).

Santykinai negaliojančią (nuginčijamą) sutartį šalys (šalis) gali patvirtinti, jeigu toks patvirtinimas yra aiškiai pareiškiamas (CK 6.225 str. 4 d.).

Dalinis sutarties negaliojimas

Vienos iš sutarties sąlygų negaliojimas nedaro negaliojančios visos sutarties, išskyrus atvejus, kuriais šalys be tos sąlygos nebūtų sudariusios sutarties (CK 6.226 str.)

Teisė pareikšti ieškinį dėl sutarties negaliojimo

Teisę pareikšti ieškinį dėl absoliutaus sutarties negaliojimo turi visi asmenys, kurių teisės ar teisėtus interesus tokia sutartis pažeidė (CK 6.227 str. 1 d.).

Absoliutaus sutarties negaliojimo faktą ir jo teisinės pasekmės gali konstatuoti teismas *ex officio* (savo iniciatyva) (CK 6.227 str. 2 d.).

Teisę pareikšti ieškinį dėl santykinio sutarties negaliojimo turi sąžininga sutarties šalis, kuri nukentėjo dėl sutarties sudarymo, arba trečiasis asmuo, kurio naudai sutartis buvo sudaryta, ar asmuo, kurio teises arba teisėtus interesus ta sutartis pažeidė (CK 6.227 str. 3 d.).

Esminė šalių nelygybė

Šalis gali atsisakyti sutarties ar atskiros jos sąlygos, jeigu sutarties sudarymo metu sutartis ar atskira jos sąlyga nepagrįstai suteikė kitai šaliai perdėtą pranašumą. Be kitų aplinkybių, šiais atvejais turi būti atsižvelgiama ir į tai, jog viena šalis nesąžiningai pasinaudojo tuo, kad kita šalis nuo jos priklauso, turi ekonominių sunkumų, neatidėliotinių poreikių, yra ekonomiškai silpna, neinformuota, nepatyrusi, veikia neapdairiai, neturi derybų patirties, taip pat atsižvelgiant į sutarties prigimtį ir tikslą (CK 6.228 str. 1 d.).

Teisę atsisakyti sutarties ar atskiros jos sąlygos šio straipsnio 1 dalyje numatytais pagrindais turinčios šalies prašymu teismas turi teisę išnagrinėti sutartį ar atskirą jos sąlygą ir jas atitinkamai pakeisti, kad sutartis ar atskira jos sąlyga atitiktų sąžiningumo ir protingus sąžiningos verslo praktikos reikalavimus (CK 6.228 str. 2 d.).

Teismas gali pakeisti sutartį ar atskiras jos sąlygas ir šalies, gavusios pranešimą apie sutarties atsisakymą, prašymu, jeigu ši šalis po pranešimo gavimo nedelsdama apie savo prašymą teismui pranešė kitai šaliai ir pastaroji sutarties dar neatsisakė (CK 6.228 str.3 d.).

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Sutarties samprata.
2. Sutarties funkcijos.
3. Esminis sutarties požymis.
4. Sutarties laisvės principas. Sąžiningumo ir teisingumo principai.
5. Viešoji sutartis.
6. Esminės, įprastinės, atsitiktinės sutarties sąlygos.
7. Preliminarioji sutartis.
8. Oferta. Ofertos galiojimas.
9. Viešoji oferta.
10. Akceptas ir jo formos. Akceptavimo terminas.
11. Sutarties sudarymo momentas ir vieta.
12. Viešųjų sutarčių sudarymo ypatumai.
13. Sutarčių standartinės sąlygos.
14. Netikėtos sutarčių sąlygos.
15. Vartojimo sutarčių ypatumai.
16. Sutarties galia. Sutarties privalomumo principas.
17. Sutarties galia tretiesiems asmenims.
18. Sutarties sąlygų rūšys.
19. Sutarties dalyko kokybė.
20. Sutarties vykdymo principai.
21. Sutartinių įsipareigojimų vykdymas pasikeitus aplinkybėms.
22. Sutarties neįvykdymas ar netinkamas įvykdymas.
23. Sutarties vykdymo sustabdymas.
24. Įvykdymo trūkumų pašalinimas.
25. Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti.
26. Palūkanos.
27. Nenugalima jėga.
28. Reikalavimas įvykdyti sutartį.
29. Restitucija.
30. Absolutus ir santykinis sutarties negaliojimas.

ŽODYNĖLIS

- *ex officio* (lot.) — savo iniciatyva;
- *ab initio* (lot.) — nuo jo sudarymo momento;
- *emphyteusis* (lot.) — paveldima žemės nuoma, suteikianti nuomininkui teisę naudoti nuomojamu sklypu, jį įkeisti, perleisti šią teisę kt. asmeniui, perduoti paveldėjimo būdu;
- *force majeure* (lot.) — nenugalima jėga;
- *renvoi* (lot.) — atgaliniai nukreipimai į trečios valstybės teisę;
- konvencija (lot. *Conventio* - susitarimas, sutartis) — tarptautinė sutartis, reguliuojanti tam tikros srities tarpvalstybinius santykius;
- *superficies* (lot.) — užstatymo teisė;
- *mutatis mutandis* (lot.) — pakeitus keistinus dalykus, su reikiama pakeitimais;
- *delcredere* (lot.) — papildomas atlyginimas prekybos agentui;
- *separacija* (lot.) — sutuoktinių gyvenimas skyrium;
- *legitimacija* (lot.) — vaikų kilmės nustatymas;
- emitentas (lot. *emittens*) — išleidžiantis dokumentą asmuo;
- *know — how* (lot.) — teisių perėjimas įpėdiniams į gamybinės ir komercinės paslaptis;
- *actio Pauliana* (lot.) — kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius;
- subordonacija (lot. *ordinatio* — sutvarkymas, tvarkos įvedimas) — tarnybinis jaunesniojo pavaldumas vyresniajam, pagrįstas tarnybinės drausmės taisyklėmis;
- subrogacija (lot. *suogatio*) — dalinis įstatymo papildymas;
- novacija (lot. *novatio* — atnaujinimas, pakeitimas) — teisinis šalių susitarimas dėl vienos prievolės pakeitimo kita.

DĖL SANDORIŲ PRIPAŽINIMO NEGALIOJANČIAIS

I užduotis

Perskaitykite Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartį (Civilinė byla Nr. 3K-3-85/2011) ir atsakykite į pateiktus klausimus:

- 1. Kokiais teisiniais argumentais remdamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nutarė Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 2 d. nutartį palikti nepakeistą?*
- 2. Kokie yra byloje pateikti kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai dėl CK 1.90 straipsnio aiškinimo ir taikymo?*

2011 m. lapkričio 24 d.
Vilnius

Teisėjų kolegija nustatė:

I. Ginčo esmė

Ieškovai ginčija dėl suklydimo 2003 m. gegužės 10 d. sudarytus du dovanojimo sandorius, pagal kuriuos kiekvienas iš jų neatlygintinai perdavė atsakovui sūnui J. V. jiems asmeninės nuosavybės teise priklausančius žemės sklypus ir bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise — gyvenamąjį namą su priklausiniais; sudarant sandorius, ieškovui pagal 2003 m. kovo 17 d. jo išduotą įgaliojimą atstovo sutuoktinė A. V. Ieškovai pažymėjo sandorių sudarymo motyvus — atsakovo ketinimą ūkininkauti, pažadus jam dovanotu turtu pasidalyti su kitais vaikais, rūpintis ligotais ir neįgaliais tėvais. Po sandorių sudarymo atsakovas išvyko į užsienį, nesirūpina tėvais, neketina grįžti į Lietuvą ir užsiimti ūkininko veikla, siekia parduoti jam dovanotą turtą. Ieškovai teigia, kad iki sandorių sudarymo negalėjo numatyti, jog atsakovas nevykdys pažadų, ginčo sandorius sudarė dėl suklydimo; suklydimą lėmė aplinkybė, kad ieškovas yra aklas, ieškovė — sunkiai vaikšto, prastai girdi, neturi išsilavinimo. Ieškinio reikalavimus grindė CK 1.90, 1.91, 6.472 straipsniais.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų sprendimo ir nutarties esmė

Lazdijų rajono apylinkės teismas 2009 m. balandžio 20 d. sprendimu ieškinį atmetė. Teismas nustatė, kad ginčo sandoriai sudaryti ieškovės iniciatyva; ieškovai norėjo turtą padovanoti vyriausiajai dukteriai, bet, jai atsisakius, nusprendė perduoti turtą atsakovui. Teismas nelaikė, kad ieškovai dėl sveikatos būklės galėjo nesuprasti sudaromų sandorių esmės; tokios išvados nepatvirtinamos byloje esančiais įrodymais; ieškovų argumentus, kad atsakovas po sandorių sudarymo neteikė jiems pagalbos, teismas laikė teisiškai nereikšmingais, atsižvelgdamas į dovanojimo sandorio neatlygintinį pobūdį.

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal ieškovų apeliacinį skundą, 2009 m. spalio 2 d. nutartimi paliko nepakeistą Lazdijų rajono apylinkės teismo 2009 m. balandžio 20 d. sprendimą. Kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad ieškovai neįrodė esminio suklydimo fakto, kaip pagrindo ieškiniui tenkinti ir dovanojimo sandoriams pripažinti negaliojančiais pagal CK 1.90 straipsnį. Bylos duomenimis (2003 m. kovo 17 d. įgaliojimas, ginčo sutartys, liudytojų O. J., V. V. parodymai) patvirtinama priešingai; sudaryti sandorius buvo rengiamasi; ieškovo 2003 m. kovo 17 d. išduoto įgaliojimo sutuoktinei turinio duomenimis, įgaliojimas išduotas dovanojimo sandoriui sudaryti, todėl kolegija nelaikė, kad suklysta dėl sandorių esmės, šalies elgesį vertinant ir pagal apdairaus, atidaus žmogaus elgesį tokiomis pačiomis aplinkybėmis. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo gana ilgą laiko tarpą, praėjusį nuo įgaliojimo dovanojimo sandoriui sudaryti išdavimo iki jų sudarymo; kolegijos vertinimu, tai reiškė, kad ieškovų veiksmai buvo iš anksto apgalvotas aktas; jie nepateikė įrodymų, paneigiančių jų tikrąją valią dėl ginčo sandorių sudarymo; byloje esančiais duomenimis

apie ieškovų sveikatos būklę nepatvirtinama jų sveikatos sutrikimų (išskyrus tai, kad ieškovas aklas), galėjusių turėti įtakos ieškovų galimybėms tinkamai išreikšti savo valią; kita vertus, pažymose apie ieškovų sveikatą užfiksuota situacija, praėjus keleriems metams po sandorių sudarymo, todėl kolegija nelaikė, kad šių dokumentų duomenimis patvirtinama ieškovų sveikatos būklė sandorių sudarymo metu. Nors įgaliojimą dovanojimo sandoriui sudaryti pasirašė ne ieškovas, bet trečiojo asmens notarės N. L. ir įgaliojimą pasirašiusios liudytojos E. J. parodymais patvirtinta, kad jis suprato pasirašomo įgaliojimo turinį ir sandorio, kuriam įgaliojimas išduodamas, esmę. Ieškovė sudarė sandorius savo ir sutuoktinio vardu; vadinasi, ji turėjo galimybių įvertinti įgaliojimo ir sandorių turinį, byloje nėra įrodymų apie ieškovės sveikatos blogą būklę ir galbūt jos įtaką tinkamai suvokti dėl sudaromų sandorių padarinių, tačiau apeliacinės instancijos teismas nelaikė, jog ieškovų sveikatos būklė turėjo įtakos jiems išreiškiant savo valią dėl ginčo sandorių; be to, ieškinį grindė ne suklydimo dėl sutarties esmės aplinkybe, bet įsitikinę, kad dovanojimo sutartys sudarytos su tam tikromis sąlygomis — mainais už padovanotą turtą atsakovas prisiėmė tam tikrų įsipareigojimų, kuriuos, kaip nurodė ieškovai, atsisakė vykdyti. Liudytojų P. V. ir V. S. parodymais, kolegijos vertinimu, nepaneigti bylos įrodymai, kad ieškovai, sudarydami ginčo sandorius, išreiškė savo tikrąją valią; pirmiau nurodyti liudytojai nedalyvavo, rengiantis sudaryti sandorius ir juos sudarant, savo poziciją išdėstė iš pokalbių su ieškove, praėjus ilgam laikui tarpui po sandorių sudarymo; be to, parodymai vertintini kritiškai, nes liudytojas P. V. naudojasi dovanojimo objektu ir galbūt pretenduoja į dalį dovanoto turto; liudytojas V. S. yra P. V. draugas.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į kasacinį skundą teisiniai argumentai

Kasaciniu skundu kasatoriai prašo panaikinti pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų sprendimą ir nutartį, perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

1. Dėl CPK 14, 15 straipsniuose įtvirtintų proceso betarpiškumo ir žodiškumo principą pažeidimo, CPK 160 straipsnio 1 dalies 1 punkto, pagal kurį leidžiama pripažinti šalies dalyvavimą teismo posėdyje būtinu, netaikymo nepanaudotos visos procesinės priemonės išsamioms esminėms bylos aplinkybėms nustatyti (CPK 159 straipsnio I dalis), todėl neatskleista bylos esmė (CPK 327 straipsnio 1 dalies 2 punktas). M. V. dovanojimo sandoris sudarytas per įgaliotinį, bet byloje nepareikšta reikalavimo panaikinti 2003 m. kovo 17 d. išduotą įgaliojimą. Bylą nagrinėję teismai apklausė kasatorę A. V. ir abiejų kasatorių atstovą advokatą K. J., tačiau šie nepaaiškino apie kasatoriaus M. V. tikrąją valią išduodant įgaliojimą; jis teismo neapklaustas; dėl to neištyrus, ar įgaliojime, pagal kurį sudarytos dovanojimo sutartys, teisingai išreikšta įgaliojimo valia dėl dovanojimo sandorio sudarymo, liko neatskleista bylos esmė ir padaryta nepagrįsta išvada, kad kasatorius dėl dovanojimo sandorio esmingai neklydo. Teismai, sprendžiantys reikalavimą pripažinti negaliojančiu sandorį, sudarytą atstovo pagal įgaliojimą, privalo patikrinti įgaliojimo teisėtumą net ir tuo atveju, kai nepareikšta reikalavimo dėl įgaliojimo panaikinimo, o pagal įgaliojimą sudarytas sandoris ginčijamas kaip sudarytas dėl suklydimo. Teismas privalėjo taikyti CPK 160 straipsnio 1 dalies 1 punktą ir tiesiogiai apklausti įgaliojimą, kad galėtų pagrįstai spręsti, ar įgaliojime teisingai išreikšta valia sudaryti konkretų sandorį. Bylą nagrinėję teismai laikė, kad M. V. neklydo dėl įgaliojime nurodyto sudaryti sandorio esmės; išvada grindžiama 2003 m. kovo 17 d. įgaliojimu, atsakovo, trečiojo asmens ir liudytojos E. J. parodymais, tačiau atsakovas ir trečiasis asmuo byloje yra suinteresuoti patvirtinti, kad M. V., išduodamas įgaliojimą, suprato įgaliojime nurodyto sudaryti sandorio esmę, o liudytoja E. J. nepatvirtino, jog M. V. buvo išaiškinta dėl įgaliojime nurodyto sudaryti sandorio esmės; A. V. teis-

mui paaiškino, kad žemę atsakovui perdavė ūkininkauti, bet nepadovanojo. Bylos prieštaringi įrodymai apie tai, ar dovanotojas M. V. suvokė įgaliojime nurodyto sudaryti sandorio esmę, suponavo pagrindą teismui pasinaudoti CPK 160 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtinta teise, nepaisant CPK 186 straipsnio 3 dalies nuostatos, kad šalies apklausai prilyginama atstovo apklausa; CPK 186 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad tuo atveju, jei šalis dėl svarbių priežasčių negali atvykti į teismą, teismas gali pareikalauti rašytinio paaiškinimo arba išimtiniais atvejais šį asmenį išklausti jo buvimo vietoje. Pirmosios instancijos teismo nustatytos asmeninės kasatoriaus savybės buvo pagrindas jį apklausti tiesiogiai; ši teismo pareiga išplaukė ir iš CK 1.5 straipsnio 4 dalies. Apeliacinės instancijos teismas nepašalino pirmiau nurodytų pirmosios instancijos teismo padarytų proceso teisės normų pažeidimų; to nepadaręs, teismas pažeidė CPK 327 straipsnio 1 dalies 2 punktą

2. Teismai, spręsdami bylą dėl atstovo sudaryto sandorio galiojimo, nepagrįstai netaikė imperatyviosios CK 2.134 straipsnio 1 dalies normos, kurioje nustatytas draudimas atstovui sudaryti sandorius su atstovo vaikais, taip pat CK 1.78 straipsnio 5 dalyje įtvirtinto įpareigojimo teismui niekinio sandorio teisinius padarinius ir niekinio sandorio faktą konstatuoti ex officio. Bylos duomenimis, dovanotojo M. V. ir apdovanotojo (atsakovo) 2003 m. gegužės 10 d. nekilnojamojo turto dovanojimo sandoris sudarytas per atstovą pagal įgaliojimą — dovanotojo vardu veikė sutuoktinė A. V. Atstovė dovanojimo sandorį sudarė su savo sūnumi J. V. Iš teismų sprendimų matyti, kad įgaliojimas, pagal kurį veikiant buvo sudaryta dovanojimo sutartis bei šio įgaliojimo pagrindu atsiradę pavedimo santykiai, nebuvo teismų vertinami CK 2.134 straipsnyje įtvirtintų apribojimų taikymo aspektu. Minėta tai, kad kasatoriai prašė pripažinti negaliojančiomis dovanojimo sutartis, bet nereikšė reikalavimo pripažinti įgaliojimą negaliojančiu. Pagal CK 1.78 straipsnio 5 dalį teismai privalėjo patikrinti, ar įgaliojimas neprieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms. CK 2.134 straipsnio 1 dalies imperatyvioji norma, pagal kurią draudžiama atstovui sudaryti atstovaujamojo vardu sandorius su savo vaikais, suponuoja išvadą, jog pagal šią teisės normą draudžiama atstovui sudaryti sandorius su savo vaiku ir tuo atveju, kai jis (atstovo vaikas) yra ir atstovaujamojo vaikas. Viena vertus, iš CK 2.133 straipsnio 1 ir 5 dalių išeity, kad tuo atveju, kai įgaliojimu atstovui suteikiamos konkrečios teisės atlikti tam tikrus veiksmus (šiuo atveju — sudaryti dovanojimo sandorį dėl konkretaus nekilnojamojo turto) su konkrečiu trečiuoju asmeniu (šioje byloje — įgaliotojo sūnumi), atstovas veikia teisėtai sudarydamas atstovaujamojo vardu įgaliojime nurodytą sandorį su įgaliojime nurodytu trečiuoju asmeniu, nors pastarasis yra ir atstovo vaikas; kita vertus, CK 2.134 straipsnio 1 dalyje nenustatyta taisyklės, kad draudžiama atstovui sudaryti sandorius su savo vaiku, išlygos; įstatymo neaparta sandorio, kai vienos šalies atstovas sudaro sandorį su savo vaiku, kuris yra ir atstovaujamojo vaikas, teisėtumo (neteisėtumo) klausimo. Remiantis CK 2.134 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu draudimu atstovui sudaryti sandorį su savo vaiku bei to paties straipsnio 2 dalimi, kad draudimas netaikomas, kai kiti įstatymai numato ką kita arba kai atstovas veikia kaip atstovas pagal įstatymą, darytina išvada, jog atstovui draudžiama sudaryti sandorius su savo vaiku net ir tuo atveju, kai kita sandorio šalis kartu yra ir atstovaujamojo vaikas; atsižvelgiant į tai, kad atstovui pagal įgaliojimą kitų įstatymų nesuteikta teisė sudaryti sandorius su savo vaiku net ir tuo atveju, kai šis yra ir atstovaujamojo vaikas, netaikytina CK 2.134 straipsnio 1 dalies išlyga; dėl to įgaliojimas, kuriuo įgaliotojas paveda atstovui sudaryti sandorį su atstovo vaiku, yra negaliojantis kaip prieštaraujantis imperatyviosioms teisės normoms.

3. Teismai ginčui išnagrinėti be pagrindo netaikė CK 1.78 straipsnio 5 dalies, kurioje įtvirtintas įpareigojimas niekinio sandorio teisinius padarinius ir niekinio sandorio faktą konstatuoti ex officio; tokiu atveju teismai paliko galioti sandorį, nepatikrinę, ar jis neprieštarauja imperatyviosioms teisės normoms, gerai moralei ar viešajai tvarkai. Kasatoriai prašė pripažinti dovanojimo sandorį negaliojančiu CK 1.90, 6.472 straipsnio 1 dalies pagrindu, bet nereikšė reikalavimo dėl niekinio sandorio — 2003 m.

gegužės 10 d. sudarytų dovanojimo sutarčių — padarinių taikymo; tai yra teismo prerogatyva (CK 1.78 straipsnio 5 dalis). Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai nagrinėjamoje byloje nevertino, ar ginčo sandoriai nelaikytini niekiniais, t. y. ar jie neprieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei, ar juos sudarant nebuvo pažeisti pagrindiniai sutarčių teisės principai ir viešieji interesai, nors tokia teismų pareiga išplaukė iš CK 1.78 straipsnio 5 dalies ir teismų nustatytų faktinių aplinkybių: kasatorė A. V. neturi išsilavinimo, sunkiai vaikšto ir girdi; M. V. neįgalus dėl aklumo, taip pat neišsilavinęs, jie abu — senyvo amžiaus, nedarbingi. Kasatoriai dėl silpnos sveikatos norėjo turtą dovanoti; tarp jų — ir gyvenamąjį namą, kuris yra vienintelis gyvenamasis būstas. Tokios aplinkybės ir civilinio proceso esmė — užtikrinti, kad priimtas teismo sprendimas būtų teisingas — suponavo būtinumą teismams savo iniciatyva įvertinti ginčo dovanojimo sutartis ir įgaliojimą dovanojimo sutarčiai sudaryti CK 1.81 straipsnio 1 dalies pagrindu. Teismai, nustatę pirmiau nurodytas aplinkybes, privalėjo įvertinti ginčo sandorių padarinius dovanotojams — šiuo atveju tai, kad dovanotojai — neraštingi, nedarbingo amžiaus, ypač silpnos sveikatos, reikalingi paramos asmenys — neteko viso savo turto, taip pat vienintelio gyvenamojo būsto, o atsakovas turtą įgijo neatlygintinai ir besąlygiškai. Tokie padariniai akivaizdžiai prieštarauja gerai moralei, nes jie nesuderinami su visuotinai priimtomis moralės nuostatomis, įtvirtintomis teisės normose. Konstitucijos 38 straipsnyje ir CK 3.205 straipsnyje nustatyta, kad vaikai privalo tėvus senatvėje globoti ir jais rūpintis; dovanojimo sutartis, kuriomis kasatoriai neatlygintinai ir besąlygiškai perleido visą jiems priklausiusį turtą atsakovui, iš esmės pablogino jų padėtį, padarė esminę žalą jų interesams — jų gyvenimo sąlygos ir materialinė gerovė tapo absoliučiai priklausomi nuo atsakovo sprendimų. Teismai nesilaikė CK 1.78 straipsnio 5 dalyje įtvirtintos pareigos, nepatikrino, ar kasatorių sudaryti sandoriai nėra niekiniai dėl sandorių absoliučiai neigiamų, smerktinų geros moralės požiūriu padarinių dovanotojams.

4. Pirmosios instancijos teismo sprendimas grindžiamas bylos dalyvių paaiškinimų santraukomis, kurių turinys esmingai skiriasi nuo bylos dalyvių faktiškai duotų ir teismo posėdžio protokoluose užfiksuotų paaiškinimų. Bylą nagrinėję teismai pažeidė CPK 270 straipsnyje nustatytus reikalavimus teismo sprendimo aprašomojoje dalyje nurodyti dalyvaujančių byloje asmenų paaiškinimų santraukų ir parodymų, kuriais grindžiamos teismo išvados, vertinimą. Kadangi CPK nenustatyta reikalavimų paaiškinimų santraukai, nurodomai teismo sprendime, tai svarstyтина, ar teismo sprendime pateikiant byloje dalyvaujančių asmenų bei liudytojų paaiškinimų santrauką, leistina keisti jų turinį. CPK 185 straipsnio, 177 straipsnio 1, 2 dalių ir 270 straipsnio nuostatos reiškia, kad sprendimas turi būti grindžiamas objektyviais faktiniais duomenimis, gautais panaudojus atitinkamas priemones, o sprendime įrašytos paaiškinimų santraukos negali iškreipti paaiškinimų turinio. Teismai nepaisė šių reikalavimų, sprendime bylos dalyvių paaiškinimų santraukos įrašytos, jų turinį iškreipiant tendencingai, t. y. siekiant pagrįsti išankstinę, visapusišku ir objektyviu svarbių aplinkybių tyrimu nepagrįstą išvadą, kad esą kasatoriams dėl sandorių esmės išaiškinta išsamiai. Šį argumentą patvirtina apylinkės teismo sprendimo ir teismo posėdžio protokolų įrašai, iš kurių matyti, kad notarė paaiškino, jog pirmą kartą M.V. ir A.V. buvo tik tartis, o įgaliojimas jiems skaitytas tris kartus. Iš 2009m. balandžio 6 d. teismo posėdžio protokole esančių notarės paaiškinimų matyti, kad šalys pirmą kartą buvo atvykę tą dieną, kai buvo patvirtintas įgaliojimas. Pirmosios instancijos teismo sprendime nurodoma, kad liudytoja E. J. paaiškino apie notarės tris kartus perskaitytą įgaliojimą, nors 2009 m. balandžio 6 d. teismo posėdžio protokole užfiksuota, jog ši liudytoja parodė, kad notarė perskaitė, o V. du kartus pasakė, jog supranta ir sutinka.

5. Teismai nukrypo nuo CK 1.90, 1.5 straipsnių aiškinimo ir taikymo praktikos, išdėstytos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine tvarka išnagrinėtose bylose priimtose nutartyse (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje likvi-

duojamas Tauragės rajono vartotoju kooperatyvas v. B. L., bylos Nr. 3K-3-107/2004; 2008 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje J. G. v S. M., bylos Nr. 3K-3-504/2008). Pirmosios instancijos teismas sprendime nurodė atskiras Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine tvarka išnagrinėtose bylose priimtas nutartis, tačiau nesivadovavo jose suformuota CK 1.90, 1.5 straipsnių normų aiškinimo ir taikymo praktika, nes pasisakė tik dėl esminių suklydimą šalinančių aplinkybių, nenustatė suklydimo fakto, ar suklydimas esminis, klaidos pobūdžio (vienpusė ar abipusė) bei svarbių aplinkybių, pateisinančių suklydimą, kurios akcentuojamos teismų praktikoje; apeliacinės instancijos teismas nepašalino šių pažeidimų. Bylą nagrinėję teismai kasatorių veiksmus, sudarant sandorius, vertino išskirtinai pagal protingumo kriterijų (CK 1.5 straipsnis), taip iškreipė CK 1.90 straipsnio turinį ir nukrypo nuo šios teisės normos aiškinimo ir taikymo praktikos, t. y. padarė išvadą, kad kasatoriai esminiai neklydo, nenustatę CK 1.90 straipsnio 4 dalyje išdėstytų aplinkybių (neatsižvelgė į kasatorių neraštingumą, amžių, silpną fizinę sveikatą ir kitas bylai svarbias aplinkybes (nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-504/2008). Kasacinio teismo nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-107/2004 nurodoma, kad kiekvienas asmuo, dalyvaudamas civilinėje apyvartoje, privalo elgtis pakankamai apdairiai ir rūpestingai (CK 1.5, 1.6 straipsniai); asmuo, kuris, sudarydamas sandorį, elgėsi neapdairiai, nerūpestingai, negali vėliau to sandorio ginčyti remdamasis savo neapdairumu ar nerūpestingumu. Bylą nagrinėję teismai nenurodė, kaip pasireiškė didelis kasatorių neapdairumas ir (ar) nerūpestingumas. Išvadą, kad kasatoriai dėl sandorio esmingai neklydo, bet elgėsi neapdairiai ir nerūpestingai, grindė tuo, jog nuo išduoto įgaliojimo iki sandorių sudarymo praėjo daug laiko, per kurį kasatoriai galėjo keisti savo valią, jie sandorių sudarymo metu buvo normaliai mąstantys, sandorių esmė jiems buvo išaiškinta. Teismų išvada neatitinka teismų praktikos, pagal kurią pakankamo apdairumo ir rūpestingumo reikalavimas siejamas su suklydusio asmens tiesioginėmis veiklos funkcijomis ir pareigomis, o ginčo byloje nenustatyta, kad suklydimą teigianti šalis (kasatoriai) būtų turėjusi kokios nors nekilnojamojo turto perleidimo sandorių sudarymo patirties. Tokia aplinkybė apskritai nenagrinėta, nors, tik tokiai patirčiai esant, būtų protinga, sąžininga ir teisinga neišsilavinusios, neraštingos, senyvo amžiaus ir priežiūros reikalaujančios šalies sudarytą sandorį, kuriuo neatlygintinai perleidžiamas visas jai priklausęs nekilnojamas turtas, laikyti sandoriu, sudarytu dėl pačios šalies (kasatorių) didelio neatsargumo ar dėl savo rizikos. Teismai pažeidė šiuos principus, nes neišsilavinusių, senyvo amžiaus, itin silpnos fizinės sveikatos asmenų veiksmus vertino pagal vidutinio atidaus ir apdairaus asmens standartą. Bylą nagrinėję teismai nepaisė ir teismų praktikos nuostatos, kad šios kategorijos bylose svarbu nustatyti, klydo viena ar abi sandorio šalys (nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-107/2004). Teismai turėjo ištirti aplinkybę, kurią kaip dovanojimo sandorio sudarymo aplinkybę ir priežastį nurodė atsakovas, kad kasatoriai dovanojimo sandorį sudarė dėl to, jog jų sūnus P. V. esą priklausė Jehovos bažnyčiai ir dėl to reikalavo kasatorių perleisti turtą jai. Svarbu nustatyti, kokią įtaką ši aplinkybė darė kasatorių valios susiformavimui, sandorio esmės suvokimui, kitos sandorio šalies (atsakovo) pasirinkimui, ar atsakovas buvo sąžiningas ir ar jis nepanaudojo šios aplinkybės, norėdamas suklaidinti kasatorius ir gauti iš jų nekilnojamąjį turtą. Teismas nenustatė, kas atskleidė kasatoriams šią aplinkybę, ar atsakovas tuo nepiktnaudžiavo, siekdamas paveikti kasatorius jam padovanoti turtą, ir ar tai nesudaro pagrindo konstatuoti, kad 2003 m. gegužės mėn. sudarytomis dovanojimo sutartimis perleidžiant turtą kasatoriai ne tik esmingai suklydo, bet ir ar atsakovas neturėjo įtakos jų suklydimui. Nustatant klaidos pobūdį, svarbios ir kitos apylinkės, tačiau jos nebuvo iš-tirtos: apeliacinės instancijos teismo nutartyje nurodoma žemės panaudos sutartis, sudaryta Alytuje 2003 m. kovo 17 d., pagal kurią kasatorius perdavė dalį vėliau dovanoto turto (žemės) atsakovui neatlygintinai naudotis iki 2008 m. kovo 17 d. Ši aplinkybė patvirtina kasatorių turto perleidimo — įsigijimo santykiuose atsakovą veikus ne tik kaip apdovanotąjį. Neištirus šių teismo nutartyje nurodytų kasatoriaus ir atsakovo žemės panaudos sutarties sudarymo aplinkybių, reikšmingų klaidos, sudarant dovanojimo sandorį,

pobūdžiui konstatuoti, nukrypta nuo teismų praktikos ir kartu padaryta nepagrįsta išvada, kad panaudos sutartimi patvirtinama, jog kasatorius norėjo neatlygintinai perleisti turtą atsakovo nuosavybėn.

Atsiliepime į kasacinį skundą atsakovas J. V. prašo kasacinį skundą atmesti, teismų sprendimus palikti nepakeistus ir nurodo, kad kasatoriai nenurodė, kokių procesinių priemonių neišnaudojo teismai išsamioms esminėms bylos aplinkybėms nustatyti, dėl ko nebuvo atskleista bylos esmė. Teismai užtikrino tinkamą bylos nagrinėjimą, skyrė ne vieną parengiamąjį posėdį, į jį kvietė šalis, išsiaiškino ginčo esmę, kad būtų galutinai suformuluoti šalių reikalavimai ir atsikirtimai. Abu kasatoriai nuo bylos pasirengimo nagrinėti pradžios turėjo atstovą, kuris parengė procesinius dokumentus teismui ir vėliau atstovavo jų interesams. Dėl to kasaciniame skunde nepagrįstai teigiama apie CPK 161 straipsnio 1 dalies pažeidimą. Teismui nekilo abejonų dėl tinkamo kasatorių atstovavimo, todėl nebuvo būtinumo M. V. dalyvavimą pripažinti būtinu. Pagal CPK 52 straipsnio 2 dalį atstovo atvykimas į teismo posėdį laikomas tinkamu byloje dalyvaujančio asmens, kuriam jis atstovauja, dalyvavimu teismo posėdyje. Dėl to teismai nepažeidė CPK 14, 15 straipsnių, atskleidžiant ginčo esmę. Kasaciniame skunde nepagrįstai nurodoma apie CK 1.78 straipsnio 5 dalies, 2.134 straipsnio 1 dalies pažeidimą, sprendžiant dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais. Bylos nagrinėjimo ribas lemia ieškinio dalykas ir faktinis pagrindas bei atsakovo atsikirtimai į pareikštą ieškinį. Teismas negali šaliai priteisti to, ko ji nereikalauja, taip pat negali tirti faktų ir jais remtis, kuriais nesiremia nė viena šalis. Šiuo atveju netaikytina CK 2.134 straipsnio 1 dalies nuostata; kasatorė veikė pagal jai sutuoktinio išduotą įgaliojimą atlikti jame apibrėžtus veiksmus, t. y. sudaryti dovanojimo sutartį su nurodytu asmeniu, padovanojant nurodytą nekilnojamąjį turtą; veikdama pagal įgaliojimą, kasatorė tik įvykdė įgaliojimo valią ir sudarė dovanojimo sandorį; ji taip pat padovanojo ir savo turtą tam pačiam asmeniui; tai reiškia, kad ji nepasinaudojo įgaliojimu ir nepažeidė viešojo intereso, nes nesudarė sau palankaus sandorio su CK 2.134 straipsnyje išvardytais asmenimis. Dėl nurodytų aplinkybių teismams nebuvo pagrindo tikrinti, ar įgaliojimas nėra niekinis pagal CK 1.78 straipsnį; jis neprieštaravo įstatymo nustatytiems reikalavimams ir kasatoriai nereiškė tokio reikalavimo, todėl teismai pagrįstai jo nesvarstė. Atsakovas nurodo kitus nesutikimo su kasaciniu skundu argumentus.

Teisėjų kolegija konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Kasacine tvarka teisės normų aiškinimo ir taikymo aspektu teisėjų kolegija patikrina bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus, neišeidama už kasacinio skundo nustatytų ribų (CPK 353 straipsnio 1 dalis).

Dėl CK 1.90 straipsnio aiškinimo ir taikymo

Bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai atmetė kaip teisiškai nepagrįstą ieškinio reikalavimą pripažinti negaliojančiais dėl suklydimo sudarytus dovanojimo sandorius. Kasaciniame skunde, be kitų argumentų, nurodoma tai, kad teismai netinkamai taikė CK 1.90 straipsnį, neištyrė visų aplinkybių, kurios yra reikšmingos, kai sprendžiama dėl suklydimo sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu, neatsižvelgė į teismų praktikoje išdėstytus CK 1.90 straipsnio taikymo išaiškinimus.

Teisėjų kolegija pažymi, kad sandoriai — tai sąmoningi, laisva valia atliekami asmenų veiksmai, kuriais siekiama teisinio rezultato, t. y. jais siekiama sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas (CK 1.63 straipsnio 1 dalis). Sutartis yra dvišalis ar daugiašalis sandoris. Civilinių santykių dalyviai, sudarydami sutartis, yra lygūs ir laisvi sukurti civilines teises ir pareigas, t. y. sutarties šalys turi teisę

savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas (CK 6.156 straipsnio 1 dalis). Sandorių negaliojimo instituto paskirtis — užtikrinti sandorių ir jų pagrindu susiklosčiusių civilinių teisinių santykių stabilumą, apginti civilinių teisinių santykių subjektų teises, įgytas sandorių pagrindu. Dėl to sandorio pripažinimas negaliojančiu be pakankamo teisinio pagrindo šiam stabilumo tikslui prieštarautų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. rugsėjo 5 d. nutartis civilinėje byloje J. Z. v. S. V. ir kt., bylos Nr. 3K-3-745/2011; 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Turneka“ v. J. Č. ir kt., bylos Nr. 3K-3-472/2006; 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje T. t. v. UAB „Serneta“, bylos Nr. 3K-3-189/2008; kt.).

Suklydimas — tai neteisingas sudaromo sandorio suvokimas; suklydimo atveju neteisingai suvokiamas sandorio turinys arba neteisingai išreiškiama valia sudaryti sandorį. Dėl suklydimo sudaryti sandoriai turi valios trūkumą; ją nulemia neteisingai suvoktos esminės sandorio aplinkybės arba netiksli valios išraiška. Esminiu laikytinas suklydimas dėl svarbių sudariusiam sandorį asmeniui aplinkybių, kurias teisingai suvokdamas sandorio nebūtų sudaręs. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad dėl suklydimo sudarytas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, jeigu konstatuojama, jog suklydimas buvo esminis, t. y. konstatuojama dėl suklydimo fakto ir jo esmingumo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje J. G. v. G. P. ir kt., bylos Nr. 3K-3-33/2004; 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje E. M. v. R. K., bylos Nr. 3K-3-585/2006; 2008 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje J. G. v. S. M., bylos Nr. 3K-3-504/2008; 2009 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje J. S. v. S. K. ir kt., bylos Nr. 3K-3-531/2009; kt.).

Vertinant, ar buvo suklysta, taikytinas protingumo kriterijus, t. y. šalies, teigiančios, kad ji suklydo, elgesys vertinamas, atsižvelgiant į apdairaus, atidaus žmogaus elgesį tokiomis pačiomis aplinkybėmis. Protingumo principas reiškia, kad, esant sutarties laisvei ir asmenų lygiateisiškumui, kiekvienas asmuo privalo pats rūpintis savo teisėmis ir pareigomis. Prieš atlikdamas bet kokią veiksmą, asmuo turi apsvarstyti galimus tokio veiksmo teisinius padarinius. Atitinkamo sandorio pagrindu šalims atsiranda teisės ir pareigos; dėl to kiekvienas asmuo, prieš sudarydamas sandorį, turi patikrinti, kokias pareigas pagal sandorį įgis, kokias — praras. Teisių ir pareigų klaidingas įsivaizdavimas negali būti pripažintas suklydimu, jeigu jis įvyko dėl sandorio šalies neapdairumo, neatidumo ar nerūpestingumo. Vertinant, ar apskritai buvo suklysta, reikia atsižvelgti į sandorio šalies amžių, išsilavinimą, sandorio sudarymo aplinkybes ir kitas svarbias aplinkybes.

Kasatoriai teigia, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai įgyvendino iš CK 1.90 straipsnio nuostatų išplaukančius reikalavimus nustatyti, ar buvo suklydimo faktas, tirti, ar šis suklydimas buvo esminis, taip pat kitas svarbias aplinkybes, tačiau teisėjų kolegija šiuos kasacinio skundo argumentus atmeta kaip nepagrįstus. Bylą nagrinėję teismai aptarė visas šias CK 1.90 straipsniui taikyti būtinas sąlygas.

Dovanojimo sutartis yra valios aktas, kuriuo šio sandorio šalys sąmoningai siekia tam tikro tikslo — dovanotojas nori neatlygintinai perduoti turtą kito asmens nuosavybėn, o apdovanotasis nori jį neatlygintinai gauti. Tam, kad būtų sudaryta dovanojimo sutartis, labai svarbią reikšmę turi žmogaus (dovanotojo) vidinė valia, kuriai susiformuoti reikia turėti motyvus ir tikslą. Teisinę reikšmę turi tik tiesioginis teisinis tikslas, kurio siekia sandorio šalys, jį sudarydamos; nuo to ir priklauso to sandorio teisinė prigimtis, todėl būtina nustatyti, ar dovanojimo sutartimi dovanotojas tikrai norėjo ir siekė neatlygintinai perduoti savo turtą apdovanojamajam jo nuosavybėn. Tokiam sandoriui sudaryti dovanotojo valia turi būti išreikšta viešai ir įstatymo nustatyta forma. Išorinis valios išreiškimas turi atitikti vidinį — tikrąjį valios turinį. Dėl to ir šiuo atveju teismai pirmiausia vertino tai, kaip kasatoriai suvokė esmines sandorių aplinkybes, t. y. tyrė ir vertino, ar jų sudaryti sandoriai turi valios trūkumą. Teisėjų kolegija šiame kontekste pažymi teismų nustatytą aplinkybę, kad kasatorių valia dėl sudaromų sandorių esmės buvo nuosekli; sandoriai sudaryti,

tam iš anksto pasirengus, t. y. kasatorius M. V. išsprendė atstovavimo jam, sudarant sandorius, klausimą, išdavė atstovei sutuoktinei A. V. įgaliojimą; nors dėl aklumo kasatorius neturėjo galimybės pasirašyti įgaliojime, tačiau ši aplinkybė teismų įvertinta kaip nepaneigianti, jog jis suprato pasirašomo įgaliojimo turinį ir sandorio, kuriam šis išduodamas, esmę; šios aplinkybės patvirtintos notarės N. L. ir įgaliojimą pasirašiusios liudytojos E. J. parodymais. Dėl dovanojimo sandorio pagrindu neatlygintinai perduotino turto sudarymo prielaidų kasatoriai pirmiausia aptarė su kitais vaikais, tačiau šie atsisakė sandorio; apdovanotuoju tapo sūnus J. V. Atsiliepime į kasacinį skundą jis nurodo, kad kasatorių valia dėl sandorių buvo vieninga, A. V. ne tik įvykdė įgaliotojo valią, bet ji tam pačiam asmeniui padovanojo ir savo asmeninį turtą. Taigi byloje nustatytos aplinkybės ir objektyvūs duomenys patvirtina, kodėl ir kokių tikslu kasatoriai norėjo padovanoti visą savo turtą sūnui — būdami seni ir ligoti, jie nebegalėjo prižiūrėti ūkio. Teismai pagrįstai sprendė, kad kasatoriai elgėsi apdairiai, atidžiai ir rūpestingai, atsižvelgiant taip pat į jų amžių ir išsilavinimą; jų tikrosios (vidinės) valios turinys perduoti savo turtą neatlygintinai sūnaus nuosavybėn, išoriškai išreikštas, sudarius tą sandorį, kokio siekė sandorio šalys. Pažymėtina tai, kad suklydimą galima konstatuoti buvus tik tuo atveju, jeigu suklysta dėl esminių sandorio elementų, egzistavusių sandorio sudarymo metu, bet ne dėl aplinkybių, atsiradusių po jo sudarymo. Bylą nagrinėję teismai iš esmės teisingai sprendė, kad po sandorių sudarymo pablogėję atsakovo ir kasatorių santykiai, atsakovo prisiimtų įsipareigojimų nevykdymas yra teisiškai nereikšmingi, atsižvelgiant ne tik į dovanojimo sandorio pobūdį, bet ir į tai, jog šios aplinkybės paaiškėjo vėliau. Vėlesnis valios pasikeitimas nesudaro pagrindo išvadai, kad sandoris sudarytas dėl suklydimo.

Teisėjų kolegija atsižvelgia į tai, kad bylos nagrinėjimo kasaciniame instancijoje laikotarpiu dėl kasatoriaus M. V. mirties įvyko jo teisių perėmimas. Kasatorius M. V. kasaciniame skunde akcentavo, kad bylą nagrinėję teismai, nepaisant to, jog nepareikšta reikalavimo, turėjo patikrinti jo išduoto įgaliojimo teisėtumą, atsižvelgiant į CK 1.90 straipsnio taikymo aspektu reikšmingą aplinkybę, jog už neįgalų dėl aklumo kasatorių įgaliojime pasirašė kitas asmuo, ir vertinti, ar dėl to jis galėjo suprasti įgaliojime nurodyto sudaryti sandorio esmę. Žodinio bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme metu šiuos kasacinio skundo argumentus iš esmės palaikė tik teisių perėmėjai P. V. ir A. V. (kasatorė). Taigi tokioje situacijoje tapo nebereikšmingi kasatorių argumentai, kad, siekiant pašalinti prieštarigus bylos įrodymus, įgaliotojo M. V. valios dėl įgaliojime nurodyto sandorio esmės, ištyrimas galimas, panaudojant kitas procesines priemones, ir kad tokiu atveju nepakankama CPK 186 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta šalies atstovo apklausa.

Dėl kitų kasacinio skundo argumentų

Kasacinio skundo argumentais dėl CPK 14, 15 straipsniuose įtvirtintų proceso betarpiškumo ir žodiškumo principų pažeidimo, taip pat CPK 160 straipsnio 1 dalies 1 punkto pažeidimo iš esmės atsakyta; kiti kasacinio skundo argumentai dėl juose nurodytų teisės normų pažeidimo neatitinka CPK 346, 347 straipsnių.

Apeliacinės instancijos teismo nutartyje detalai aptarti byloje esantys įrodymai, pateiktas jų vertinimas ir konstatuota, kokių įrodymų pagrindu teismas padarė išvadas dėl byloje nustatytų faktų, motyvuotai pasisakyta teisės taikymo klausimais.

Nurodytais motyvais teisėjų kolegija neturi teisinio pagrindo pakeisti ar panaikinti bylą nagrinėjusių teismų sprendimų (CPK 346 straipsnis).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

Atsakovas J.V. pateikė atsiliepinimą į kasacinį skundą, už kurio surašymą turėjo 800 Lt išlaidų advokato pagalbai apmokėti, ir prašė jas priteisti iš kasatorių. Byloje pateiktas atsakovo išlaidas patvirtinantis įrodymas — 2011 m. spalio 1 d. pinigų priėmimo kvitas, kuriuo patvirtinamas advokato V. O. kontorai sumokėtų 800 Lt faktas. Teisėjų kolegija pažymi, kad CPK 98 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, teismas priteisia iš antrosios šalies išlaidas už advokato, dalyvavusio nagrinėjant bylą, pagalbą, taip pat už pagalbą rengiant procesinius dokumentus ir teikiant konsultacijas; šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šalies išlaidos, susijusios su advokato pagalba, atsižvelgiant į konkrečios bylos sudėtingumą ir advokato darbo ir laiko sąnaudas, yra priteisiamos ne didesnės, kaip nustatyta teisingumo ministro kartu su Lietuvos advokatų tarybos pirmininku patvirtintose rekomendacijose dėl užmokesčio dydžio. Šiuo atveju teisėjų kolegija sprendžia, kad yra pagrindas nukrypti nuo CPK 93 straipsnyje nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių ir, atsižvelgiant į kasatorės A.V. amžių, kasatoriaus P.V. pajamas, netenkinti atsakovo J.V. prašymo priteisti bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme atlyginimą (CPK 93 straipsnio 4 dalis).

Iš kasatorių A. V. ir P. V. Lietuvos valstybei priteistina 124,30 Lt išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, nurodytų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 24 d. pažymoje (CPK 88 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 96 straipsnis, 340 straipsnio 5 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu ir 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 2 d. nutartį palikti nepakeistą.

Priteisti iš A. V., a. k. (duomenys neskelbtini), ir iš P.V., a. k. (duomenys neskelbtini), į valstybės biudžetą po 62,15 Lt (šešiasdešimt du litus 15 ct) išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu kasacinės instancijos teisme.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

2 užduotis

Perskaitykite Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartį (Civilinė byla 3K-3-588-421/2015) ir atsakykite į pateiktus klausimus:

1. Kokiais teisiniais argumentais remdamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nutarė Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 2 d. sprendimą panaikinti ir palikti galioti Jonavos rajono apylinkės teismo 2014 m. rugpjūčio 22 d. sprendimą?

2. Kokie yra byloje pateikti Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai dėl testamentu nugynčijimo pagal CK 1.89 straipsnį ir ekspertizės akto įrodomosios reikšmės, sprendžiant dėl testatoriaus sugebėjimo išreikšti savo valią testamentu sudarymo metu?

2015 m. lapkričio 11 d.
Vilnius

Teisėjų kolegija nustatė:

I. Ginčo esmė

Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių testamentą nuginčijimą pagal CK 1.89 straipsnį ir ekspertizės akto įrodomąją reikšmę, sprendžiant dėl testatoriaus sugebėjimo išreikšti savo valią testamentą sudarymo metu, aiškinimo ir taikymo.

Ieškovė ieškiniu prašė pripažinti negaliojančiu D. K. (duomenys neskelbtini) sudarytą testamentą, patvirtintą Jonavos rajono 2-ajame notaro biure, notarinio registro įrašo Nr. (duomenys neskelbtini), kuriuo testatorius visą savo turtą paliko sutuoktinei A. K., o mirus pergyvenusiam sutuoktiniui — G. M. ir T. K..

Ieškovė nurodė, kad (duomenys neskelbtini) ieškovės tėvas, D. K., miręs (duomenys neskelbtini), sudarė testamentą, kuriuo visą nekilnojamąjį ir kilnojamąjį turtą, piniginius indėlius ir kitą turtą, kuris testatoriui priklausytų mirties dieną, kad ir kur jis būtų ir iš ko susidėtų, paliko savo sutuoktinei A. K., kuri tame pačiame testamente padarė analogišką patvarkymą. Testamente taip pat nustatytas patvarkymas, kad, mirus pergyvenusiam sutuoktiniui, turtą paveldi G. M. (duomenys neskelbtini) ir T. K. (duomenys neskelbtini). Ieškovė, nors ir būdama D. K. duktė (duomenys neskelbtini), testamente paminėta nebuvo. Ieškovės vertinimu, testamentą sudarymo metu D. K. sunkiai sirgo ir negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės. Ieškovė nurodė, kad tėvas 2006 metų pavasarį, kai buvo lankomas, negalėjo suprasti savo veiksmų ir jų valdyti, nesiorientavo erdvėje ir laike, nepažino ieškovės.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

Jonavos rajono apylinkės teismas 2014 m. rugpjūčio 22 d. sprendimu ieškinį atmetė, priteisė iš ieškovės atsakovei A. K. 2000 Lt (579,24 Eur) bylinėjimosi išlaidų, valstybei — 75,63 Lt (21,90 Eur) išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu.

Pagal teismo paskirtos teismo psichiatrijos ekspertizės išvadą, D. K. sirgo psichikos sutrikimu — subkortikoline kraujagysline demencija, taip pat ir (duomenys neskelbtini), t. y. sudarydamas testamentą. Nors ekspertizės išvadoje nurodyta, kad D. K., sudarydamas testamentą, negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, teismas sprendė, kad byloje esantys kiti įrodymai paneigia šią ekspertizės akto išvadą. Teismas nurodė, kad ekspertizės akto duomenys prieštarauja liudytojo S. J., kuris buvo D. K. gydytojas, parodymams, kad D. K. (duomenys neskelbtini) pas jį atvyko lydimas žmonos, skundėsi, jog blogėja atmintis, ir nors jam buvo nustatytas 16 balų vidutinis kognityvinis sutrikimas, tačiau 2006 m. jis daugelį savo funkcijų valdyti galėjo, orientavosi, pakankamai normaliai bendravo, į klausimus atsakydavo pagal prasmę, atminties sutrikimai buvo silpni, pakankamai orientavosi situacijoje, aplinkoje, tik ne viską teisingai lokalizuodavo laike, tuo metu didesnių sutrikimų dar nebuvo pastebėta. Teismas taip pat rėmėsi ekspertizę atlikusios ekspertės V. M. parodymais, kad žmogus, esant vidutiniam sutrikimui, gali

išreikšti savo nuomonę, kad kraujagyslinė demencija labai retai vystosi staiga, tai lėtas procesas, kuris, einant laikui, vis sunkėja. Teismas atsižvelgė į liudytojos psichikos centro slaugytojos Z. V. parodymus, kad D. K., atėjęs į centrą su žmona, turėjo nusiskundimų, pats bendravo, didelių problemų neišsakė, su juo slaugytoja susikalbėjo visiškai, jis išsamiai atsakinėjo į klausimus, suprato, kad blogėja jo sveikata, orientavosi laike ir erdvėje. Teismas sprendė, kad ekspertizės akte nėra konkrečių išvadų, patvirtinančių priežastinį ryšį tarp D. K. ligos ir jo galimo visiško neveiknumo, dėl ko testatorius galėjo nesuprasti savo veiksmų reikšmės, sudarydamas ginčijamą testamentą, nes neaišku, koku momentu liga buvo taip išsivysčiusi, kad jis prarado gebėjimus suprasti savo veiksmus ir juos valdyti, koks galėjo būti neveiknumo laipsnis ir pan.

Teismas, vertindamas Psichikos sveikatos centro asmens sveikatos istorijos įrašą, kad „skundų neturi, iš žmonos paaiškinimų apie 5 m. blogėja atmintis, sunku skaičiuoti, pasimetęs, neranda daiktų, dezorientuotas laike, psichomotoriškai sulėtintas, dėmesio koncentracija sutrikusi, nekritiškas, duodama išvada — subkortikali demencija, MMSE balas 16 (demencijos, kai yra vidutinis pažinimo sutrikimas, vertinant pagal trumpą protinės būklės tyrimą MMSE, nuo 11 iki 20 balų, pagal BLESSED demencijos skalę nuo 10 iki 22 balų)“, atsižvelgė į atsakovės A. K. paaiškinimus, kad, kreipiantis į gydytoją psichiatrą, buvo duodami neobjektyvūs paaiškinimai apklausiant (anamnezė), gydytojui buvo paaiškinta, kad ligonio būklė sunkesnė, nei buvo iš tikrųjų, siekiant gauti efektyvesnį ir skubesnį gydymą, papiknaudžiauta ligonio teisėmis. Teismas išvadą, kad testatoriaus sveikatos būklė buvo patenkinama, grindė ir kitų byloje apklaustų asmenų, t.y. trečiojo asmens notarės G. P., paaiškinimais ir liudytojų parodymais, kad 2005 metais, mirus A. K. motinai, D. K. organizavo jos laidotuves, su visais bendravo, vežė žmones namo, o 2006 m. lapkričio mėnesį organizavo metines, atsiskaitinėjo kavinėje, giesmininkes vežė namo, normaliai bendravo, dėkojo visiems, kad atvyko į metines; liudytojo Z. K. parodymais, kad jie su D. K. 2006 m. statė paminklą, o 2007 m. įrenginėjo baseiną; liudytojų T. G. ir V. S. parodymais, kad D. K. 2006 m. dalyvavo jų gimtadienių šventėse, normaliai bendravo; liudytoja R. R. parodė, kad ji dirbo pagal individualią veiklą, norėjo sukurti savo įmonę, todėl su D. K. keletą kartų tarėsi, kaip jai pereiti prie kitokių darbo santykių, o liudytoja V. S. D. K. konsultuodavo mokesčių, įmonės pertvarkymo klausimais. Teismas taip pat rėmėsi T. K. paaiškinimais, kad 2006 m. tėtis mokė jį vairuoti. Teismas pažymėjo, kad nors nurodyti asmenys nėra gydytojai, neturi kompetencijos vertinti asmens psichinės būsenos, tačiau yra atsakovės A. K. bei testatoriaus kaimynai ir šeimos draugai, su kuriais daug metų bendravo, jų parodymai neprieštarauja vieni kitiems, kitų liudytojų parodymams, šių asmenų suinteresuotumas byloje nenustatytas, parodymus jie davė prisiekę ir būdami įspėti dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą. Teismas, vertindamas ieškovės paaiškinimus bei liudytojos V. P. parodymus apie prastą D. K. būklę 2006 metais, pažymėjo, kad ieškovė ir liudytoja pripažino, jog tėvo ir brolio beveik nelankė, pas Kazėnus atvykdavo labai retai, ieškovė tėvo nematė daugelį metų, apsilankymai buvo epizodiniai, atvyko tik į laidotuves. Teismas, remdamasis byloje esančiais rašytiniais įrodymais, sprendė, kad D. K. iki 2008 m. pats sąmoningai rūpinosi įmonės reikalais, tą patvirtino ir liudytojas T. B.. Teismas sprendė, kad ginčijamas testamentas patvirtina bylos aplinkybes, jog sudarytame abiejų sutuoktinių bendrame testamente išreikšta testatoriaus D. K. laisva valia, toks atsakovės A. K. ir D. K. atliktas patvarkymas dėl jiems priklausančio turto kiekvieno iš jų mirties atveju yra protingas ir abiem naudingas, iš esmės atitinka ir CK 5.43 straipsnyje įtvirtintą bendrojo sutuoktinių testamento sampratą.

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovės apeliacinį skundą, 2015 m. vasario 2 d. sprendimu Jonavos rajono apylinkės teismo 2014 m. rugpjūčio 22 d. sprendimą panaikino ir priėmė naują sprendimą ieškinį tenkinti, priteisė ieškovei iš atsakovo po 143,69 Eur bylinėjimosi išlaidų, po 14 Eur bylinėjimosi išlaidų, turėtų apeliacinės instancijos teisme.

Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nesivadovavo teismo ekspertizės išvada, nes kiti byloje esantys įrodymai nesudaro pagrindo abejoti jos pagrįstumu. Ekspertizės akto duomenys leidžia pagrįstai manyti, kad testatoriaus būklė akivaizdžiai pablogėjo dar prieš pat ginčijamo testamentą sudarymą ir palaipsniui vis labiau blogėjo. Ekspertizės akte esantys duomenys apie testatoriaus sveikatos būklę išsamūs, pakankami ir leidžiantys konstatuoti testatoriaus būklę testamentą sudarymo metu. Nors atsakovė A. K. bylą nagrinėjant teisme nurodė, kad lankantis pas gydytojus buvo pateikiami netikslūs duomenys apie testatoriaus sveikatos būklę tam, kad būtų gaunamas geresnis gydymas, tačiau šios aplinkybės nėra patvirtintos jokiais kitais byloje esančiais įrodymais, todėl abejoti medicininiuose dokumentuose esančių įrašų tikrumu ir patikimumu teismas neturi pagrindo.

Teisėjų kolegijos vertinimu, ekspertizės akto išvados paremtos testatoriaus medicininiuose dokumentuose esančiais įrašais apie testatoriaus sveikatos būklę nuo 1995 metų iki pat mirties, taip pat byloje dalyvaujančių asmenų paaiškinimais ir liudytojų, apklaustų byloje iki ekspertizės byloje paskyrimo, parodymais. Nors byloje apklausti liudytojai, išskyrus V. P., nesuabejojo testatoriaus sugebėjimu suvokti savo veiksmus ir jų reikšmę testamentą sudarymo metu bei išreikšti tikrąją savo valią dėl testamentą turinio, tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, šių parodymų visuma, taip pat atsakovų bei trečiojo asmens paaiškinimai nesudaro pagrindo abejoti teismo ekspertizės išvados, pagrįstos objektyviai gautais duomenimis, teisingumu. Pirmosios instancijos teismas rėmėsi atsakovų bei testamentą patvirtinusios notarės paaiškinimais apie testatoriaus sveikatos būklę, tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, šie asmenys suinteresuoti palankia jiems bylos baigtimi, kas sudaro pagrindą kritiškai vertinti šių asmenų parodymus. Liudytojo S. J. parodymai prieštarauja teismo ekspertizės akte nurodytiems medicininiuose dokumentuose testatorių gydžiusio gydytojo įrašams, padarytiems 2006 m. rugsėjo 28 d. ir 2006 m. spalio 19 d. Teisėjų kolegijos manymu, gydytojo, kuris gydė testatorių apsilankymų gydymo įstaigoje metu, sveikatos būklės vertinimas, atsižvelgiant į tai, kad jis buvo atliekamas tuo pačiu metu, yra objektyvesnis ir patikimesnis, nei liudytojų parodymai, duoti bylos nagrinėjimo teisme metu, t. y. nuo nustatinėjamų aplinkybių praėjus 8 metams. Teisėjų kolegija nurodė, kad slaugos darbuotoja Z. V. neturi tinkamo medicininio išsilavinimo vertinti pacientų psichinę būklę, todėl jos subjektyvus testatoriaus būklės vertinimas negali paneigti objektyviais duomenimis paremtos eksperto išvados. Tokie patys argumentai pasakytini ir apie kitus byloje apklaustų liudytojų parodymus. Teisėjų kolegija sprendė, kad bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas nepagrįstai neatsižvelgė į liudytojos V. P. parodymus apie testatoriaus sveikatos būklę 2006 metų pavasarį. Teismas minėtos liudytojos parodymus vertino kritiškai, remdamasis vien tuo, kad ji testatoriaus beveik nelankė, tačiau, teisėjų kolegijos manymu, ši aplinkybė nesudaro pagrindo abejoti šios liudytojos parodymų patikimumu.

Teismo ekspertizės išvadoje esant kategoriškai išvadai, kad testamentą sudarymo metu testatorius negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, kitiems byloje esantiems įrodymams šios išvados nepaneigiant, yra pagrindas spręsti, kad byloje yra pakankamai patikimų duomenų apie testatoriaus negebėjimą išreikšti savo valią ginčijamo testamentą sudarymo metu.

Bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas nevertino aplinkybių, kodėl į testamentą nebuvo įtraukta ir ieškovė, nors pagal ginčijamą testamentą, mirus abiem sutuoktiniams, turtas paliekamas ne tik testatorių sūnui T. K., bet ir atsakovės A. K. dukteriai G. M.. Teisėjų kolegijos vertinimu, konkrečių priežasčių, dėl kurių ieškovė nebuvo įtraukta į testamentą, atsakovai nenurodė, o nesant byloje duomenų apie tai, kad testatorius ir jo duktė būtų susipykę, nebendravę ar dėl kitokių priežasčių testatorius būtų priėmęs sprendimą dėl ieškovės neįtraukimo į įpėdinių ratą, abejotina, jog tėvas būtų neįtraukęs savo dukters į sudaromą testamentą.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

Kasaciniu skundu atsakovė A. K. prašo panaikinti Kauno apygardos teismo 2015 m. vasario 2 d. sprendimą ir palikti galioti Jonavos rajono apylinkės teismo 2014 m. rugpjūčio 22 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

1. Dėl CK 1.89 straipsnio netinkamo taikymo. Kasatorės vertinimu, apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė CK 1.89 straipsnio normą, nes, priimdamas sprendimą, nenustatė testatoriaus būklės testamentu sudarymo metu — (duomenys neskelbtini), nevertino visų rašytinių įrodymų, liudytojų parodymų, notarės, kaip valstybės įgalioto asmens, parodymų, taip pat esančių prieštaravimų tarp ekspertizės išvados ir ekspertės paaiškinimo teismo posėdžio metu, kad žmogus savo nuomonę gali išreikšti esant vidutiniam sutrikimui, o akte ekspertė nurodo, kad testatorius, esant vidutiniam surikimui, negalėjo suprasti ir valdyti savo veiksmų; taip pat nevertino ekspertės V. M. paaiškinimų, kad ligai būdingi prašviesėjimo periodai, kurių metu gali pagerėti atmintis, orientacija, ir to, kad ekspertė negalėjo atsakyti, kodėl testatorius negalėjo suprasti savo veiksmų esant prašviesėjimo periodui.

Kasatorė pažymėjo, kad, siekiant nugincyti testamentą kaip sudarytą savo veiksmų reikšmės negalėjusio suprasti ir jų valdyti asmens, turi būti nustatyta medicininių ir juridinių kriterijų sutaptis, kurią nustatė pirmosios instancijos teismas, tačiau apeliacinė instancija jos nenustatinėjo, nes nevertino byloje esančios įrodymų visumos. Nevertino, kad medicininis kriterijus nėra vienareikšmis: yra prieštaravimų tarp pomirtinės ekspertizės akto ir testatorių gydžiusio gydytojo S. J. parodymų, jog 2006 m. D. K. daug funkcijų galėjo valdyti, į klausimus atsakinėjo pagal prasnę, atminties sutrikimai buvo silpni, pakankamai orientavosi situacijoje, aplinkoje, tik ne viską teisingai lokalizuodavo laike, kad didesnių sutrikimų nepastebėta.

Apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė CK 1.89 straipsnį, nes nevertino testatoriaus D. K. sudaryto testamentu sandorio naudingumo aspektu, todėl nukrypo nuo teismų praktikos, suformuotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 30 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-466/2014. Apeliacinės instancijos teismas nevertino, kokie buvo ieškovės santykiai su tėvu testatoriumi D. K. iki testamentu sudarymo, kad ieškovė iki to vienintelio apsilankymo, jos nurodymu, 2005 metais, o faktiškai — 2008 metais, su tėvu nebendravo (nuo 1993 metų), jo nelankė, jam neskambino. Skundžiamo sprendimo išvada, kad, nesant byloje duomenų, jog testatorius ir jo duktė būtų susipykę, nebendravę ar dėl kitokių priežasčių testatorius būtų priėmęs sprendimą dėl ieškovės neįtraukimo į įpėdinių ratą, abejotina, jog tėvas būtų neįtraukęs savo dukters į sudaromą testamentą, prieštarauja pirmosios instancijos teismo nustatytoms faktinėms aplinkybėms, kad ieškovė su velioniu nebendravo, kurias patvirtina byloje esantys įrodymai: V. S. parodymai, kad liudytoja yra Kazėnų kaimynė, gyvena už tvoros ir per daugybę metų nė karto nematė ieškovės; kasatorės paaiškinimas, kad, sudarant testamentą, buvo kalbama apie ieškovę ir kad velionis nurodė, kad jis šeimai iš pirmosios santuokos viską paliko ir kad jo duktė G. Č. savo dalį jau yra gavusi.

Be to, apeliacinės instancijos teismas CK 1.89 straipsnio netaikė sistemiškai su CK 5.15 straipsniu, nenustatinėjo, ar testatoriaus valia, išreikšta 2016 m. spalio 11 d. testamente, atitiko tikrąją jo valią ir kada tokia valia buvo susiformavusi.

2. Dėl CPK 185, 216 ir 218 straipsnių pažeidimo. Kasatorės teigimu, apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės aiškinimo ir taikymo praktikos, nes ekspertizės aktui suteikė viršenybę prieš kitus įrodymus. Apeliacinės instancijos teismas nevertino įrodymų, kurie ekspertizės išvada paneigia: 2005 m. gegužės 17 d. medžiotojo bilietas, kuriame nurodyta, kad D. K. išlaikė egzaminus, 2006 m. liepos 10 d. ataskaita apie darbuotojus, 2006 m. rugpjūčio 22 d.

draudimo sutartis, 2006 m. rugsėjo 19 d. sprendimas dėl individualios įmonės perorganizavimo, 2006 m. gruodžio 15 d. pasirašyti įmonės nuostatai, 2006 m. gruodžio 18 d. prašymas registruoti įmonę, 2006 m. gruodžio 18 d. įgaliojimas, sandoris, PVM sąskaitos faktūros su velionio D. K. parašais. Šie įrodymai patvirtina, kad D. K. tiek prieš, tiek po testamentu sudarymo buvo socialiai aktyvus, priminėjo sprendimus, sudarinėjo sandorius.

Kasatorės teigimu, ekspertizės aktas neatitinka CPK 216 straipsnio, Teismo ekspertizės įstatymo 24 straipsnio 3 dalies, nes ekspertizės išvada akte nėra pagrįsta, o tik atskirai pažymėta, kada, pas kokius gydytojus testatorius lankėsi ir kokie buvo MMSE protinės būklės mini tyrimo rezultatai.

Kasatorė, nesutikdama su apeliacinės instancijos teismo sprendimu nesivadovauti notarės G. P. parodymais, nes notarė yra suinteresuotas asmuo palankia jiems bylos baigtimi, nurodė, kad notaras nėra testamentu pagrindu susiklosčiusių paveldėjimo santykių subjektas ir neturi materialinio teisinio suinteresuotumo dėl testamentu galiojimo.

Teismas, nevertindamas byloje apklaustų liudytojų parodymų, pažeidė CPK 189 straipsnio 1 dalį, 185 straipsnio 1 dalį.

Atsakovai T. K. ir G. M. pateikė pareiškimą dėl prisidėjimo prie kasacinio skundo.

Ieškovė G.Č. atsiliepimu į kasacinį skundą prašo skundą atmesti, priteisti bylinėjimosi išlaidas. Atsiliepiamas grindžiamas šiais argumentais:

1. Dėl įrodymų vertinimo. Ieškovė, nesutikdama su kasatorės argumentu, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai teismo ekspertizės aktui suteikė viršenybę prieš kitus byloje esančius įrodymus, nurodė, jog ekspertizės aktą teismas vertina pagal vidinį savo įsitikinimą, kaip ir kitus įrodymus. Apeliacinės instancijos teismas detalai ir išsamiai argumentavo, kodėl eksperto išvadą apie testatoriaus psichinę būseną, pasirašant testamentą, laikė patikimesniu įrodymu nei kitus byloje surinktus įrodymus, kodėl, esant prieštaravimams tarp bylos įrodymų (liudytojų parodymų, proceso dalyvių paaiškinimų ir ekspertizės akto), vadovavosi būtent ekspertizės išvada, o jai prieštaraujančius kitus įrodymus atmetė.

Atsiliepime teigiama, kad kasatorė nepateikė jokių duomenų, jog ekspertizės aktas būtų buvęs surašytas nesilaikant nuostatais keliamų reikalavimų. Atliekant ekspertizę, atsakovai neprašė paskirti pakartotinę ar papildomą ekspertizę, nesiėmė priemonių tolygiomis įrodinėjimo priemonėmis paneigti ekspertės padarytų išvadų.

2. Dėl CK 1.89 straipsnio taikymo. Priešingai nei teigė kasatorė, skundžiamo teismo sprendimo motyvuojamoji dalis patvirtina, kad, spręsdamas dėl testatoriaus gebėjimo 2006 m. spalio 11 d. testamentu sudarymo metu suvokti savo veiksmų reikšmę ir juos valdyti, apeliacinės instancijos teismas atsižvelgė tiek į testatoriaus būseną, tiek įvertino ginčijamo sandorio (testamento) turinį, o dėl testatoriaus neveiknumo nusprendė tinkamai nustatęs, kad, pasirašydamas ginčo testamentą, testatorius negebėjo išreikšti savo valios.

Priešingai nei teigia kasatorė, Kauno apygardos teismas, spręsdamas dėl testatoriaus (ne)veiknumo, įvertino ir paties sandorio (testamento) turinį bei padarė logišką išvadą, kad, nesant duomenų apie testatoriaus ir jo dukters iš pirmosios santuokos (ieškovės) tarpusavio pykčius, nebendravimą bei įrodymų, pagrindžiančių ieškovės neįtraukimo į testamentą priežastis, abejotina, jog tėvas būtų neįtraukęs savo dukters į sudaromą testamentą, kai į jį buvo įtraukta G. M. — testatoriaus žmonos duktė iš pirmosios santuokos.

Teisėjų kolegija konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Pagal CPK 353 straipsnio 1 dalį kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus teismų sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių — iš naujo nenustatinėja faktinių aplinkybių, o vadovaujasi teismų jau nustatytomis ir sprendimuose konstatuotomis bylos aplinkybėmis. Kasacinis teismas tik patikrina, ar pagal konstatuotų faktinių aplinkybių visumą teismai tinkamai taikė ir aiškino įstatymą.

Dėl testamentu nuginčijimo pagal CK 1.89 straipsnį ir ekspertizės akto įrodomosios reikšmės, sprendžiant dėl testatoriaus sugebėjimo išreikšti savo valią testamentu sudarymo metu.

Byloje nustatyta, kad sutuoktiniai D. K. ir A. K. (duomenys neskelbtini) sudarė testamentą, kuriuo vienas kitam paliko turtą, o mirus pergyvenusiam sutuoktiniui, turtą paveldi atsakovai — testatorės duktė G. M. ir testatorių sūnus T. K. Pirmosios instancijos teismas, atmesdamas ieškinį pripažinti negaliojančiu D. K. (duomenys neskelbtini) sudarytą testamentą, sprendė, kad byloje esantys įrodymai paneigia ekspertizės akto išvadą, jog D. K., sudarydamas testamentą, negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, nes, teismo vertinimu, testatorius pats suformavo savo valią bei ją išreiškė asmeniškai ir laisvai, be prievartos ir suklydimo, jo valia tinkamai įforminta notarine tvarka. Apeliacinės instancijos teismas, naikindamas pirmosios instancijos teismo sprendimą ir ieškinį tenkindamas, konstatavo, kad, teismo ekspertizės išvadoje esant kategoriškai išvadai, jog testamentu sudarymo metu testatorius negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, kitiems byloje esantiems įrodymams šios išvados nepaneigiant, yra pagrindas spręsti, kad byloje yra pakankamai patikimų duomenų apie testatoriaus D. K. negebėjimą išreikšti savo valią ginčijamo testamentu sudarymo metu.

Teisėjų kolegija pažymi, kad įstatyme nustatyta galimybė asmeniui savo nuožiūra nuspręsti, kam po jo mirties atiteks teisė disponuoti likusiu turtu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra konstatavęs, kad tokios valios išraiškos forma — testamentas, kuris apibrėžtinai kaip asmeninis, vienašalis, rašytinis, įstatymo nustatyta tvarka testatoriaus sudarytas sandoris, kurio teisinių padarinių atsiranda tik testatoriui mirus ir kuris suteikia pirmenybę paveldėti jame nurodytiems asmenims (CK 5.2 straipsnio 2 dalis). Kaip ir kiekvienas sandoris, testamentas turi turėti tokius būtinus elementus: subjektą, valią ir jos išraišką, turinį bei formą. Testamentu atveju itin reikšmingas sandorio elementas — testatoriaus valia, t. y. ar testamentu turinys atitinka palikėjo valią (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 22 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje D. S. v. L. D. ir kt., bylos Nr. 3K-3-539/2011).

Testamentą gali sudaryti tik veiksnius asmuo, kuris suvokia savo veiksmų reikšmę ir padarinius (CK 5.15 straipsnio 2 dalis). Kai testamentą sudarė asmuo, kuris negalėjo suvokti savo veiksmų reikšmės, testamentas gali būti pripažįstamas negaliojančiu CK 1.89 straipsnio pagrindu, t. y. dėl to, kad fizinis asmuo, kuris, nors ir būdamas veiksnius, sandorio sudarymo metu buvo tokios būsenos, jog negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti. CK 1.89 straipsnio pagrindu nuginčijami sandoriai priskiriami prie sandorių su valios trūkumais. Sandoris gali būti pripažįstamas negaliojančiu tik tuo atveju, kai jame išreikšta asmens valia dėl kokios nors priežasties (ligos ar kt.) neatitinka tikrosios sandorio šalies valios. Pasisakydamas dėl šios normos aiškinimo ir taikymo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad teismai, nagrinėdami ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, kai sandorį sudarė fizinis asmuo,

negalėjęs suprasti savo veiksmų reikšmės, turi atsižvelgti į duomenis apie šio asmens būseną sandorio sudarymo metu ir sudaryto sandorio turinį (sandorio naudingumą ar žalingumą, pagrįstumą ir kt.) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 4 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje B. S. S. v. S. S. ir kt., bylos Nr. 3K-3-421/2009). Bylų, kuriose ginčijamas mirusio testatoriaus testamentas CK 1.89 straipsnio pagrindu, nagrinėjimo ypatumas yra tas, kad testatoriaus gebėjimai suvokti savo veiksmų reikšmę ir padarinius vertinami retrospektyviai, neišklausant paties testatoriaus, paprastai pagal liudytojų parodymus ar ekspertų išvadas, priimtas remiantis medicininiuose dokumentuose išlikusiais įrašais apie testatoriaus sveikatos būklę.

Savo praktikoje dėl testamento pripažinimo negaliojančiu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jau yra pažymėjęs, kad gerbti testatoriaus valią reikalauja gero elgesio (geros moralės) taisyklės. Ši moralinė nuostata taikant testamento sudarymo tvarką reglamentuojančias normas įgyvendinama per civilinių teisiųjų santykių subjektų teisinę pareigą įgyvendinant savo teises bei atliekant pareigas veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus (CK 1.5 straipsnio 1 dalis) bei įstatyme nustatytą pareigą vadovautis šiais principais ir teismui aiškinant įstatymus bei juos taikant (CK 1.5 straipsnio 4 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. birželio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje R. S. v. V. V. ir kt., bylos Nr. 3K-3-303/2010). Teisėjų kolegija nagrinėjamos bylos kontekste pažymi, kad analogiška nuostata turi būti taikoma ir įrodymų vertinimui, todėl teismo išvada, kad testamento surašymo metu testatorius negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų padarinių, gali būti padaryta, jei pašalinamos visos pagrįstos abejonės. Teismas, kiek leidžia jo žinios, turi įvertinti eksperto išvadą kartu su įžangine ir tiriamąja ekspertizės dalimis. Išvada, jog testatorius testamento surašymo metu negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir padarinių, turi būti pagrįsta tiriamojoje dalyje nustatytais konkrečiomis aplinkybėmis ir argumentacija. Pvz., kai pateikiama išvada, kad testatorius negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės dėl progresuojančios ligos, tiriamojoje ekspertizės akto dalyje turi būti aiškiai pagrindžiama, kad konkrečiu reikšmingu bylai momentu liga buvo pasiekusi tokią stadiją, dėl kurios testatorius prarado gebėjimus suprasti savo veiksmus. Paprastai tokia asmens fizinė ir mentalinė būklė yra pastebima aplinkinių su juo bendraujančių asmenų, juolab artimųjų giminaičių, kurių moralinė pareiga rūpintis testatoriumi kai kuriais atvejais įgyja ir teisinę formą (pvz., CK 3.205 straipsnyje įtvirtinta vaikų pareiga išlaikyti savo nedarbingus ir paramos reikalingus tėvus ir jais rūpintis) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 31 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje V. B. G. v. I. Ž.-Damaševičienė, bylos Nr. 3K-3-453/2012). Taigi teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad testatoriaus gebėjimai suprasti savo veiksmų reikšmę gali būti įrodinėjami ir kitomis įrodinėjimo priemonėmis, pvz., liudytojų parodymais, testatoriaus asmeniniais raštais ir pan., todėl visi jose esantys duomenys privalo būti teismo ištirti ir įvertinti (CPK 185 straipsnis).

Nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teisme buvo paskirta ir atlikta pomirtinė teismo psichiatrijos ekspertizė, paremta mediciniais dokumentais ir bylos medžiaga. Byloje nustatyta, kad psichiatrė ekspertė, įvertinusi pateiktą informaciją, pateikė išvadą, jog D.K., sudarydamas testamentą, patvirtintą (duomenys neskelbtini), negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, nes sirgo psichikos sutrikimu — subkortikoline kraujagysline demencija. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad reikšmingos byloje nustatinėtinos aplinkybės — ar testatorius testamento sudarymo metu galėjo suprasti savo veiksmus ir juos valdyti — šalių buvo įrodinėjamos ne tik atliktos ekspertizės išvadomis, bet ir kitomis įrodinėjimo priemonėmis: mediciniais dokumentais, šalių parodymais, liudytojų, tarp jų — ir testamentą tvirtinusios notarės, testatorių gydžiusio gydytojo parodymais, rašytiniais įrodymais. Įvertinę ekspertizės aktą ir visus byloje pateiktus įrodymus teismai priėjo prie skirtingų išvadų — pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad nenustatyta, jog testatorius negalėjo suprasti savo veiksmų reikš-

mės, jų valdyti, o apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad testatorius testamentą sudarymo dieną buvo tokios būsenos, jog negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės.

Teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamoje byloje remtis iš esmės vien ekspertizės akto išvadomis, kaip buvo atlikta apeliacinės instancijos teismo, nėra pakankamo pagrindo, nes testatorius, kad ir kokia buvo jo sveikatos būklė, dažnai nesilankė sveikatos priežiūros įstaigose ir nėra pakankamai išsamių medicininių duomenų, leidžiančių konstatuoti jo būklę testamentą sudarymo metu. Ekspertizės akto išvados paremtos paskutiniaisiais prieš testamentą sudarymą ir po jo padarytais mediciniais įrašais apie testatoriaus būklę bei liudytojų parodymais. Ekspertizės akte pateiktos išvados — kad testamentą sudarymo metu D. K. negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti — nepagrindžia faktiniai tyrimo duomenys, taip pat ji neatitinka kitų byloje esančių įrodymų. Byloje buvo apklaustas ne vienas liudytojas, iš jų parodymų galima spręsti, kad testatorius testamentą sudarymo metu buvo socialiai orientuotas, todėl galėjo išreikšti ir savo tikrąją valią dėl testamentą turinio. Teisėjų kolegija pažymi, kad ekspertė, teismo posėdyje aiškindama pateiktą ekspertizės išvadą, kategoriškai nepatvirtino, jog testatorius testamentą sudarymo metu negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės, nurodė, kad testatoriaus ligai būdingi pagerėjimai, žmogus savo nuomonę gali išreikšti esant vidutiniam sutrikimui. Esant prieštarangiems įrodymams dėl to paties fakto, kurio patikrinti objektyvių galimybių nėra, nes testatorius yra miręs, teismas turi vertinti visas su byla susijusias faktines aplinkybes, kurios gali padėti susidaryti pagrįstą nuomonę apie testatoriaus gyvenimo sąlygas ir būdą, santykius su įpėdiniais, kuriems paliktas turtas, ir įpėdiniais, ginčijančiais testamentą, galimus testatoriaus argumentus dėl turto palikimo. Aplinkybė, kad testatorius testamentą sudarymo metu turėjo sveikatos sutrikimų, neleidžia daryti vienareikšmiškos išvados, kad jis negalėjo turėti savo pagrįstos nuomonės dėl turto palikimo. Teisėjų kolegijos vertinimu, šioje byloje pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo turinys teikia pagrindą daryti išvadą, kad šio teismo buvo išsamiai ir visapusiškai įvertinta testatoriaus būsena sudarant ginčijamą testamentą. Pirmosios instancijos teismo išvada dėl testatoriaus būsenos testamentą sudarymo metu yra pagrįsta visų byloje surinktų įrodymų — šalių, trečiųjų asmenų paaiškinimų, liudytojų parodymų, taip pat testatorių gydžiusio gydytojo parodymų, rašytinių įrodymų, o ne padaryta remiantis tik ekspertizės akto išvada. Teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismo argumentacija pakankama konstatuoti, kad buvo laikomasi CPK 218 straipsnyje įtvirtinto reikalavimo motyvuoti atsisakymą vadovautis ekspertizės išvada.

Remdamasi nustatytomis aplinkybėmis, teisėjų kolegija konstatuoja, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai ištyrė ir įvertino byloje esančius įrodymus, nepažeidė nagrinėjamo atveju taikytinų materialiosios ir proceso teisės normų, todėl apeliacinės instancijos teismo sprendimas, kuriuo panaikintas pirmosios instancijos sprendimas ir priimtas naujas sprendimas ieškinį tenkinti, naikintinas; pirmosios instancijos teismo sprendimas paliktinas nepakeistas (CPK 359 straipsnio 1 dalies 3 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

Kasacinis teismas patyrė 13,16 Eur išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Bendrosios raštinės 2015 m. lapkričio 11 d. pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu). Patenkinus kasacinį skundą, ši suma priteistina valstybei iš ieškovės (CPK 79 straipsnis, 88 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 92, 93 straipsniai, 96 straipsnio 2 dalis).

Pagal CPK 93 straipsnį šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. Kasatorė pateikė mokėjimo dokumentus, iš kurių matyti, kad už kasacinį skundą sumokėta 31 Eur žyminio mokesčio (t. 2, b. l. 120), todėl ši suma priteistina iš ieškovės (CPK 93, 98 straipsniai).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 2 d. sprendimą panaikinti ir palikti galioti Jonavos rajono apylinkės teismo 2014 m. rugpjūčio 22 d. sprendimą.

Priteisti iš ieškovės G. Č. (a. k. (duomenys neskelbtini) atsakovei A. K. (a. k. (duomenys neskelbtini) 31 (trisdešimt vieną) Eur žyminio mokesčio.

Priteisti iš ieškovės G. Č. (a. k. (duomenys neskelbtini) 13,16 Eur (trylika Eur 16 ct) išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu kasaciniame teisme, į valstybės biudžetą (išieškotoja — Valstybinė mokesčių inspekcija (j. a. k. 188659752), įmokos kodas 5660).

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

3 užduotis

Perskaitykite Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartį (Civilinė byla Nr. 3K-3-429/2013) ir atsakykite į pateiktus klausimus:

1. Kokiais teisiniais argumentais remdamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nutarė Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gruodžio 17 d. sprendimą panaikinti ir perduoti šiam teismui bylą nagrinėti iš naujo?

2. Kokie yra byloje pateikti Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai dėl sandorio, sudaryto per atstovą dėl apgaulės, pripažinimą negaliojančiu reglamentuojančių teisės normų (CK 1.91 straipsnio 1 dalis, 5 dalis) aiškinimo ir taikymo?

2013 m. rugsėjo 16 d.
Vilnius

Teisėjų kolegija nustatė:

I. Ginčo esmė

Byloje kilo ginčas dėl pardavėjos bei jos atstovo tikrosios valios nustatymo ir pirkėjo nesąžiningų tyčinių veiksmų, kai ginčijamas per atstovą dėl apgaulės sudaryto pirkimo-pardavimo sandorio galiojimas (CK 1.91 straipsnio 5 dalis, 2.133 straipsnio 4 dalis).

2009 m. liepos 9 d. ieškovė (pardavėja), atstovaujama trečiojo asmens, ir atsakovas (pirkėjas) sudarė transporto priemonės „Hyundai Santafe“ (valstyb. Nr. (duomenys neskelbtini) (identifikacinis Nr. (duomenys neskelbtini)) pirkimo-pardavimo sutartį. 2009 m. liepos 11 d. dėl atsakovo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl automobilio pagrobimo pagal nusikalstamos veikos požymius, numatytus BK 178 straipsnio 2 dalyje, vėliau pagal BK 182 straipsnio 2 dalį. 2010 m. lapkričio 26 d. priimtas galutinis nutarimas, kuriu ikiteisminis tyrimas nutrauktas.

Ieškovė, remdamasi CK 1.91 straipsniu, kreipėsi į teismą prašydama pripažinti negaliojančia ieškovės ir atsakovo 2009 m. liepos 9 d. sudarytą transporto priemonės pirkimo-pardavimo sutartį, priteisti iš atsakovo bylinėjimosi išlaidas.

Ieškovė nurodė, kad sutartis buvo sudaryta apgaulės būdu. Atsakovas trečiajam asmeniui žadėjo pelningai parduoti ieškovei nuosavybės teise priklausančią automobilį. 2009 m. liepos 9 d. ieškovė sutarties blanke pasirašė būdama Švedijoje, o trečiasis asmuo atvežė šią sutartį bei automobilį į Lietuvą. Atsakovas paaiškino, kad automobilį bus lengviau parduoti, jei bus registruotas atsakovo vardu. Nors sutartyje nurodyta automobilio pardavimo kaina — 4500 Lt, šios sumos ieškovė negavo. Po automobilio nuosavybės teisių įregistravimo atsakovo vardu, 2009 m. liepos 10 d. trečiojo asmens ir atsakovo susitikimo metu, trečiajam asmeniui laikinai pasišalinus, atsakovas, be trečiojo asmens žinios pasiėmęs automobilio raktelius, pasišalino šiuo automobiliu. Paašškėjo, kad atsakovas ketino automobilį pasisavinti, o ne padėti jį parduoti. Tokio poelgio priežastis, pasak atsakovo, trečiojo asmens skola jam. Atsakovas ėmėsi aktyvių veiksmų, siekdamas suklaidinti ieškovę ir trečiąjį asmenį — siūlė pasirašyti pirkimo-pardavimo sutartį neva tikslu padėti jį greitai ir pelningai parduoti. Aplinkybę, kad ketina automobilį pasilikti sau, atsakovas nutylėjo, nors, remiantis teisingumo, protingumo, sąžiningumo principu, turėjo apie tai informuoti ieškovę, trečiąjį asmenį.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų sprendimų esmė

Vilniaus miesto 1-asis apylinkės teismas 2011 m. lapkričio 14 d. sprendimu ieškinį tenkino visiškai: pripažino 2009 m. liepos 9 d. šalių sudarytą automobilio „Hyundai Santafe“ (valstyb. Nr. (duomenys neskelbtini)) (identifikacinis Nr. (duomenys neskelbtini)) pirkimo-pardavimo sutartį negaliojančia, taikė restituciją natūra — įpareigojo atsakovą grąžinti automobilį ieškovei.

Teismas nustatė, kad 2009 m. liepos 9 d. ieškovė ir atsakovas sudarė transporto priemonės „Hyundai Santafe“ (valstyb. Nr. (duomenys neskelbtini)) pirkimo-pardavimo sutartį. Ieškovė, būdama Švedijoje, su-

tarties formoje įrašė tik savo vardą, pavardę ir pasirašė. Likusią sutarties dalį užpildė atsakovas. Sudarius sutartį, trečiasis asmuo kreipėsi į teisėsaugos institucijas, nurodydamas, kad ieškovei priklausantis automobilis buvo pagrobtas. 2009 m. liepos 11 d. pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl automobilio pagrobimo pagal nusikalstamos veikos požymius, numatytus BK 178 straipsnio 2 dalyje, vėliau — pagal BK 182 straipsnio 2 dalį. 2010 m. lapkričio 26 d. priimtas galutinis nutarimas, kuriuo ikiteisminis tyrimas nutrauktas.

Įvertinęs bylos aplinkybes, vadovaudamasis CK 6.193 straipsniu, teismas konstatavo, kad tikrieji šalių ketinimai buvo skirtingi: ieškovės tikroji valia buvo pelningai parduoti jai priklausantį automobilį, o atsakovo — perimti automobilį už trečiojo asmens skolas. Atsakovo teiginius, kad tikroji šalių valia buvo perleisti automobilį jo nuosavybėn už trečiojo asmens skolas, sumokant tik skolos ir automobilio vertės skirtumą, teismas atmetė kaip nepagrįstus, įvertinęs atsakovo elgesį po sandorio sudarymo (slaptą pasiūlymą ginčo automobiliu iš susitikimo su trečiuoju asmeniu vietos, pasisavinus raktelius).

Teismas, įvertinęs rašytinę bylos medžiagą, ikiteisminio tyrimo medžiagą, šalių paaiškinimus, nustatė, kad trečiasis asmuo turėjo skolinių įsipareigojimų atsakovui, tačiau jų dydis neaiškus. Atsakovo ir ieškovės jokie turtiniai civiliniai teisiniai santykiai nesaistė.

Teismas nurodė, kad atsakovo paaiškinimai (apie sandorio sudarymo aplinkybes, skolas, automobilio vertę) nenuoseklūs, bei priėjo prie išvados, jog atsakovas savo nuožiūra skaičiavo, kokia automobilio vertė, kiek trečiasis asmuo jam skolingas, kiek turi sumokėti palūkanų ir pan. Tokie atsakovo veiksmai nelaikytini sąžiningais ir teisėtais. Juolab, kad atsakovui buvo žinoma, jog automobilis priklauso ieškovei, neturėjusiai jokių skolų atsakovui, taip pat, kad ieškovė siekė automobilį pelningai parduoti, o ne padengti trečiojo asmens skolas atsakovui. Atsakovas automobilį nusprendė įsigyti tik po to, kai jį apžiūrėjo, ieškovė apie tai informuota nebuvo.

Teismas konstatavo, kad atsakovas, žinodamas, jog trečiasis asmuo turi sutarties neužpildytą formą, pasirašytą tik ieškovės, kad trečiasis asmuo nenorės registruoti automobilio savo vardu dėl antstolių iš jo išieškomų skolų, pasinaudodamas ieškovės ir trečiojo asmens pasitikėjimu, sandorį sudarė panaudodamas apgaulę, t. y. neatskleisdamas nei ieškovei, nei trečiajam asmeniui savo tikrųjų ketinimų — siekio perimti automobilį už trečiojo asmens skolas (CK 1.91 straipsnio 5 dalis). Jei ieškovei ir trečiajam asmeniui būtų žinomi tikrieji atsakovo ketinimai, sandoris nebūtų buvęs sudarytas. Remiantis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais, atsakovas privalėjo tiek ieškovei, tiek trečiajam asmeniui atskleisti, kad registruodamas automobilį savo vardu, siekia jį perimti dėl trečiojo asmens skolų. Jokių objektyvių duomenų apie, atsakovo teigimu, sumokėtą automobilio vertės ir skolos skirtumą nėra. Aplinkybės, kad tikroji automobilio vertė neatitinka nurodytosios sutartyje, šalys neginčijo.

Vilniaus apygardos teismas, išnagrinėjęs atsakovo apeliacinį skundą, 2012 m. gruodžio 17 d. sprendimu Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2011 m. lapkričio 14 d. sprendimą panaikino ir priėmė naują sprendimą — ieškinį atmetė.

Teismas nurodė, kad ieškovės teiginys, jog pinigų už parduotą automobilį ji negavusi, abejotinas, nes ieškovė savo parašu patvirtino pardavusi transporto priemonę, sutartyje nurodyta apie automobilio įkainojimą. Teismas pažymėjo, kad asmens nerūpestingas, patiklus elgesys negali būti pripažintas jo apgaule, kurios pagrindu sandoris pripažintinas negaliojančiu. Teismas įvertino ieškovės elgesį parduodamo daikto atžvilgiu kaip nerūpestingą, atsižvelgęs į ieškovės nurodytas aplinkybes, kad sutartį ieškovė pasirašė būdama Švedijoje, į Lietuvą ją kartu su ketinamu parduoti automobiliu atvežė trečiasis asmuo. Patikėjusi automobilio pardavimą trečiajam asmeniui, atsakovė gali iš jo reikalauti atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl netinkamo įpareigojimų vykdymo.

Teismas, atsižvelgęs į aplinkybę, kad ieškovė nedalyvavo sudarant sandorį, t. y. nekontaktavo su atsakovu, taigi negalėjo gauti iš atsakovo sutartyje nurodytos automobilio kainos — 4500 Lt, priėjo prie išvados,

jog, ieškovei pasirašant sutartį, ji nebuvo apgauta, todėl nebuvo pagrindo pirkimo-pardavimo sandorio pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės CK 1.91 straipsnio pagrindu. Ieškove nepateikė įrodymų, paneigiančių faktus, nurodytus rašytinėje sutartyje, todėl nėra pagrindo konstatuoti jos reikalavimų pagrįstumą.

Teismas pažymėjo, kad ikiteisminio tyrimo nutraukimo faktas bei baudžiamojoje byloje nustatytos aplinkybės (sutartis sudaryta laisva valia, abipusiu šalių susitarimu) patvirtina teismo prieitą išvadą, jog atsakovas ieškovės atžvilgiu neįvykdė neteisėtų veiksmų.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į kasacinį skundą teisiniai argumentai

Kasaciniu skundu ieškove prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gruodžio 17 d. sprendimą ir palikti nepakeistą Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2011 m. lapkričio 14 d. sprendimą.

Kasacinis skundas grindžiamas tokiais esminiais argumentais:

1. Dėl CK 2.133 straipsnio 4 dalies aiškinimo ir taikymo

Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėjęs bylą, nepagrįstai atsisakė taikyti CK 2.133 straipsnio 4 dalį, kurioje įtvirtinta imperatyvioji nuostata, kad jeigu per atstovą sudaryto sandorio galiojimas ginčijamas dėl klaidos, apgaulės, smurto ar grasinimo, šių faktų egzistavimas ar neegzistavimas nustatomas atsižvelgiant į atstovo valią. 2009 m. liepos 10 d. automobilio pirkimo-pardavimo sutartį ieškove su atsakovu sudarė ne tiesiogiai, o per savo atstovą — trečiąjį asmenį. Teismas, spręsdamas dėl sutarties teisėtumo, vertino ne trečiojo asmens valią, o tik ieškovės veiksmus bei elgesį sudarant sutartį. Teismo išvada, kad sudarant sutartį atsakovas negalėjo panaudoti apgaulės ieškovės atžvilgiu, nes ši tiesiogiai nedalyvavo sutarties sudarymo metu ir nekontaktavo su juo, nepagrįsta.

2. Dėl CK 1.91 straipsnio aiškinimo ir taikymo

Apeliacinės instancijos teismas visiškai nepagrįstai sprendė, kad pagal ieškovės nurodytą CK 1.91 straipsnio 5 dalį nėra pagrindo tenkinti ieškinį. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad ieškovės valia buvo pelningai perduoti jai nuosavybės teise priklausantį automobilį, o trečiasis asmuo veikė ieškovės interesais. Atsakovo siekis buvo perimti ieškovės automobilį už trečiojo asmens skolas atsakovui. Taip pat nustatyta, kad: buvo pateikta vieša oferta pirkti automobilį; po sutarties pasirašymo atsakovui automobilio rakteliai bei automobilis nebuvo perduoti; atsakovas, neatskleidęs trečiajam asmeniui savo tikrųjų ketinimų, pasisavino automobilio raktelius bei pasišalino su šiuo automobiliu iš sutarties sudarymo vietos; ieškove ir trečiasis asmuo iš karto kreipėsi į teisėsaugos institucijas dėl automobilio vagystės. Apeliacinės instancijos teismas nepaneigė šių pirmosios instancijos teismo byloje nustatytų aplinkybių.

3. Dėl nukrypimo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos

Teismas netinkamai aiškino ir taikė CK 1.91 straipsnį bei 2.133 straipsnio 4 dalį, todėl priėmė nepagrįstą sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad pagal CK 1.91 straipsnį apgaulė — tai sandorį sudarančio asmens tyčinis suklaidinimas dėl esminių sandorio aplinkybių, kuris gali reikštis aktyviais veiksmais, taip pat svarbių sandorio aplinkybių nuslėpimu, sąmoningai siekiant galutinio tikslo — sudaryti sandorį. Apgaule galima pripažinti tik tokius tyčinius veiksmus, kurie turi lemiamą įtaką šalies valiai susiformuoti, kai reiškiamas reikalavimas pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės sudarytą sandorį, byloje turi būti tiriama ir vertinama, ar atsakovas atliko tyčinius nesąžiningus veiksmus (tyčia pranešė tikrovės neatitinkančias žinias arba nutylėjo svarbias aplinkybes dėl esminių sudaromo sandorio elementų, siekdamas suklaidinti ieškovą), dėl kurių ieškovas buvo paskatintas sudaryti ne tokį sandorį, kokį

jis iš tikrųjų siekė sudaryti, taip pat turi būti tiriamas ir vertinamas ieškovo elgesys tiek prieš sandorio sudarymą, tiek ir sudarant sandorį bei po sandorio sudarymo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. liepos 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje J.T., V.T. v. UAB „Vilvatėja“, bylos Nr. 3K-3-306/2007). Sutartis aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus, o ne vien remiantis pažodiniu sutarties teksto aiškinimu. Taip pat sutarties sąlygos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes. Aiškinant sutartį taip pat turi būti atsižvelgiama į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas reikšmingas aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje AB Turto bankas v. UAB „Vaidlūvė“ ir kt., bylos Nr. 3K-3-406/2000; 2006 m. sausio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Amplitudė“ v. UAB „Radijo elektroninės sistemos“ ir kt., bylos Nr. 3K-3-47/2006; kt.).

Šioje byloje teisiškai reikšmingas atsakovo ir trečiojo asmens (ieškovės atstovo) veiksmų bei elgesio įvertinimas. Apeliacinės instancijos teismas vertino sutarties teisėtumą tik ieškovės ir atsakovo tarpusavio santykio aspektu, nurodydamas, jog atsakovės elgesys laikytinas nerūpestingu, tačiau visiškai nepagrįstai nevertino trečiojo asmens valios (elgesio ir veiksmų) sudarant sutartį, atsakovo apgaulės trečiojo asmens atžvilgiu, nepasisakė dėl pirmosios instancijos teismo nustatytų aplinkybių, nepaneigė jų. Nagrinėjant bylą nustatyta, kad: ieškovės tikroji valia buvo pelningai parduoti automobilį; ieškovės ir atsakovo nesaistė jokie prievoliniai santykiai; ieškovė nesiekė perduoti automobilį atsakovui už galimas trečiojo asmens skolas atsakovui. Be to, teismai nenustatė trečiojo asmens ir atsakovo piktavališko susitarimo fakto. Pirmosios instancijos teismas tinkamai ir objektyviai įvertino trečiojo asmens valią. Šalies nerūpestingumas negali pateisinti kito sutarties kontrahento nesąžiningumo, t. y. panaudotos apgaulės sudarant sandorį. Kitaip būtų paneigtas esminis teisės principas — „iš neteisės teisė nekyla“ (ex iniuria ius non oritur).

4. Dėl CPK 263 straipsnio 1 dalies ir 270 straipsnio 4 dalies pažeidimų.

Teismas privalo ne tik išvardyti įrodymus, bet ir išdėstyti jų turinį, nurodydamas įrodomąją reikšmę, taip pat pasisakyti dėl kiekvieno šalies argumento bei įrodymo, kurie, objektyviai vertinant, gali turėti esminių padarinių bylos baigčiai (CPK 270 straipsnio 4 dalis).

Teisėtas ir pagrįstas teismo sprendimas (CPK 263 straipsnio 1 dalis) reiškia, kad nagrinėdamas bylą teismas laikosi dispozityvumo ir rungimosi principų, įrodymų rinkimo ir vertinimo taisyklių bei privalo išsiaiškinti visas aplinkybes, reikšmingas bylai, argumentuoti, kodėl atmetami kurie nors įrodymai. Teismas taip pat privalo nurodyti argumentus, kuriais grindžia savo išvadas.

Apeliacinės instancijos teismas sprendime nenurodė ir nenustatė pirmosios instancijos teismo padarytų proceso teisės normų pažeidimo ar netinkamo materialiosios teisės normų aiškinimo ir taikymo, nepateikė jokių motyvų dėl CK 2.133 straipsnio 4 dalies netaikymo byloje, atsisakymo vertinti trečiojo asmens valią sudarant sutartį.

Atsiliepime į kasacinį skundą atsakovas prašo palikti galioti Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gruodžio 17 d. sprendimą ir nurodo tokius esminius nesutikimo su ieškovės kasaciniu skundu argumentus:

1. Dėl CK 2.133 straipsnio 4 dalies aiškinimo ir taikymo

Teismas pakankamai dėmesio skyrė būtent trečiojo asmens veiksams bei galimiems šių veiksmų motyvams, ir, byloje nesant jokių objektyvių duomenų dėl neva atsakovo panaudotos apgaulės, priėmė teisėtą bei pagrįstą sprendimą. Kilus ginčui dėl neva apgaulės būdu sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu, įrodinėjimo pareiga tenka prašančiam sandorį pripažinti negaliojančiu asmeniui, šiuo atveju — ieškovei. Ji nepateikė įrodymų, patvirtinančių, jog egzistuoja aplinkybės, dėl kurių automobilio pirkimo-pardavimo sutartis pripažintina negaliojančia.

Sandoris civilinėje teisėje yra valios aktas, sąmoningai nukreiptas tam tikram teisiniam rezultatui pasiekti. Kiekvieno žmogaus valios veiksmo priežastis yra jo ūkiniai, ekonominiai, buitiniai, kultūriniai ir kiti poreikiai. Jie nulemia norą sudaryti sandorį. Valiai susiformuoti svarbią reikšmę turi tikslas ir motyvai. Dvišaliam sandoriui sudaryti būtina, kad jo dalyviai išreikštų savo valią, kad jų valią žinotų kita sandorio šalis. Dėl to sandorio šalių valia turi būti išreiškiamą įstatyme nustatyta forma. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Š. K. v. V. R., bylos Nr. 3K-3-478/2003). Ieškovė nepateikė įrodymų, paneigiančių rašytinėje sutartyje nurodytus faktus bei patvirtinančių, kad ieškovė ir atsakovas sudarydami sutartį siekė kitų tikslų, nei nurodyta sutartyje. Ieškovės valia buvo parduoti automobilį ir tai ji įgyvendino be atsakovo apgaulingos įtakos.

Galimybė sandorį pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės priklauso nuo nustatymo, ar buvo subjekto valios yda, o jei buvo, ar jos atsiradimas priklausė nuo kitos sandorio šalies ar trečiojo asmens nesąžiningų veiksmų, ar valios ydos priežastis buvo paties asmens klaidingas suvokimas dėl sudaromo sandorio aplinkybių, galimų padarinių ir pan. Ieškovė neįrodė, kad atsakovas žadėjo trečiajam asmeniui pelningai parduoti automobilį, tačiau to nepadarė, nesumokėjo pinigų ir automobilį pasisavino. Nutraukiant ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje buvo nustatyta, kad sutartis sudaryta laisva valia, ieškovės ir atsakovo abipusiu susitarimu. Ieškovė ir trečiasis asmuo turėjo tikslą parduoti automobilį. Nepavykus to padaryti ir atsižvelgus į tai, kad trečiasis asmuo buvo atsakovui skolingas, sutarta, jog automobilį nupirks atsakovas, taip bus užskaityta skola, o atsakovas sumokės automobilio vertės ir skolos skirtumą, kas ir buvo padaryta. Baudžiamojoje byloje surinkti įrodymai bei priėtos išvados turi tiesioginę įtaką šioje byloje pareikštų reikalavimų pagrįstumo nustatymui.

Jei asmuo yra turto valdytojas, jo valdymas laikomas atsiradusiu sąžiningai, kol neįrodyta priešingai (CK 4.26 straipsnio 2 dalis). Nesąžiningumą turi įrodyti tai teigiantis asmuo (CPK 178 straipsnis). Asmens nesąžiningumas siejamas su žinojimu ar turėjimu žinoti apie kitų asmenų interesus ar galimas teisių įgijimo kliūtis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje T. N. S. v. J. N. ir kt., bylos Nr. 3K-3-328/2006). Ieškovė nepateikė jokių teisiškai pagrįstų argumentų bei juos patvirtinančių įrodymų, kurie duotų pagrindą prielaidai dėl atsakovo nesąžiningumo. Faktas, kad trečiasis asmuo automobilio pirkimo-pardavimo sandorio sudarymu užskaitė savo skolas atsakovui, negali būti pagrindas pripažinti atsakovą kaltu dėl neva apgaulės būdu sudaryto sandorio.

2. Dėl CPK 270 straipsnio 4 dalies pažeidimų

Apeliacinės instancijos teismo pareiga tinkamai motyvuoti sprendimą reiškia, kad apeliacinės instancijos teismas privalo išanalizuoti visus apeliacinio skundo faktinius ir teisinius argumentus ir į visus juos motyvuotai atsakyti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2003 m. spalio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje G. L. v. UAB „Kaišiadorių žalvarnis“, AB „Alytaus gelžbetonis“, bylos Nr. 3K-3-974/2003; 2003 m. lapkričio 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. P. v. Vilniaus miesto savivaldybė ir kt., bylos Nr. 3K-3-1114/2003; 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. U. v. UAB „Baltijos TV“, bylos Nr. 3K-3-1181/2003; 2005 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB DK „Lindra“ v. V. B. IĮ, bylos Nr. 3K-3-169/2005). Priimdamas 2012 m. gruodžio 17 d. sprendimą, apeliacinės instancijos teismas atsakė ir pasisakė dėl atsakovo pateikto apeliacinio skundo motyvų, taigi tinkamai įvykdė CPK 270 straipsnio 4 dalies reikalavimus.

Teisėjų kolegija konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

CPK 353 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kasacinės instancijos teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstą nutartį teisės taikymo aspektu, kartu yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų nustatytų faktinių bylos aplinkybių. Pagal CPK 346 straipsnio 2 dalies 1 punktą pagrindas peržiūrėti bylą kasacine tvarka yra materialiosios ar proceso teisės normų pažeidimas, turintis esminės reikšmės vienodam teisės aiškinimui ir taikymui, jeigu šis pažeidimas galėjo turėti įtakos neteisėtos nutarties priėmimui. Pagal CPK 346 straipsnio 2 dalies 2 punktą galimas teismo sprendimo peržiūrėjimas, jeigu skundžiamame sprendime teismas nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos.

Dėl sandorio, sudaryto per atstovą dėl apgaulės, pripažinimą negaliojančiu reglamentuojančių teisės normų (CK 1.91 straipsnio 1 dalis, 5 dalis, 2.133 straipsnio 4 dalis) aiškinimo ir taikymo.

Nagrinėjamoje byloje kasatorė prašo apginti jos teises, remdamasi bendrosiomis teisės normomis, reglamentuojančiomis dėl apgaulės sudaryto sandorio pripažinimą negaliojančiu, bei specialiąja teisės norma, reglamentuojančia per atstovą sudaryto sandorio pripažinimą negaliojančiu apgaulės pagrindu.

Sandoris civilinėje teisėje yra valios aktas, sąmoningai nukreiptas tam tikram teisiniam rezultatui pasiekti. Kiekvieno žmogaus valios veiksmo priežastis yra jo ūkiniai, ekonominiai, buitiniai, kultūriniai ir kiti poreikiai. Jie nulemia norą sudaryti sandorį. Šis žmogaus noras sudaryti sandorį vadinamas jo vidine valia. Jai susidaryti (susiformuoti) svarbią reikšmę turi tikslas ir motyvai. Dvišaliame sandoriui sudaryti būtina, kad jo dalyviai išreikštų savo valią, kad jų valią žinotų kita sandorio šalis. Sandorio šalių valia turi būti išreiškiamą įstatyme nustatyta forma. Šiuo atveju išorinės valios išreiškimas turi atitikti vidinį — tikrąjį valios turinį. Netiksliai arba iškreiptai išreikšus vidinės valios turinį, gali atsirasti kliūčių sandoriui sudaryti arba kilti ginčų tarp sandorio dalyvių dėl jo galiojimo. Dėl šių priežasčių valios išreiškimas yra vienas svarbiausių kiekvieno sandorio elementų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Š. K. v. V. R., bylos Nr. 3K-3-478/2003).

Pagal CK 1.91 straipsnio 1 dalį sandoriai, turintys valios trūkumų, taip pat sudaryti dėl apgaulės, gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais pagal nukentėjusiojo ieškinį. Dėl šios teisės normos aiškinimo ir taikymo kasacinis teismas yra ne kartą pasisakęs. Apgaulė CK 1.91 straipsnio prasme — tai sandorį sudarančio asmens tyčinis suklaidinimas dėl esminių sandorio aplinkybių, kuris gali reikštis aktyviais veiksmais, taip pat svarbių sandorio aplinkybių nuslėpimu, sąmoningai siekiant galutinio tikslo — sudaryti sandorį. Apgaule galima pripažinti tik tokius tyčinius veiksmus, kurie turi lemiamą įtaką šalies valiai susiformuoti. Kai reiškiamas reikalavimas pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės sudarytą sandorį, byloje turi būti tiriama ir vertinama, ar atsakovas atliko tyčinius nesąžiningus veiksmus (tyčia pranešė tikrovės neatitinkančias žinias arba nutylėjo svarbias aplinkybes dėl esminių sudaromo sandorio elementų, siekdamas suklaidinti ieškovo), dėl kurių ieškovas buvo paskatintas sudaryti ne tokį sandorį, kokį jis iš tikrųjų siekė sudaryti, taip pat turi būti tiriamas bei vertinamas ir ieškovo elgesys tiek prieš sandorio sudarymą, tiek ir sudarant sandorį bei po sandorio sudarymo. Sprendžiant dėl apgaulės konstatavimo, abiejų šalių veiksmai turi būti vertinami vadovaujantis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje J. K. v. S. K., bylos Nr. 3K-3-1008/2001; 2002 m. sausio 21 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje V. S. v. L. K., bylos Nr. 3K-3-353/2002; 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje A. P. v. E. Š., bylos Nr. 3K-3 760/2003; 2006 m. gruodžio 11 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje I. Š. firma „InSpe“

v. UAB „Folis“, bylos Nr. 3K-3-640/2006; 2007 m. liepos 5 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje V. S. v. UAB „Vilvatėja“, bylos Nr. 3K-3-306/2007; 2008 m. kovo 26 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje A. T. v. UAB „Serneta“, bylos Nr. 3K-3-189/2008; 2008 m. spalio 27 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje A. T. v. UAB „Serneta“, bylos Nr. 3K-3-458/2008; 2008 m. gruodžio 22 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje V. Č. v. H. L., bylos Nr. 3K-3-609/2008; 2013 m. balandžio 26 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje D. T. v. V. G., bylos Nr. 3K-3-264/2013; kt.). Dėl apgaulės sudarytą sandorį galima pripažinti negaliojančiu, kai apgaulės veiksmus atliko kitas sandorio dalyvis ar šiam žinant — kitas asmuo, ir apgaulė lėmė sandorio sudarymą, t. y. nesant apgaulės, sandoris nebūtų sudarytas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje J. K. v. S. K., bylos Nr. 3K-3-1008/2001; 2003 m. rugsėjo 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. P. v. E. Š., bylos Nr. 3K-3-760/2003; 2006 m. kovo 6—d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. P. v. AB bankas „Nord/LB Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-134/2006; 2007 m. balandžio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G. B., bylos Nr. 3K-3-145/2007). Apgaulės atveju sudarytas sandoris yra ne sandorio šalies laisvos valios išraiškos, o kitos sandorio šalies ar trečiojo asmens nesąžiningų veiksmų rezultatas. Jeigu apgaulės nebūtų buvę, apgautoji sandorio šalis sandorio arba apskritai nebūtų sudariusi, arba būtų sudariusi jį visiškai kitokiomis sąlygomis. Dėl to taikant 1964 m. CK 57 straipsnį (2000 m. CK 1.91 straipsnį) būtina analizuoti apgautosios sandorio šalies valios formavimosi procesą, jos tikruosius ketinimus, aiškintis, ar ji suvokė tikrąją sandorio, atskirų jo sąlygų esmę, ar sprendimą dėl sandorio sudarymo ar atskirų jo sąlygų priėmė savarankiškai, ar veikiama kitų, pašalinių veiksnių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. S. v. L. K., bylos Nr. 3K-3-353/2002; 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. A. v. O. N., bylos Nr. 3K-3-1125/2003). Apgaulė gali pasireikšti tik tyčia ir tam, kad būtų pripažintas sandoris negaliojančiu kaip sudarytas dėl apgaulės, būtina nustatyti tyčinius veiksmus, kurie gali pasireikšti tiek tylėjimu, tiek aktyviais veiksmais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“, bylos Nr. 3K-3-640/2006; 2007 m. liepos 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. S. v. UAB „Vilvatėja“, bylos Nr. 3K-3-306/2007; 2008 m. kovo 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. T. v. UAB „Serneta“, bylos Nr. 3K-3-189/2008). Tais atvejais, kai byloje nustatoma, kad atsakovas suklaidino ieškovą, tačiau ne tyčia, o neturėdamas tikslo apgauti, ir kad suklydimas turi esminę reikšmę, teismas, laikydamasis įstatymo reikalavimų, gali sandorį, kurį prašoma pripažinti negaliojančiu kaip sudarytą dėl apgaulės, t. y. CK 1.91 straipsnyje nustatytu pagrindu, pripažinti negaliojančiu kaip sudarytą dėl suklydimo, t. y. CK 1.90 straipsnyje nustatytu pagrindu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. S. v. UAB „Vilvatėja“, bylos Nr. 3K-3-306/2007). Nagrinėjant civilines bylas, susijusias su sandorių, sudarytų dėl apgaulės, pripažinimu negaliojančiais, turi būti remiamasi sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principais, siekiant prioritetiškai ginti apgautosios, o ne nesąžiningos šalies, panaudojusios apgaulę, interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. S. v. L. K., bylos Nr. 3K-3-353/2002). Susitarimas gali būti pasiekiamas tik sąmoningais, valingais veiksmais derinant abiejų šalių pozicijas ir gali būti laikomas pasiektu tik tada, kai abi šalys įsitikinusias, jog kita šalis jį suvokė ir įsipareigojo jo laikytis. Jei viena šalis nežino kitos šalies pozicijos dėl jos pasiūlytų sąlygų priimtumo, konstatuoti susitarimą kaip aiškiai išreikštą šalių valios suderinimą nėra pagrindo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje likviduojama UAB „Tradicija“ v. UAB „LNTV“, V. P., bylos Nr. 3K-3-353/2011).

Sandorius asmenys turi teisę sudaryti asmeniškai arba per atstovus (CK 2.132 straipsnio 1 dalis). Sandoris, kurį kito asmens vardu sudaro neturintis teisės sudaryti sandorį asmuo arba asmuo, viršydamas

suteiktas teises, sukuria, pakeičia ir panaikina teises bei pareigas atstovaujamajam tik tuo atveju, kai atstovaujamas po to pritaria visam šiam sandoriui arba viršijančiai teises jo daliai; paskesnis atstovaujamojo pritarimas sandorį padaro galiojantį nuo jo sudarymo (CK 2.136 straipsnio 1 dalis, 2 dalis). Esant atstovavimo santykiams, atstovas privalo elgtis sąžiningai, veikti pagal įgaliojimus, ginti atstovaujamojo interesus ir teises, neveikti priešingai atstovaujamojo interesams, vengti interesų konflikto (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Red2“ v UAB „Anšilas“, bylos Nr. 3K-3-312/2013).

Jeigu ginčijamas dėl apgaulės per atstovą sudaryto sandorio galiojimas, pagal CK 2.133 straipsnio 4 dalį, šio fakto egzistavimas ar neegzistavimas nustatomas atsižvelgiant į atstovo valią. Teisėjų kolegija sprendžia, kad, sistemiškai analizuojant CK 1.91 straipsnį, kasacinio teismo pateiktus šio straipsnio išaiškinimus nagrinėjamoje byloje aktualiu (sandorio, sudaryto dėl apgaulės, pripažinimo negaliojančiu) klausimu ir CK 2.133 straipsnio 4 dalį, darytina išvada, jog byloje, kuriose reikalaujama pripažinti per atstovą dėl apgaulės sudarytą sandorį, būtina analizuoti ne tik sandorio šalių valią, bet ir atstovo valią. Teisėjų kolegija išaiškina, kad, nustatinėdami atstovo valią, teismai turi vadovautis bendrosiomis taisyklėmis, kurios kasacinio teismo jau yra suformuluotos, aiškinant sandorio, sudaryto dėl apgaulės, pripažinimą negaliojančiu (CK 1.91 straipsnio 1 dalis). Taip pat būtina nustatyti, ar nukentėjusios šalies valia ir jos atstovo valia sutapo, kurioje sandorio sudarymo stadijoje ši valia galėjo būti iškreipta.

Teisėjų kolegija konstatuoja, kad visų pirma nagrinėjamos bylos atveju, sprendžiant klausimą dėl CK 2.133 straipsnio 4 dalies taikymo, būtina kvalifikuoti ieškovės ir trečiojo asmens santykius, t. y. nustatyti, ar ieškovė ginčo sandorį sudarė per atstovą, ar buvo atstovavimo santykiai.

Ieškovė prašė taikyti sandorių negaliojimo institutą, siekdama apginti savo pažeistą nuosavybės teisę į automobilį. Nors byloje nėra duomenų, kad ieškovė būtų išdavusi įgaliojimą trečiajam asmeniui veikti jos vardu sudarant automobilio pirkimo-pardavimo sandorį, kasacinio teismo teisėjų kolegija sprendžia, jog realiai būtent tokie (atstovavimo) santykiai saistė ieškovę ir trečiąjį asmenį. Ši išvada darytina atsižvelgus į pirmosios instancijos teismo nustatytą aplinkybių ir byloje esančių įrodymų visumą. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad atstovavimo fakto neginčijo nei šios bylos šalys, nei trečiasis asmuo, taip pat pažymi, jog šiuo konkrečiu atveju pirmiau nurodyta išvada darytina nepaisant to, kad automobilio pirkimo-pardavimo sutartyje yra ne trečiojo asmens, o pačios ieškovės parašas. Taigi teisėjų kolegija konstatuoja, kad faktas, jog ieškovė ginčo sandorį sudarė per atstovą, yra nustatytas, tai padarė pirmosios instancijos teismas. Būtent pirmosios instancijos teismas sprendime nurodė, kad atsakovas pasinaudojo ieškovės ir trečiojo asmens pasitikėjimu, kad neatskleidė nei ieškovei, nei trečiajam asmeniui savo tikrųjų ketinimų. Taigi pirmosios instancijos teismas netiesiogiai konstatavo atstovavimo santykių buvimą.

Konstatavusi, kad ginčo sandoris nagrinėjamoje byloje yra sudarytas per atstovą, teisėjų kolegija pažymi, jog nagrinėjamoje byloje sprendžiant klausimą dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu esant valios trūkumų, t. y. dėl apgaulės, būtina taikyti CK 2.133 straipsnio 4 dalį ir atsižvelgti į atstovo (šiuo atveju — trečiojo asmens) valią.

Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad per įgaliotinį ieškovė veikė siekdama konkretaus tikslo — pelningai parduoti jai nuosavybės teise priklausantį automobilį, taip pat, kad šis ieškovės tikslas nebuvo įgyvendintas, t. y. ieškovei nebuvo sumokėta ta automobilio kaina, kurios ji tikėjosi pasirašydama tuščius pirkimo-pardavimo sutarties blankus; atsakovas įgijo ginčo automobilį, taip įgyvendindamas savo, tačiau ne ieškovės, tikslą — perimti automobilį už trečiojo asmens skolas atsakovui; byloje nėra įrodymų, patvirtinančių, jog ieškovei buvo sumokėtas automobilio vertės ir tariamo trečiojo asmens skolos atsakovui skirtumas. Nustatęs šias aplinkybes bei tai, kad atsakovas pasinaudojo jį, trečiąjį asmenį bei ieškovę saisčiusiais fiduciariniais santykiais, taip pat ištyręs, kuo pasireiškė atsakovo tyčiniai nesąžiningi veiks-

mai, pirmosios instancijos teismas priėjo prie išvados, jog ginčo sandoris buvo sudarytas dėl apgaulės. Pirmosios instancijos teismas išsamiai analizavo byloje esančius rašytinius įrodymus, byloje dalyvaujančių asmenų bei liudytojų parodymus, vadovavosi sutarčių aiškinimo taisyklėmis, kasacinio teismo išaiškinimais dėl tokio pobūdžio bylose privalomų tirti ir vertinti pirmiau išsamiai aprašytų aplinkybių. Tačiau teisėjų kolegija pažymi, kad žemesniųjų instancijų teismai išsamiai netyrė ir nevertino trečiojo asmens — ieškovės įgaliotinio valios, o tai daryti privalėjo pagal CK 2.133 straipsnio 4 dalį.

Nors nė vienas iš bylą nagrinėjusių teismų nenurodė, kad nagrinėjant šalių ginčą taikytina CK 2.133 straipsnio 4 dalis, vis dėlto pirmosios instancijos teismas iš dalies šia teisės norma vadovavosi, nes kitų aplinkybių nustatinėjimo kontekste netiesiogiai nurodė, jog ieškovės ir trečiojo asmens valia sutapo. Tokia išvada darytina atsižvelgus į pirmiau nurodytas pirmosios instancijos teismo sprendime nustatytas aplinkybes, jog atsakovas pasinaudojo ieškovės ir trečiojo asmens pasitikėjimu, nei ieškovei, nei trečiajam asmeniui neatskleidė savo tikrųjų ketinimų. Apeliacinės instancijos teismas visiškai nevertino trečiojo asmens valios, lakoniškai pasisakė tik dėl ieškovės veiksmų vertinimo, kaip nerūpestingų, patiklių; nepagrįstai ignoravo įstatyme nustatytą pareigą atsižvelgti į trečiojo asmens valią.

Teisėjų kolegija taip pat konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas nesivadovavo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais dėl sutarčių aiškinimo taisyklių. Kasacinis teismas šiuo klausimu formuoja praktiką, kad, siekiant nustatyti tikruosius šalių ketinimus, dažniausiai nepakanka remtis vien lingvistiniu sutarties nuostatų aiškinimu, būtina nustatyti ir įvertinti reikšmingų aplinkybių visumą: kokia yra sutarties esmė, tikslas, kaip elgėsi šalys, sudarydamos sutartį ir po jos sudarymo, koks yra sutarties sąlygų tarpusavio ryšys ir kt. (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 21 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje K. D. v. A. B. ir kt., bylos Nr. 3K-3-561/2011). Apeliacinės instancijos teismas sprendime nurodė, kad ieškovė nepateikė įrodymų, paneigiančių faktus, nurodytus rašytinėje sutartyje, ir konstatavo, kad ieškovės reikalavimai nepagrįsti.

Teisėjų kolegija pažymi, kad apeliacinės instancijos teismas nesivadovavo ir pirmiau pateiktais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais, susijusiais su bylą, kuriose reiškiamas reikalavimas pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės sudarytą sutartį, nagrinėjimu: netyrė, ar sandorio dalyviai aiškiai išreiškė valią sudaryti sandorį būtent tokiomis sąlygomis, kokios įtrauktos į ginčo sutartį; ar išorinės valios išreiškimas (rašytinė sutartis) atitiko tikrąjį šalių ir trečiojo asmens valios turinį; ar nebuvo atsakovo tyčinių suklaidinimo veiksmų dėl esminių sutarties sąlygų ir, jei buvo, kaip jie pasireiškė (neveikimu; aktyviais veiksmais); ar sandorio šalys bei trečiasis asmuo buvo sąžiningi; netyrė ir nevertinio sandorio šalių bei trečiojo asmens veiksmų prieš, per ir po sandorio sudarymo, vadovaudamasis protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principais.

Nurodytomis aplinkybėmis teisėjų kolegija sutinka su kasacinio skundo argumentais ir konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas šią bylą, nepagrįstai netaikė CK 2.133 straipsnio 4 dalies, be to, nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, formuojamos sutarčių aiškinimo bei sandorių, sudarytų dėl apgaulės, pripažinimo negaliojančiais srityse.

Pirmosios instancijos teismas sprendė, kad atsakovas buvo nesąžiningas, ginčo sandorio sudarymą lėmė atsakovo apgaulė ieškovės ir trečiojo asmens atžvilgiu, konstatavo, kad, jei ne apgaulė, sandoris, toks, koks buvo įformintas rašytinėje sutartyje, nebūtų buvęs sudarytas, nes, kaip jau minėta, šiuo sandoriu buvo įgyvendinta ne ieškovės ar trečiojo asmens, o tik atsakovo valia. Pirmosios instancijos teismas pagrįstai prioritetiškai gynė ieškovės interesus; įvertinęs byloje esančių įrodymų visumą, konstatavo, kad pakanka įrodymų, patvirtinančių, jog ieškovė nebuvo informuota apie ginčo sandorio esmines sąlygas (tai, kad kita sandorio šalis yra atsakovas, o sandorio kaina neatitinka tos, kurią ieškovė pagrįstai tikėjosi gauti, nes iš pastarosios kainos išskaičiuotos trečiojo asmens neva atsakovui turimos skolos), atsakovas

žinojo ieškovės poziciją, žinojo, kad turtas yra registruotas šios vardu ir, kad neturi jokių skolinių įsipareigojimų, sąmoningai nuslėpė esmines sandorio sąlygas, kas šalia kitų aplinkybių patvirtina atsakovo nesąžiningumą ir tyčią.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką dėl CPK normų, reglamentuojančių įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo, ne kartą yra pažymėjęs, kad įrodymų vertinimas pagal CPK 185 straipsnį reiškia, jog bet kokios informacijos įrodomąją vertę nustato teismas pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais. Pagal CPK 176 straipsnio 1 dalį įrodinėjimo tikslas — tai teismo įsitikinimas, pagrįstas byloje esančių įrodymų tyrimu ir įvertinimu, kad tam tikros aplinkybės, susijusios su ginčo dalyku, egzistuoja arba neegzistuoja, t. y. faktą galima pripažinti įrodytu, jeigu byloje esančių įrodymų, kuriuos visapusiškai įvertino teismas, pagrindu susiformuoja teismo įsitikinimas, kad faktas buvo. Teismas civilinei bylai reikšmingas aplinkybes nustato remdamasis įrodymais. Įrodymai — civilinei bylai reikšmingi faktiniai duomenys, gauti CPK 177 straipsnio 2 dalyje išvardytomis įrodinėjimo priemonėmis. Ar tam tikros aplinkybės, susijusios su ginčo dalyku, egzistavo arba neegzistavo, teismas sprendžia ištyręs ir įvertinęs byloje esančius įrodymus. Jeigu pateikti įrodymai leidžia teismui padaryti išvadą, kad tam tikri faktai egzistavo, teismas pripažįsta tuos faktus nustatytais. Teismas privalo tirti kiekvieną byloje priimtą įrodymą ir įvertinti dalyvaujančių byloje asmenų argumentus apie to įrodymo sąsają, leistinumą, patikimumą ir įrodomąją reikšmę. Įrodinėjimo proceso baigiamasis etapas yra įrodymų įvertinimas. Įvertindamas įrodymus, teismas turi įsitikinti, ar pakanka įrodymų reikšmingoms bylos aplinkybėms nustatyti, ar tinkamai šalims buvo paskirstyta įrodinėjimo pareiga, ar įrodymai turi ryšį su įrodinėjimo dalyku, ar jie leistini, patikimi, ar nebuvo pateikta suklastotų įrodymų, ar nepaneigtos pagal įstatymus nustatytos prezumpcijos, ar yra prejudicinių faktų; taip pat reikia įvertinti kiekvieną įrodymą ir įrodymų visetą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje A. M. v. DUAB „Baltijos garantas“, bylos Nr. 3K-3-98/2008; 2009 m. liepos 31 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje BUAB „Vombatas“ v. A. Š., bylos Nr. 3K-3-335/2009; 2009 m. gruodžio 22 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje A. I. G. v. Kauno miesto savivaldybė, bylos Nr. 3K-3-588/2009; 2010 m. liepos 2 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje R. Ž. v. M. P. ir kt., bylos Nr. 3K-3-316/2010; kt.). Teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas netyrė ir nevertino byloje esančių įrodymų visumos, nesilaikė įrodymų naštos paskirstymo taisyklių, taip pažeidė CPK normas, reglamentuojančias įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą. Kartu teisėjų kolegija sutinka su kasacinio skundo argumentu, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė CPK 263 straipsnio 1 dalį bei 270 straipsnio 4 dalį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad pagal CPK 263 straipsnį teismo sprendimas turi būti teisėtas ir pagrįstas. Teisėtumas reiškia, kad teismo sprendimas turi būti grindžiamas galiojančia teise, o pagrįstumas — kad teisė buvo taikyta teismo nustatytiems faktams, kurie nustatyti įstatymo numatytais įrodymais, teisėtomis įrodinėjimo priemonėmis ir įrodymus tinkamai įvertinus (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 4 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje pagal pareiškėjų J. J. K. ir kt. pareiškimą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, bylos Nr. 3K-3-228/2007). Sprendimas atitinka teisėtumo ir pagrįstumo reikalavimus, jei teismas, išspręsdamas bylą, teisingai taiko materialiosios ir proceso teisės normas, o padarytos išvados atitinka įstatymo nustatyta tvarka konstatuotas byloje reikšmingas aplinkybes ir pagrįstos atitinkamomis teisės normomis. Proceso teisės normų pažeidimai, lemiantys neteisingą bylos išsprendimą, sudaro pagrindą aukštesnės instancijos teismui panaikinti byloje priimtą teismo sprendimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. P. ir kt. v. UAB „Tortela“, bylos Nr. 3K-3-131/2008). Pagal CPK 270 straipsnio 4 dalį, motyvuojamojoje sprendimo dalyje glausta forma

turi būti nurodoma: 1) teismo nustatytos bylos aplinkybės; 2) įrodymų, kuriais grindžiamos teismo išvados, vertinimas; 3) argumentai, dėl kurių teismas atmetė kuriuos nors įrodymus; 4) įstatymai ir kiti teisės aktai, kuriais teismas vadovavosi, bei kiti teisiniai argumentai. Apeliacinės instancijos teismo sprendimas neatitinka nurodytų teisėtumo, pagrįstumo, įrodymų vertinimo, motyvavimo reikalavimų. Apeliacinės instancijos teismas vertino pavienius įrodymus, ne jų visetą, todėl šio teismo padarytos išvados nėra pagrįstos visapusišku ir objektyviu visų reikšmingų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, o priimtas sprendimas negali būti laikomas pagrįstu ir teisėtu, juolab kad apeliacinės instancijos teismas nepasisakė dėl pirmosios instancijos teismo nustatytų aplinkybių ir padarytų išvadų pagrįstumo, nenurodė, kokios teisės normos buvo pažeistos priimant sprendimą.

Pagal CK 1.91 straipsnio 2 dalį, jeigu sandoris pripažintas negaliojančiu dėl vienos iš šio straipsnio 1 dalyje nurodytų priežasčių, tai antroji šalis privalo grąžinti nukentėjusiajam visa, ką ji yra gavusi pagal sandorį, o kai to negalima grąžinti, — atlyginti to vertę pinigais. Teisėjų kolegija pažymi, kad bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme, buvo pateiktas įrodymas, patvirtinantis, jog ginčo automobilį atsakovas perleido byloje nedalyvaujančiam asmeniui. Automobilio perleidimas kito savininko nuosavybėn įvyko iki pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo, tačiau teismas nusprendė taikyti restituciją natūra ir grąžinti ieškovei ginčo automobilį. Kadangi nurodytas turtas yra perleistas, restitucijos natūra taikymas šiuo atveju negalimas. Ieškovės ieškinio tenkinimo atveju būtina išspręsti klausimą dėl ginčo automobilio vertės atlyginimo pinigais, o tam būtina nustatyti ginčo automobilio vertę. Vertės nustatymo klausimas yra fakto klausimas, kurio bylą nagrinėję teismai neišsprendė, o kasacinės instancijos teismas nesprenžia (CPK 353 straipsnio 1 dalis).

Nurodytomis aplinkybėmis teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias sandorių, sudarytų per atstovą dėl apgaulės, pripažinimą negaliojančiais (CK 1.91 straipsnio 1 dalis, 5 dalis, 2.133 straipsnio 4 dalis), proceso teisės normas, reglamentuojančias įrodinėjimą (CPK 176, 185 straipsniai), teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą (CPK 263 straipsnio 1 dalis) bei motyvavimą (CPK 270 straipsnio 4 dalis), taip pat nukrypo nuo kasacinio teismo šių normų aiškinimo, todėl apeliacinės instancijos teismo sprendimas naikintinas. Kadangi teismo procesiniam sprendimui priimti nepakanka byloje esančių aplinkybių ir būtina nustatyti naujų aplinkybių, o kasacinis teismas fakto klausimų nesprenžia (CPK 353 straipsnio 1 dalis), tai byla perduotina nagrinėti iš naujo apeliacine tvarka (CPK 359 straipsnio 1 dalies 5 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 9 d. pažymą apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, kasacinis teismas patyrė 33,70 Lt tokių išlaidų. Kasaciniam teismui nusprendus, kad byla grąžintina apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, šalių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas paliktinas spręsti apeliacinės instancijos teismui kartu su kitų bylinėjimosi išlaidų paskirstymu (CPK 93, 96 straipsniai).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsniu,

nutaria:

Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gruodžio 17 d. sprendimą panaikinti ir perduoti šiam teismui bylą nagrinėti iš naujo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

4 užduotis

Perskaitykite Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartį (Civilinė byla Nr. 3K-3-218- 695/2015) ir atsakykite į pateiktus klausimus:

1. Kokiais teisiniais argumentais remdamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nutarė panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 26 d. nutartį ir palikti galioti Jurbarko rajono apylinkės teismo 2013 m. balandžio 19 d. sprendimą?

2. Kokie yra byloje pateikti Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai dėl sudaryto per atstovą sandorio padarinių (CK 2.133 straipsnio 6 dalis)?

2015 m. balandžio 16 d.

Vilnius

Teisėjų kolegija nustatė:

I. Ginčo esmė

Byloje kilo ginčas dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių sandorių, sudarytų be įgaliojimo, pripažinimo negaliojančiais pagrindus ir restitucijos taikymą, proceso teisės normų dėl įrodymų vertinimo aiškinimo ir taikymo.

Ieškovas nurodė, kad jis yra neįgalus, nuo 2006 metų negali suprasti savo veiksmų ir jų valdyti. Atsakovas A. D., pasinaudodamas ieškovo neįgalumu ir žinodamas, kad šis turi nekilnojamojo turto, įkalbėjo Jurbarko rajono 2-ojo notaro biuro notarą A. G. surašyti ir patvirtinti įgaliojimą parduoti nekilnojamąjį turtą. Įgaliojimas surašytas 2010 m. gruodžio 21 d. ieškovui būnant globos namuose. Įgaliojimą pasirašė V. J. ir J. J. Atsakovas A. D., turėdamas įgaliojimą, 2011 m. kovo 4 d. bei 2011 m. gegužės 23 d. pirkimo — pardavimo sutartimis pardavė ieškovui priklausantį nekilnojamąjį turtą (žemės sklypus, sodo pastatą). Už parduotą savo nekilnojamąjį turtą ieškovas jokių pinigų negavo. Sudarydami ginčijamus sandorius atsakovai žinojo arba turėjo žinoti, kad ieškovas negalėjo suprasti savo veiksmų ir jų valdyti, juolab kad V. J. yra atsakovo A. D. žmonos brolis, ir jis dalyvavo kaip liudytojas tvirtinant įgaliojimą, o A. D. yra aktyvus asociacijos „Sahadža joga Lietuva“ narys. Pačiame įgaliojime nurodyta, kad ieškovas yra neįgalus.

Ieškovas, atstovaujamas atstovo B. P., ieškiniu prašė teismo pripažinti negaliojančiu E. D. 2010 m. gruodžio 21 d. išduotą ir Jurbarko rajono 2-ojo notaro biuro notaro A. G. patvirtintą įgaliojimą atsakovui A. D.; pripažinti negaliojančia E. D. ir V. J. 2011 m. kovo 4 d. sudarytą ir notaro patvirtintą nekilnojamojo turto pirkimo — pardavimo sutartį, taikyti vienašalę restituciją, įpareigoti V. J. grąžinti ieškovui 0,0660 ha žemės sklypą, unikalus Nr. 9434-0007-0141, ir sodo pastatą, unikalus Nr. (duomenys neskelbtini), (duomenys neskelbtini) rajone, (duomenys neskelbtini) kaime; pripažinti negaliojančia E. D. ir „Sachadža Joga Lituanica“ 2011 m. gegužės 23 d. sudarytą ir Tauragės rajono 2-ojo notaro biuro notarės S. B. patvirtintą nekilnojamojo turto pirkimo — pardavimo sutartį, taikyti vienašalę restituciją natūra ir įpareigoti „Sachadža Joga Lituanica“ grąžinti ieškovui 3,4300 ha žemės sklypą, unikalus Nr. (duomenys neskelbtini), (duomenys neskelbtini) rajone, (duomenys neskelbtini) seniūnijoje, (duomenys neskelbtini) kaime, panaikinti šio turto registraciją Nekilnojamojo turto registre asociacijos „Sahadža joga Lietuva“ vardu.

Atsakovo teigimu, sandoriai buvo sudaryti, kol ieškovas įstatymų nustatyta tvarka nebuvo pripažintas neveiksniu, jie nebuvo skirti kitam sandoriui pridengti; ieškovas, suteikdamas įgaliojimą, visiškai suprato savo veiksmų reikšmę. Sandoriai sudaryti be apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo, be piktavališko susitarimo.

Tauragės rajono 2-ojo notaro biuro notarė S. B. nurodė, kad ieškovas neįvardijo, kokiais neteisėtais tyčiniaisiais ar neatsargiais veiksmais veikė notarė, patvirtindama prašomą pripažinti negaliojančiu 2011 m. gegužės 23 d. pirkimo — pardavimo sandorį. Šio sandorio sudarymo dieną ieškovas nebuvo pripažintas

neveiksniu. Net pagal 2013 m. kovo 22 d. atliktą Neveiksnių ir ribotai veiksmų asmenų registro patikrą nerasta įrašų apie ieškovo neveiksnumą. Sandorio sudarymo dieną įgaliojimas nebuvo panaikintas ar pripažintas negaliojančiu; įgaliojimo pagrindu atsakovas A. D. turėjo teisę veikti notaro biure, sudarydamas ginčo sandorį.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancių teismų sprendimo ir nutarties esmė

Jurbarko rajono apylinkės teismas 2013 m. balandžio 19 d. sprendimu ieškinį tenkino. Teismas nustatė, kad 2010 m. gruodžio 21 d. ieškovas patvirtino įgaliojimą atsakovui A. D. tvarkyti, valdyti ir disponuoti jam nuosavybės teise priklausančiu turtu, už ieškovą dėl ligos ir senatvės pasirašė V. J., stebint liudytojams J. J. ir V. J. 2012 m. gruodžio 21 d., atlikus teismo psichiatrinę ekspertizę, konstatuota, kad ieškovas įgaliojimo pasirašymo metu dėl psichikos sveikatos būsenos negalėjo teisingai suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti. Liudytojai bei trečiuoju asmeniu byloje buvęs R. D. patvirtino, kad po insulto ieškovas orientavosi sunkiai, suprato tik fiziologinius poreikius, nieko negalėjo pasakyti. Taigi teismas sprendė, kad ieškovo protiniai sugebėjimai įgaliojimo sudarymo metu buvo tokie, kad jis nesuvokė jų reikšmės ir padarinių, nesugebėjo išreikšti tikrosios savo valios, o atsakovas suvokė tokią ieškovo sveikatos būseną ir ja pasinaudojo.

Teismas, pripažindamas negaliojančia E. D. ir V. J. 2011 m. kovo 4 d. sudarytą žemės sklypų ir sodo pastato pirkimo — pardavimo sutartį ir taikydamas vienašalę restituciją, nurodė, kad ši sutartis buvo sudaryta nesiekiant sukurti realių teisinių santykių, pinigai už turtą perduoti nebuvo. Teismas, spręsdamas dėl 2011 m. gegužės 23 d. sandorio galiojimo, nurodė, kad sandoris apsimestinis, sudarytas nesiekiant sukurti realių teisinių santykių, pinigai už turtą ieškovui nebuvo perduoti. Atsakovas A. D., sudarydamas sandorį pagal gautą įgaliojimą, turėjo tikslą turtą perleisti kitiems asmenims, nes nebuvo jokio pagrindo turtą perduoti. A. D. turtą perleido bendrijai, kurios nariu pats yra, o tvirtinant įgaliojimą dalyvavo giminiškai ir draugai, ir vienas iš jų (atsakovas V. J.) net tariamai pirkto turtą.

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal atsakovų A. D. ir asociacijos „Sahadža joga Lietuva“ apeliacinius skundus, 2014 m. gegužės 26 d. nutartimi juos tenkino, panaikino pirmosios instancijos teismo dalį, kuria pripažinta negaliojančia 2011 m. gegužės 23 d. pirkimo — pardavimo sutartis ir taikyta vienašalė restitucija natūra, ir šį reikalavimą atmetė; pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis dėl bylinėjimosi ir kitų išlaidų; kitą pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą.

Kolegija nurodė, kad dėl ieškovo išduoto įgaliojimo pripažinimo negaliojančiu bei 2011 m. kovo 4 d. pirkimo — pardavimo sandorio ir taikytos restitucijos byloje ginčo nekilo.

Kolegija, spręsdama dėl 2011 m. gegužės 23 d. žemės sklypo pirkimo — pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia, vertino tai, kad šios sutarties šalys buvo ieškovas, atstovaujamas atsakovo A. D., ir asociacija „Sahadža joga Lietuva“, nusipirkusi ginčo žemės sklypą, o pagal CK 2.133 straipsnį vien įgaliojimo pripažinimas neteisėtu, pažeidžiančiu atstovaujamojo teisę ir panaikinimas nereiškė, jog savaime negaliojantys tapo visi atstovo sudaryti sandoriai (CK 1. 92 straipsnis). Kolegija pažymėjo, kad asociacija „Sahadža joga Lietuva“ buvo sąžiningas įgijėjas, kurio sąžiningumas byloje nenuginčytas, o sudarant 2011m. gegužės 23 d. pirkimo — pardavimo sutartį nebuvo jokių aplinkybių, kurios būtų suteikusios asociacijai pagrindą abejoti atsakovo A. D. įgaliojimų tinkamumu, nes ieškovo išduotas įgaliojimas buvo patvirtintas notaro ir nenuginčytas, jame įtvirtinta atsakovo teisė tvarkyti, valdyti ieškovui nuosavybės teise priklausančią nekilnojamąjį turtą ir juo disponuoti, atstovauti ieškovui įvairiose įstaigose, organizacijose, įgaliojimo galiojimo laikas nebuvo pasibaigęs. Kolegijos teigimu, atstovas atstovaujamojo vardu

negali sudaryti sandorių su pačiu savimi ar tuo asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, taip pat su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ir kitais artimais giminaičiais, todėl atsakovas A. D. galėjo ginčo žemės sklypą parduoti atsakovui „Sachadža Joga Lituanica“, nes jis buvo tik šios asociacijos narys. Dėl to pirmosios instancijos teismas neturėjo pagrindo pripažinti negaliojančia 2011 m. gegužės 23 d. pirkimo — pardavimo sutartį.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

Kasaciniu skundu ieškovas prašo panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 26 d. nutartį ir palikti galioti Jurbarko rajono apylinkės teismo 2013 m. balandžio 19 d. sprendimą, priteisti bylinėjimosi išlaidas.

Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

Dėl netinkamo materialiosios teisės normų taikymo. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė CK 1.95 straipsnio 1 dalį, nes įgaliojimą pripažinus negaliojančiu ab initio, reiškia, kad šio vienašalio sandorio niekada nebuvo, vadinasi, kasatoriaus įgaliojimų parduoti žemės sklypą atsakovas A. D. niekada neturėjo, todėl apeliacinės instancijos teismui nebuvo jokio pagrindo ginčo sandorį vertinti pagal CK 1.92 ir 2.133 straipsnius kaip sudarytą atstovui viršijus atstovaujamojo suteiktus įgaliojimus. Įgaliojimui esant pripažintam negaliojančiu ab initio, apeliacinės instancijos teismas turėjo vadovautis tik CK 2.133 straipsnio 6 dalimi, pagal kurią jeigu sandorį kito asmens vardu sudaro tokios teisės neturintis asmuo, tai sandoris sukelia padarinius atstovaujajam tik tuo atveju, kai pastarasis tokį sandorį patvirtina. Tokio patvirtinimo nesant, sandoris negalioja CK 1.80 straipsnio 1 dalies pagrindu. Teismas taip pat netinkamai taikė CK 1.73 straipsnio 2 dalį ir 1.76 straipsnio 1 dalį, nes ginčo sandoryje nebuvo kasatoriaus parašo, o atsakovui A. D. išduotą įgaliojimą pripažinus negaliojančiu ab initio, apeliacinės instancijos teismas turėjo spręsti, kad ginčo sandoris nebuvo pasirašytas vienos iš šalių (kasatoriaus). Pagal CK 1.80 straipsnio 1 dalį imperatyviosioms įstatymų normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Kadangi ginčo sandoris nebuvo pasirašytas kasatoriaus, tai apeliacinės instancijos teismas tokį sandorį turėjo pripažinti negaliojančiu ir pagal CK 1.80 straipsnio 1 dalį. Kasatorius, aiškindamas CK 2.133 straipsnį, teigia, kad sandoris, sudarytas atstovui neturint atstovaujamojo įgaliojimo, atstovaujajam nesukelia jokių teisinių padarinių, todėl toks sandoris negalioja. Kadangi ginčo šalis siejo prievoliniai, o ne daiktiniai teisiniai santykiai, tai ginčo santykiams spręsti neturėjo būti taikytos CK 4.96 straipsnio 2 dalies nuostatos, draudžiančios išreikalauti daiktą iš sąžiningo įgijėjo. CK 4.96 straipsnis taikomas tik kai daikto savininkas nėra sandorio šalis, o sandorį dėl jo daikto sudarė kitas asmuo savo vardu arba kai sandoris neteisėtai buvo sudarytas daikto savininko vardu, o daiktą įsigijęs pirkėjas kito sandorio pagrindu jį perleido trečiajam asmeniui, kurio su pirmuoju daikto savininku nesiejo jokie prievoliniai teisiniai santykiai. Taigi, apeliacinės instancijos teismas neturėjo jokio pagrindo remtis CK 4.96 straipsnio 2 dalimi ir pripažinti atsakovą asociaciją „Sahadža joga Lietuva“ sąžiningu žemės sklypo įgijėju. Juolab kad byloje nebuvo jokių įrodymų, jog atsakovas asociacija „Sahadža joga Lietuva“ už žemės sklypą būtų sumokėjęs sutartyje nurodytą kainą. Bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme atsakovas asociacija „Sahadža joga Lietuva“ pateikė dokumentus, kad atsakovui A. D. pervadė 7000 Lt (2027,34 Eur), tačiau šios pinigų sumos atsakovas A. D. kasatoriui nėra perdavęs, priešingai, pripažino, kad juos laiko užsienio banke. Šią aplinkybę atsakovas A. D. pripažino ir bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme metu. Teismas taip pat pažeidė CPK 185 straipsnį, neteisėtai sprendė, kad sudarant ginčo sandorį atsakovui asociacijai „Sahadža joga Lietuva“ nebuvo jokių aplinkybių, kurios leistų abejoti atsakovo A.D. įgaliojimų tinkamumu, tačiau atsakovas asociacija „Sahadža joga Lietuva“ turėjo galimybę ir net pareigą išana-

lizuoti įgaliojimo turinį bei suabejoti kasatoriaus galimybėmis suprasti savo veiksmus ir juos valdyti, taip pat dėl įgaliojimo teisėtumo. Dėl to atsakovas asociacija „Sahadža joga Lietuva“ turėjo imtis papildomų priemonių, kad išsiaiškintų kasatoriaus valią parduoti žemės sklypą, o to nepadaręs negalėjo būti laikoma sąžininga ginčo sandorio šalimi; juolab kad atsakovas A. D. buvo ne tik aktyvus asociacijos narys, bet ir aukščiausiojo valdymo organo — visuotinio narių susirinkimo — dalyvis. Apeliacinės instancijos teismas, parinkdamas restitucijos būdą, pažeidė CK 6.145 straipsnio 2 dalį, nes neatsižvelgė į tai, kad pinigų už žemės sklypą kasatorius negavo. Dėl to pirmosios instancijos teismas pagrįstai taikė vienašalę restituciją, įpareigodamas atsakovą asociaciją „Sahadža joga Lietuva“ grąžinti kasatoriui žemės sklypą, o atsakovas asociacija „Sahadža joga Lietuva“ pinigus iš juos neteisėtai gavusio atsakovo A. D. galės atgauti reikšdamas jam reikalavimą CK 6.237 straipsnio pagrindu (dėl be pagrindo įgyto turto grąžinimo), juolab kad atsakovas A. D. yra ilgametis ir aktyvus asociacijos „Sahadža joga Lietuva“ narys, dalyvaujantis visuotiniame narių susirinkime.

Dėl nukrypimo nuo teismų praktikos. Kasatorius nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 14 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje R. K. v. BAB bankas „Snoras“ ir kt., bylos Nr. 3K-3-67/2014, pateiktų išaiškinimų, jog byloje nesant jokių įrodymų apie atstovo turėtus įgaliojimus bei apie tai, kad ginčo sandoris buvo patvirtintas atstovaujamojo, ginčo šalių sudaryta sutartis negali sukelti teisinių padarinių, t. y. sandoris sudarytas nebuvo, o ginčo sutartis laikytina prieštaraujanti imperatyviosioms teisės normoms dėl valios išraiškos kaip sudaryta be ieškovės sutikimo (CK 1.80 straipsnis, 1.95 straipsnio 1 dalis). 2007 m. lapkričio 26 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje A. B. v. Z. B. ir kt., bylos Nr. 3K-3-509/2007, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad CK 4.96 straipsnis taikomas, kai ginčo objektu esantis daiktas yra perleistas trečiajam asmeniui, kurio su buvusiu daikto savininku nesieja prievoliniai teisiniai santykiai, t. y. kai nurodyti asmenys nėra sandorio, kuriuo perleistas tas daiktas, šalys. Jeigu daiktas nėra perleistas pagal kitą sandorį trečiajam asmeniui, tiesioginio sandorio šalių ginčas dėl teisės į daiktą sprendžiamas pagal sandorių negaliojimą ir sandorių negaliojimo padarinius reglamentuojančias teisės normas (CK 1.80 straipsnio 2, 3 dalys, 6.145 — 6.152 straipsniai). Daiktinės teisės normos, reglamentuojančios daikto išreikalavimą iš sąžiningo įgijėjo, taikomos tais atvejais, kai daiktas buvo perleistas trečiajam asmeniui pagal kitą sandorį (CK 1.80 straipsnio 4 dalis, 4.96 straipsnis, 6.153 straipsnis). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2010 m. gruodžio 27 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje A. M. v. W. A. ir kt., bylos Nr. 3K-3-558/2010, pažymėjo, kad teismams pripažinus gyvenamojo namo ir žemės sklypo perleidimo sandorį niekiniu ir negaliojančiu bei taikius restituciją, asmenų sąžiningumo klausimas pagal CK 4.96 straipsnį neturi teisinės reikšmės, nes sandoriai, pažeidžiantys imperatyviasias teisės normas, negali sukelti tų civilinių teisinių padarinių, kurių siekia jo dalyviai, ir pripažinto niekiniu sandorio šalies sąžiningumas ar nesąžiningumas neturi reikšmės restitucijos taikymui.

Atsiliepimu į kasacinį skundą atsakovas A. D. prašo jį atmesti ir palikti nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį. Jis nurodo, kad, 2011 m. gegužės 23 d. sudarant ginčo žemės sklypo pirkimo — pardavimo sutartį, įgaliojimas pasirašyti už kasatorių atliekant pirkimo — pardavimo sandorius kasatoriaus vardu buvo galiojantis, patvirtintas notaro. Tai, kad ginčo sandorio nepasirašė pats kasatorius, nelaikytina jo valios trūkumu, nes pagal CK 1.76 straipsnio 1 dalį, jeigu fizinis asmuo dėl fizinio trūkumo negali pats pasirašyti, jo pavedimu sandorį už jį gali pasirašyti kitas asmuo. Kasatorius netinkamai aiškina CK 2.133 straipsnio nuostatas, nes ginčo sandorio sudarymo metu buvo pateiktas A. D. kasatoriaus išduotas ir notaro patvirtintas būtent tuo metu galiojantis įgaliojimas, todėl apeliacinis teismas tinkamai vertino, kad po sandorio sudarymo įgaliojimo pripažinimas neteisėtu ir negaliojančiu ab initio nelėmė atstovo sudarytų sandorių negaliojimo. Ginčo šalis visgi siejo daiktiniai teisiniai, o ne prievoliniai santykiai, todėl apelia-

cinės instancijos teismas pagrįstai rėmėsi CK 4.96 straipsnio 2 dalimi ir atsakovą asociaciją „Sahadža joga Lietuva“ pripažino sąžininga žemės sklypo įgijėja. Apeliacinės instancijos teismas taip pat teisingai vertino visus įrodymus, padarė išvadas, pagrįstas visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, tyrimu ir vertinimu. Įgaliojimas buvo galiojantis, patvirtintas notaro, todėl atsakovui asociacijai „Sahadža joga Lietuva“ nebuvo pagrindo dar kartą tikrinti ar abejoti tokio įgaliojimo teisėtumu. Civilinėje teisėje galioja bendrasis sąžiningumo prezumpcijos principas, kuris reiškia, kad kiekvienas asmuo yra laikomas sąžiningu, jeigu neįrodyta kitaip. Šio atsakovo nesąžiningumo kasatorius neįrodė. Nors kasatorius remiasi teismų praktika, tačiau atsakovas nurodo, kad taikyti nurodytą teismų praktiką teismui nebuvo pagrindo, nes skunde nurodytų nutarčių negalima suabsoliutinti, be to, nesutampa ir bylos bei nutarčių faktinės aplinkybės.

Atsiliepimu į kasacinį skundą atsakovas asociacija „Sahadža joga Lietuva“ prašo jį atmesti ir palikti nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį, priteisti bylinėjimosi išlaidas. Jis nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas teisingai kvalifikavo ginčą, pagal CK 2.133 straipsnį padarė pagrįstą išvadą, jog vien įgaliojimo pripažinimas neteisėtu, pažeidžiančiu atstovaujamojo teisę ir pripažinimas negaliojančiu nuo išdavimo momento nereiškia, kad savaime negaliojantys tampa visi atstovo sudaryti sandoriai (CK 1.92 straipsnis). Nagrinėjamu atveju aktualus CK 2.133 straipsnio 6 ir 9 dalyse įtvirtinto reguliavimo santykis, t.y. jeigu sandorį kito asmens vardu sudaro tokios teisės neturintis asmuo, tai sandoris sukelia teisinius padarinius atstovaujajam tik tuo atveju, kai pastarasis tokį sandorį patvirtina; jeigu atstovas veikė viršydamas savo teises, tačiau tokiu būdu, kad trečiasis asmuo turėjo rimtą pagrindą manyti, jog sudaro sandorį su tokia teise turinčiu atstovu, sandoris privalomas atstovaujajam, išskyrus atvejus, kai kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, kad atstovas viršijo savo teises. Pažymėtina, kad atstovui įgaliojimai gali būti suteikti ne tik aiškiai išreiškiant juos išduodamame rašytiniame įgaliojime (CK 2.137 straipsnis), tačiau jie taip pat gali būti numanomi, atsižvelgiant į šalių santykius ir aplinkybes, kuriomis atstovas veikia (CK 2.133 straipsnio 2 dalis). Kai kita sandorio šalis reikalauja sandorio galiojimo ir įrodo, kad turėjo rimtą pagrindą manyti, jog sudaro sandorį su tokia teise turinčiu atstovu, atstovaujamas turi ginčyti sandorio galiojimą įrodinėdamas, kad kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, jog atstovas viršijo jam suteiktus įgaliojimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje T. Ž. v. J. V. V. IĮ, bylos Nr. 3K-3-147/2007; 2011 m. balandžio 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kreivė“ v. UAB „Orgreitos transportas“, bylos Nr. 3K-3-173/2011). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2012 m. spalio 5 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje A. G. v. K. B. ir kt., bylos Nr. 3K-3-412/2012, butą įgijusį atsakovą pripažino sąžiningu įgijėju, iš kurio turtas negali būti išreikalautas natūra, taikant restituciją, nes ieškovas neįrodė, jog butas buvo parduotas už gerokai mažesnę nei rinkos kainą, nepagrindė teiginių dėl atsakovo, įsigijusio turtą už sandoryje nurodytą kainą, nesąžiningumo. Nagrinėjamoje byloje ginčo sandorio metu įgaliojimas buvo galiojantis ir patvirtintas notaro, atsakovo A. D. nesąžiningumas sudarant ginčo sutartį taip pat nenustatytas, pripažinta, kad nebuvo tokių aplinkybių, kurios sandorio sudarymo metu būtų leidusios asociacijai abejoti atsakovo įgaliojimų tinkamumu. Taigi, nagrinėjamu atveju ieškovo įgaliojimas, sudarydamas pirkimo — pardavimo sutartį, veikė viršydamas savo teises, tačiau kita sandorio šalis — žemės sklypą įsigijusi asociacija „Sahadža joga Lietuva“ — sąžiningai nežinojo ir neturėjo žinoti apie tai, kad ieškovo atstovas neturėjo įgaliojimų sudaryti tokį sandorį. Atsakovas pažymi, kad sandorį pripažįstant negaliojančiu, nes šis prieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms, būtina nustatyti, kokioms būtent normoms jis prieštarauja. Teismų praktikoje yra pripažinta, kad sandoris, kurį pasirašė asmuo, neturėdamas absoliučiai jokio įgaliojimo, vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, gali būti pripažintas teisėtu, nors teismas ir nusprendžia, kad formaliai buvo pažeistos CK 1.76 straipsnio nuos-

tatos (Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-511-440/2014). Dėl CK 4.96 straipsnio taikymo šioje byloje atsakovas nurodo, kad šioje byloje sprendžiant dėl asociacijos sąžiningumo turėjo būti vadovaujama ne CK 4.96 straipsnio, CK 2.133 straipsnio 9 dalies nuostatomis. Restitucijos taikymo klausimų nagrinėjimas taip pat galėtų kilti tik tuo atveju, jei ginčo sandoris būtų pripažintas negaliojančiu. O šioje byloje nebuvo pagrindų naikinti ginčo sandorį, nes asociacija sąžiningai nežinojo ir neturėjo žinoti apie tai, kad ieškovas gali būti neveiksnus ar kad įgaliojimas gali būti negaliojantis. Ieškovas taip pat neįrodė asociacijos nesąžiningumo. Atsakovas nesutinka su ieškovo teiginiu, kad atsakovas A. D. yra neeilinis asociacijos narys. Atsakovas A. D. nebuvo išrinktas asociacijos vadovu, centro koordinatoriumi ar revizoriumi. Taigi, šiuo atveju taikyti CK 6.67 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytą nesąžiningumo prezumpciją taip pat nebuvo teisinio pagrindo. Dėl vienašalės restitucijos taikymo atsakovas nurodo, kad ieškovo skundo teiginiai dėl šio klausimo paremti tik prielaidomis, kasatorius nenurodo absoliučiai jokių priežasčių, kodėl ginčo situacija turėtų būti išimtinė ir neturėtų būti taikoma dvišalė restitucija. Akivaizdu, kad, grąžinus žemės sklypą kasatoriui, asociacijos padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai pablogėtų, nes ji prarastų žemės sklypą, už kurį yra sumokėjusi 7000 Lt (2027,34 Eur), be to, jai nebūtų grąžinti sumokėti pinigai, o kitų ginčo sandorio dalyvių padėtis nepagrįstai pagerėtų — kasatorius gautų žemės sklypą, atsakovui A. D. liktų 7000 Lt (2027,34 Eur).

Teisėjų kolegija konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl sudaryto per atstovą sandorio padarinių (CK 2.133 straipsnio 6 dalis)

Kasaciniame skunde teigiama, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl 2011 m. gegužės 23 d. žemės sklypo pirkimo — pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia, neteisingai taikė CK 2.133 straipsnio 6 dalį, padarė nepagrįstą išvadą, kad vien įgaliojimo pripažinimas neteisėtu ir jo panaikinimas nereiškę, jog savaime negaliojantys tapo visi atstovo sudaryti sandoriai (CK 1. 92 straipsnis). Teisėjų kolegija sutinka su šiais kasacinio skundo argumentais.

Nagrinėjamoje byloje kasatoriaus išduotas ir notaro patvirtintas įgaliojimas A. D. pirmosios instancijos teismo, įvertinusio bylos bei įgaliojimo sudarymo aplinkybes, pripažintas negaliojančiu. Teismas nustatė, kad ieškovo protiniai sugebėjimai 2010 m. gruodžio 21 d. įgaliojimo sudarymo metu buvo tokie, kad jis nesuvokė jų reikšmės ir padarinių, nesugebėjo išreikšti tikrosios savo valios, o atsakovas suvokė tokią ieškovo sveikatos būseną, jo samprotavimo galimybes, suvokimo lygį ir pasinaudojo pastarojo sveikatos būkle. CK 6.225 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad sutartis yra santykinai negaliojanti (nuginčijama sutartis), jeigu ją sudarant viena šalis veikė sąžiningai ir pripažinti sutartį negaliojančia būtina tik dėl to, kad būtų apginti sąžiningos šalies privatūs interesai. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į bylą nagrinėjusių teismų nustatytas aplinkybes, pažymi, kad jeigu negalinčio suvokti savo veiksmų asmens sandoris buvo sudarytas per atstovą, tačiau įgaliojimas nuginčytas kaip sudarytas negalinčio suvokti savo veiksmų asmens, tai sandoris pripažįstamas negaliojančiu, jeigu būtina apginti negalinčio suvokti savo veiksmų asmens interesus ir jei šis asmuo buvo sąžiningas. Ar asmuo buvo sąžiningas, sprendžiama pagal nukentėjusiojo (negalinčio suvokti savo veiksmų asmens) realią poziciją, o ne pagal jo atstovo valią. Nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teismas nustatė, kad kasatorius įgaliojimo sudarymo metu nesuvokė savo veiksmų reikšmės, todėl teismui buvo pagrindas kasatorių pripažinti nukentėjusiuoju sąžiningu asmeniu ir apginti jo teises.

CK 2.133 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad jeigu sandorį kito asmens vardu sudaro tokios teisės neturintis asmuo, tai sandoris sukelia teisinius padarinius atstovaujajam tik tuo atveju, kai pastarasis tokį sandorį patvirtina. Teisėjų kolegija nurodo, kad CK 2.133 straipsnio 6 dalyje aptariamas sandoris, sudarytas kito asmens vardu neturint teisės sudaryti sandorį ar viršijant suteiktas teises, pagal CK 1.78 ir 1.92 straipsnius savo prigimtimi yra nugincijamas sandoris, kuris teismo gali būti pripažintas negaliojančiu tik esant šalies reikalavimui pripažinti tokį sandorį negaliojančiu, pareikštam ieškinio ar priešieškinio forma. Nagrinėjamoje byloje kasatorius reikalavimą pripažinti negaliojančiomis nuo sudarymo momento 2011 m. kovo 4 d. ir 2011 m. gegužės 23 d. nekilnojamojo turto pirkimo — pardavimo sutartis grindė CK 2.133 straipsnio 6 dalies nuostatomis, nurodydamas, jog atsakovo A. D. atlikti veiksmai dėl sutarties sudarymo buvo atlikti neteisėtai, nesant jo sutikimo, remiantis įgaliojimu, kuris pripažintas negaliojančiu ir panaikintas. Taigi, kai asmuo veikia neturėdamas įgaliojimų, jokių atstovavimo teisinių santykių neatsiranda. Teisėjų kolegija pažymi, kad CK 2.133 straipsnio nuostatos dėl sudaryto per atstovą sandorio padarinių turi būti aiškinamos ir taikomos atsižvelgiant į CK 1.92 straipsnyje įtvirtintą taisyklę.

Nagrinėjamoje byloje kasatorius teigė atsakovą A. D. veikus nesant teisėto pagrindo — turint įgaliojimą, tačiau žinant, kad įgaliojimą davė savo veiksmų negalėjęs suvokti asmuo. Šis įgaliojimas panaikintas. Taigi teisėjų kolegija, remdamasi teismų nustatytais aplinkybėmis, kad kasatorius nepatvirtino ginčo sandorių per atstovą sudarymo, nurodo, kad, sprendžiant dėl įgaliojimų neturėjusio asmens sudaryto sandorio galiojimo ir kitai sandorio šaliai ginčijant atstovo sudarytą sandorį, atsižvelgtina į CK 2.133 straipsnio 6 dalyje nustatytą aplinkybę — vėlesnę atstovaujamojo valią nepatvirtinti tokio sandorio ir tai lemia sandorio pripažinimą negaliojančiu šioje byloje. Teisėjų kolegija pažymi, kad patvirtinti sandorį, kurio atstovas neturėjo teisės sudaryti arba nebuvo įgaliotas, yra atstovaujamojo teisė. Svarbu, kad atstovaujamas išreikštų aiškią savo tikrąją valią. Byloje esant įrodymams, kad A. D., pasinaudojęs kasatoriaus sveikatos būkle ir gavęs jo įgaliojimą, sudarė du nekilnojamojo turto sandorius, tačiau ginčo sandoriai nebuvo patvirtinti atstovaujamojo, priešingai, jų galiojimas ginčijamas teisme, teisėjų kolegija daro išvadą, kad atsakovų sudarytos sutartys negali sukelti teisinių padarinių, t. y. sandoriai sudaryti nebuvo. Atsakovas asociacija „Sahadža joga Lietuva“ byloje neįrodė, kad turėjo rimtą pagrindą manyti, jog A. D. buvo tinkamai įgaliotas atstovauti kasatoriui teisiniuose santykiuose sudarant ginčo sutartį. Be to, teisėjų kolegija pažymi, kad asociacija „Sahadža joga Lietuva“ buvo ginčo sandorio šalis, todėl sprendžiant dėl restitucijos po sandorio nugincijimo jai netaikytinos CK 4.96 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nuostatos dėl draudimo išreikalauti daiktą iš sąžiningo įgijėjo. CK 4.96 straipsnio 2 dalies nuostatos, draudžiančias išreikalauti daiktą iš sąžiningo įgijėjo, taikytinos, kai daikto savininkas nėra sandorio šalis, o sandorį dėl jo daikto sudarė kitas asmuo savo vardu (neteisėtai save nurodęs kaip daikto savininką ir pardavėją); kai sandoris neteisėtai buvo sudarytas daikto savininko vardu, o daiktą įsigijęs pirkėjas kito sandorio pagrindu jį perleido trečiajam asmeniui, kurio su pirmuoju daikto savininku nesieja jokie prievoliniai teisiniai santykiai. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad A. D., kuris veikė kasatoriaus vardu, ir atsakovą asociaciją „Sahadža joga Lietuva“ siejo sutartiniai teisiniai santykiai. CK 6.153 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad sąžiningi tretieji asmenys, pagal atlygintinį sandorį įgiję nuosavybės teise grąžintiną turtą, gali panaudoti šį sandorį prieš asmenį, kuris reikalauja restitucijos. Byloje nebuvo pagrindo remtis CK 4.96 straipsnio 2 dalimi sprendžiant klausimą dėl atsakovo asociacijos „Sahadža joga Lietuva“ kaip sąžiningo žemės sklypo įgijėjo klausimo, nes restitucija taikoma pagal CK 6.145 — 153 straipsnius ir gynyba nustatyta ne sandorio šaliai, o trečiajam asmeniui (CK 6.153 straipsnis).

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus bei teismų nustatytas aplinkybes, konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl atsakovų A. D. ir asociacijos „Sahadža joga Lietuva“ 2011 m. gegužės 23 d. sudarytos nekilnojamojo turto pirkimo — pardavimo sutarties galiojimo, netin-

kamai taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias per atstovą sudarytų sandorių padarinius. Teismai neatsižvelgė į tai, kad ginčo sutartis buvo sudaryta atstovo kito asmens vardu, kai atstovaujamas negalėjo išreikšti valios dėl sandorio ir nepritarė jo sudarymui, jį ginčijo. Tai sudaro pagrindą apeliacinės instancijos teismo nutartį naikinti ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą (CPK 346 straipsnio 2 dalies 1, 2 punktai, 359 straipsnio 1 dalies 3 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

Kasacinis teismas patyrė 22,12 Eur išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 16 d. pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu). Atsakovui A. D. valstybės garantuojama antrinė teisinė pagalba buvo teikiama iki 2014 m. birželio 1 d., bylinėjimosi išlaidos valstybei kasaciniame teisme patirtos 2015 m. balandžio 16 d. Tenkinus ieškovo kasacinį skundą, šios bylinėjimosi išlaidos valstybei priteistinos iš atsakovų A. D., V. J. ir asociacijos „Sahadža joga Lietuva“ lygiomis dalimis (CPK 79 straipsnis, 88 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 92, 96 straipsniai).

Pagal CPK 93 straipsnio 1 dalies ir 98 straipsnio nuostatas išlaidos advokato pagalbai apmokėti atlyginamos šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas. Tenkinus ieškovo kasacinį skundą, bylinėjimosi išlaidos priteisiamos iš atsakovų A. D., V. J. ir asociacijos „Sahadža joga Lietuva“ lygiomis dalimis. Ieškovas sumokėjo advokatui 2764,89 Lt (800,77 Eur) už atsiliepimo į du apeliacinius skundus (T. 2, b. l. 111-114), 2420 Lt (700,88 Eur) atsiliepimo į kasacinį skundą (T. 3, b. l. 30) surašymą bei sumokėjo valstybei 166 Lt (48,08 Eur) (T. 3, b. l. 16) žyminio mokesčio už kasacinį skundą. Išlaidos už dokumentų rengimą neviršija Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio, patvirtintų Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu ir teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. IR-85, 7, 8.11, 8.12 ir 8.13 punktuose nurodyto rekomenduojamo priteisti užmokesčio, todėl, tenkinus kasacinį skundą, ieškovui iš nurodytų atsakovų priteistina po 516, 58 Eur bylinėjimosi išlaidų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 26 d. nutartį ir palikti galioti Jurbarko rajono apylinkės teismo 2013 m. balandžio 19 d. sprendimą.

Apie šios nutarties priėmimą informuoti Nekilnojamojo turto registrą bei įgaliojimų registrą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

JURIDINIO ASMENS STEIGIMAS

1. Studento savarankiškam darbui skirtų valandų skaičius: 10 val.
2. Savarankiškos užduoties tikslai, uždaviniai ir laukiami rezultatai:

Tikslai:

- gebėti naudotis teisiniais norminiais dokumentais;
- žinoti, kokius santykius reguliuoja civilinė teisė;
- išmanyti teisės aktus reglamentuojančius verslo teisinius santykius.
- mokėti parengti juridinio asmens steigimo dokumentus.

Uždaviniai:

- išanalizuoti LR Civilinio kodekso 2 knygos nuostatas, reglamentuojančias juridinius asmenis;
- išanalizuoti įmonių teisinę formą reglamentuojančius įstatymus (Lietuvos Respublikoje gali veikti šios teisinės formos įmonės: akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės, valstybės įmonės, savivaldybės įmonės, kooperatinės bendrovės (kooperatyvai), žemės ūkio bendrovės, tikrosios ūkinės bendrijos, komanditinės ūkinės bendrijos, individualios įmonės, mažosios bendrijos, Europos ekonominių interesų grupės, Europos bendrovės, Europos kooperatinės bendrovės);
- pasirinkti vienos teisinės formos įmonę ir vadovaujantis atitinkamu įstatymu parengti šio juridinio asmens steigimo dokumentus.

Laukiami rezultatai:

Atlikę šią užduotį, studentai:

- žinos įmonių teisinę formą reglamentuojančius įstatymus, gebės naudotis teisiniais norminiais dokumentais ir mokės juos taikyti.
- mokės, esant reikalui, parengti bet kokio juridinio asmens steigimo dokumentus ir žinos, kokius dokumentus reikia pateikti juridinių asmenų registru.

Savarankiškos užduoties atlikimo laikotarpis — 2 savaitės nuo užduoties pateikimo dienos.

3. Reikalavimai savarankiškai užduočiai:

- Užduotį atliekantys studentai turi būti išklause šias paskaitas: „Komeracinės teisės subjektai“, „Juridinių asmenų rūšys“.
- Užduotis atliekama individualiai.
- Studentas, išklauseš paskaitas apie komercinės teisės subjektus ir juridinius asmenis, turi išanalizuoti: Įmonių teisinę formą reglamentuojančius įstatymus, pavyzdinius steigimo dokumentus. Vadovaudamasis nurodytais dokumentais ir pildymo rekomendacijomis studentas turi parengti juridinio steigimo dokumentus: steigimo sutartį ir įstatus (UAB ar kitos teisinės formos juridinio asmens). Visus įmonių teisinę formą reglamentuojančius įstatymus ir pavyzdinius steigimo dokumentus galima rasti Ūkio ministerijos internetiniame puslapyje: <http://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/imoniu-teise>.

Juridinio asmens steigimo dokumentai pristatomi viešai atsakant į dėstytojo pateiktus klausimus, nurodytus šios mokomosios knygos 86 puslapyje.

4. Savarankiško darbo įforminimo reikalavimai:

Juridinio asmens steigimo dokumentai turi atitikti atitinkamo įstatymo reikalavimus ir VVF patvirtintus rašto darbų metodinius reikalavimus.

5. Metodai:

Studijų metodai	Studento pasiekimų vertinimo metodai
Literatūros paieška ir analizė, praktinė užduotis	Pristatymas, užduočių atlikimo analaizė

- Praktinės užduoties vertinimo kriterijai: Darbas vertinamas iki 10 balų.
- Dokumento atitikimas teisės norminiams aktams — 5 balai.
- Apiforminimo tvarka — 1 balas.
- Pristatymas ir atsakymas į klausimus — 4 balai.
- Vertinimo lyginamoji dalis — 25 %, galutiniame dalyko vertinime — 25 %

Literatūra:

1. LR Civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. Valstybės žinios, 2000, nr.74 — 2262.
2. Mikelėnas, V., Bartkus, G., Mizaras, V., Keserauskas, Š. (2002) LR Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia.
3. Skėruvienė, V. (2018). Civilinė teisė. Kaunas: Kauno kolegija.
4. Stanislovaitis, R. (2005) Komercinė teisė. Vilnius: Eugrimas.
5. Akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios.2000, Nr. 64 - 1914 .
6. <http://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/imoniui-teise>

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. Valstybės žinios, 2000, nr. 74 — 2262.
3. Mikelėnas, V., Vileita, A., Tataminskas, A. (2001). Civilinio Kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia.
4. Mikelėnas, V., Bartkus, G., Mizaras, V., Keserauskas, Š. (2002). Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia.
5. Mikelėnas, V. (2002). Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Šeštoji knyga, Vilnius: Justitia.
6. Mikelėnas, V. (1996). Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia.
7. Jurkevičius, V., Šidlauskienė, J. (2015). Civilinė teisė. Atskiros sutarčių rūšys. Vadovėlis. Vilnius. MRU. VĮ Registrų centras.
8. Stanislovaitis, R. (2005). Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras.
9. Aviža, S., Mikelėnas, V., Vileita, A., & Staskonis, V. (2009). Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia..
10. Krygerienė, R., Rainienė, V., Skėruvienė, V. (2007). Sutarčių teisė. Kaunas: Kauno kolegija.
11. Skėruvienė, S. (2009). Civilinė teisė. Kaunas: Kauno kolegija.
12. Vasarienė, D. (2002) Civilinė teisė. Vilnius.: Vilniaus vadybos kolegija.
13. Akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.
14. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 1994. Nr. 102 2049 .
15. Europos kooperatinių bendrovių įstatymas . Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2764
16. Žemės ūkio bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2004, Nr. 78-2710
17. Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 112-4990
18. Mažųjų bendrijų įstatymas. Valstybės žinios. 2012, Nr. 83-4333.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje D. S. v. L. D., bylos Nr. 3K-3-539/2011).
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 24 d. Civilinė byla Nr. 3K-3-85/2011
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-337/2008.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-47/2006).
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2015 m. lapkričio 11 d. Civilinė byla 3K-3-588-421/2015.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2013 m. rugsėjo 16 d. Civilinė byla Nr. 3K-3-429/2013.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2015 m. balandžio 16 d. Civilinė byla Nr. 3K-3-218- 695/2015.

Rodyklė

A

Abstraktus sandoris 52
Akcija 13, 37, 39, 40
Atnaujinamasis 16

B

Bendroji dalinė nuosavybė 48
Bendroji jungtinė nuosavybės teisė 48
Bendrovės narys 41
Bendrovės pajininkas 41

C

Civilinis teisinis santykis 6
Civilinis teisnumas 5, 6
Civilinis veiksnumas 6, 21, 45
Čekis 13, 14

D

Daiktinė teisė 46, 47
Daikto sulaikymas 50
Disponuoti 13, 47, 48, 90, 109
Dividendas 40, 41

G

Garantiniai 16

H

Hipoteka 47, 50

I

Ieškinio senatis 17, 18, 20
Ieškinys dėl žalos atlyginimo 48
Įgyjamasis 16
Įkeitimas 47, 50
Įmonė 9, 13, 14, 15, 24, 27, 32, 33, 34, 35, 36, 41, 42, 45, 49, 86, 89, 116
Indėlio liudijimas 13

J

Juridinis asmuo 11, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 41, 42, 48, 56, 57
Juridinis faktas 7

K

Kauzalinis sandoris 52

Konosamentas 13

Konsensualinis sandoris 52

L

Lobis 48

M

Minimalus pajinio įnašo dydis 42

N

Naikinamasis 16

naudoti 16, 22, 25, 47, 48, 49, 73

Naudoti 48

Negatorinis ieškinys 48

Nuosavybės teisė 6, 7, 46, 47, 48, 49

Nuosavybės teisės turinys 47

O

Obligacija 13, 14, 37, 40

P

Pajus 42

Palikimo atsiradimo laikas 51

Palikimo atsiradimo vieta 51

Pinigai 4, 13, 43, 48, 109, 113

Pinigais 4, 10, 11, 13, 43, 48, 58, 69, 105, 109, 113

Pretenziniai terminai 16

R

Realinis sandoris 52

Registruojami daiktai 50

S

Sandoris 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 20, 52, 53, 76, 77, 80, 81, 82, 89, 90, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 109, 110, 111, 112, 113, 114

T

Teisinis aktas 7

Teisinis poelgis 7

Termino pabaiga 17, 18, 63

Termino pradžia 17, 18, 20

Turto patikėjimo teisė 46, 48

U

Uzufuktas 49, 50

V

Valdymas 33, 46, 47, 99

valdyti 12, 21, 47, 48, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 108, 109, 110

Valdyti 48

Vekselis 13, 14, 52

Vertybiniis popierius 13, 14, 40

Vindikacinis ieškinys 48

Vitalija Skėruvienė
CIVILINĖ TEISĖ
Mokomoji knyga

ISBN 978-9955-27-548-0

Spausdino Kauno kolegijos reklamos ir medijų centras,
Pramonės pr. 20 LT-50468 Kaunas
Maketavo *A. Kubiliūtė*
Tiražas 100. Užsakymo nr. I-2191